

EU:s arvsförordning och betydelsen av arvlåtarens hemvist för
fastställandet av domstols behörighet och tillämplig lag vid
gränsöverskridande arv

Emilia Skön

Juris magister-avhandling

Åbo universitets juridiska fakultet

Fördjupade studier i familje- och kvarlåtenskapsrätt

Maj 2020

EMILIA SKÖN: EU:s arvsförordning och betydelsen av arvlåtarens hemvist för fastställandet av domstols behörighet och tillämplig lag vid gränsöverskridande arv

JM-avhandling, s. 70
Familje- och kvarlåtenskapsrätt
Maj 2020

I enlighet med Åbo universitets kvalitetssystem har denna publikations ursprung kontrollerats med Turnitin Originality Check systemet.

När Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg började tillämpas från och med 17.8.2015 harmoniserades internationellt privaträttsliga regler om arv på unionsnivå. Före den så kallade arvsförordningen började tillämpas saknades enhetliga regler om bland annat tillämplig lag och domstols behörighet vid gränsöverskridande arv inom EU.

Det allmänna anknytningskriteriet för fastställandet av den tillämpliga lagen och domstols behörighet är arvlåtarens senaste hemvist. Syftet med denna avhandling är att granska vilken betydelse arvlåtarens senaste hemvist har för fastställandet av den tillämpliga lagen på arvet och domstolens behörighet. Arvsförordningens hemvistbegrepp ska tolkas autonomt och enhetligt av medlemsstaterna. Detta begrepp har emellertid inte definierats i arvsförordningen. Riktlinjer för fastställandet av hemvisten har däremot angetts i arvsförordningens premiss. Således är det viktigt att analysera arvlåtarens hemvist eftersom den på avet tillämpliga lagen fastställer bland annat hur arvet fördelas mellan arvingarna. Kritik har väckts emot valet av hemvist som allmänt anknytningskriterium och mot att arvsförordningen inte definierar hemvistbegreppet. I avhandlingen undersöks därför även om unionslagstiftaren borde ha valt ett annat anknytningskriterium och om en definition av hemvist borde ha antagits till arvsförordningen.

Saknaden av en definition beträffande hemvistbegreppet hotar den enhetliga tolkningen av begreppet eftersom hemvistbegreppet uppfattas olika beroende på medlemsstat. I de få rättsfall där domstolar fastställt arvlåtarens hemvist har domstolen hänvisat till de riktlinjer som anges i arvsförordningens premiss för att fastställa arvlåtarens senaste hemvist. Detta stärker argumenten för att hemvistbegreppet borde ha definierats i arvsförordningen. Med en definition skulle man säkerställa den autonoma och enhetliga tolkningen av begreppet. I avhandlingen används rättsdogmatisk metod och ytlig rättsjämförelse. Syftet med den ytliga rättsjämförelsen är att påvisa hur arvsförordningen påverkat medlemsstaternas nationella lagstiftning. Eftersom fokus i avhandlingen ligger på arvsförordningen och inte på medlemsstaternas nationella lagstiftning bör man ta i beaktande EU-rättens särdrag. Som material har använts främst offentligt tryck, arvsförordningens premiss och utländsk litteratur eftersom det finns föga inhemska litteratur till förfogande.

Nyckelord: arvsförordning, internationell privaträtt, internationell arvsrätt, hemvist

EMILIA SKÖN: EU:s arvsförordning och betydelsen av arvlåtarens hemvist för fastställandet av domstols behörighet och tillämplig lag vid gränsöverskridande arv

OTM-tutkielma, s. 70

Perhe- ja jäämistöoikeus

Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Kansainvälisyksityisoikeudelliset säännöt koskien perintöä yhtenäistettiin EU-tasolla, kun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta alettiin soveltaa 17.8.2015. Ennen kuin niin sanottua perintöasetusta alettiin soveltaa, puuttuivat yhtenäiset säännökset muun muassa sovellettavasta laista ja tuomioistuimen toimivallasta rajat ylittävässä perimyksessä unionitasolla.

Yleinen liittymäperuste sovellettavan lain ja tuomioistuimen toimivallan määrittämiseksi on perittävän viimeinen asuinpaikka. Tämän tutkielman tarkoitus on tarkastella mikä merkitys perittävän asuinpaikalla on sovellettavan lain ja tuomioistuimen toimivallan määrittämiseksi. Jäsenmaiden tulee tulkita perintöasetuksen asuinpaikkakäsitettä itsenäisesti ja yhdenmukaisesti. Perintöasetuksen johdanto-osassa on annettu tulkintaohjeita asuinpaikan määrittämiseksi, mutta asuinpaikkakäsitettä ei kuitenkaan ole määritelty erikseen perintöasetuksessa. Näin ollen on tärkeää tarkastella asuinpaikkakäsitettä, sillä perimykseseen sovellettava laki määrää muun muassa, miten perintö jaetaan perinnönsaajien kesken. Asuinpaikan valintaa yleiseksi liittymäperusteeksi ja sitä, että asuinpaikkakäsitettä ei ole määritelty perintöasetuksessa, on arvosteltu. Tutkielmassa tarkastellaan siten myös, olisiko unionin lainsäätäjän pitänyt valita toinen liittymäperuste ja olisiko asuinpaikkakäsitettä tullut määrittää perintöasetuksessa.

Asuinpaikan määritelmän puuttuminen vaarantaa yhtenäisen tulkinnan asuinpaikkakäsitteestä, sillä asuinpaikka ymmärretään eri tavalla eri jäsenmaissa. Niissä oikeustapauksissa, joissa tuomioistuin on määrittänyt perittävän asuinpaikan, tuomioistuin on viitannut perintöasetuksen johdanto-osassa annettuihin tulkintaohjeisiin määrittääkseen perittävän viimeisen asuinpaikan. Tämä seikka puoltaa asuinpaikkakäsitteen määrittämistä perintöasetuksessa. Määritelmällä turvattaisiin asuinpaikkakäsitteen itsenäinen ja yhtenäinen tulkinta. Tutkielmassa käytetään lainopillista metodologiaa sekä pinnallista oikeusvertailua. Tarkoitus pinnallisen oikeusvertailun käyttämiselle on havainnollistaa, miten perintöasetus on vaikuttanut jäsenmaiden kansalliseen oikeuteen. Koska tutkielmassa keskitytään perintöasetukseen, eikä jäsenmaiden kansalliseen oikeuteen, tulee EU-oikeuden erityispiirteet huomioida. Tutkielman lähteet koostuvat pääosin virallislähteistä, perintöasetuksen johdanto-osasta sekä ulkomaalaisesta oikeuskirjallisuudesta, koska kotimaisen oikeuskirjallisuuden saatavuus on hyvin vähäistä.

Asiasanat: perintöasetus, kansainvälinen yksityisoikeus, kansainvälinen perintöoikeus, asuinpaikka

INNEHÅLL

INNEHÅLL	III
KÄLLFÖRTECKNING	V
FÖRKORTNINGAR	XV
1. INLEDNING	1
1.1 Introduktion till ämnet.....	1
1.2 Syfte, frågeställning och avgränsning	3
1.3 Metod.....	4
1.3.1 Rättsdogmatik och rättsjämförelse	4
1.3.2 EU-rättens särdrag	5
1.4 Uppbyggnad och material.....	8
2. EU:S ARVSFÖRORDNING	9
2.1 Internationell arvsrätt.....	9
2.2 EU:s rättsliga samarbete i privaträttsliga frågor.....	13
2.3 Beredning av arvsförordningen	15
2.4 Arvsförordningens syfte och mål	17
2.5 Arvsförordningens innehåll.....	19
2.5.1 Tillämpning av arvsförordningen	19
2.5.2 Arvsförordningens struktur och uppbyggnad	20
3. DOMSTOLS BEHÖRIGHET	24
3.1 Allmän behörighet	24
3.2 Subsidiär behörighet och forum necessitatis	25
3.3 Behörighet på grundval av arvsmålets parter	26
3.4 Definition av domstol	28
3.5 Utövandet av behörighet.....	29
4. TILLÄMPLIG LAG	30
4.1 Universell tillämpning och den tillämpliga lagens räckvidd	30

4.2 Bestämmelser om arvsstatut	33
4.3 Tillämplig lag på förordnanden om kvarlåtenskap	36
4.4 Ordre Public	38
4.5 Återförvisning och vidareförvisning (renvoi)	41
5. ARVLÅTARENS HEMVIST	42
5.1 Allmänt om anknytning	42
5.2 Val av anknytningskriterium	44
5.3 Hemvistprincipen i arvsförordningen	47
5.4 Lämpligaste anknytningskriterium för arvsförordningen	52
5.4.1 Allmänt	52
5.4.2 Hemvist som allmänt anknytningskriterium	53
5.4.3 Medborgarskap som allmänt anknytningskriterium	56
5.4.4 Antagandet av en definition av hemvistbegreppet	58
5.5 Avgöranden från EU-domstolen	60
5.6 Hur hemvistprincipen uppfattats i medlemsstaters rättspraxis	63
5.6.1 Avgörande från Helsingfors hovrätt	63
5.6.2 Avgörande från Lettlands högsta domstol	65
6. SLUTSATS	67

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi 1978.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta, s. 35–56 i verket Häyhä, Juha (toim.), Minun metodini. WSLT 1997.

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2011.

Alanen, Aatos: Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus. Toinen painos. WSOY 1965.

Álvarez Torné, Maria: Key Points on the Determination of International Jurisdiction in the New EU Regulation on Succession and Wills, s. 409–423 i verket Bonomi, Andrea – Romano, Gian Paolo (ed.), Yearbook of Private International Law. Volume XIV (2012/2013). Sellier European Law Publishers 2013.

Artigot i Golorbades, Mireia: Will Regulation 650/2012 simplify Cross-Border Successions in Europe? European Property Law Journal Vol 4 issue 1, s. 22–55.

Bergquist, Ulf - Damascelli, Domenico - Frimston, Richard - Lagarde, Paul - Odersky, Felix - Reinhartz, Barbara: EU Regulation on Succession and Wills: Commentary. Otto Schmidt 2015.

Bogdan, Michael: Jämförande juridik – vad, varför, hur? s. 1–8 i verket Suksi, Markku (red.), Jämförande juridik: vad, varför hur? Oikeusvertailu: mitä, miksi, miten? Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Rättsvetenskapliga institutionen. Ser. A. 468 1996.

Bogdan, Michael: Concise Introduction to EU Private International Law. Second Edition. Europa Law Publishing 2012.

Bogdan, Michael: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt. Svensk Juristtidning 2012, s. 737–745.

Bogdan, Michael: Some Reflections on Multiculturalism, application of Islamic Law, legal Pluralism and the New EU Succession Regulation, s. 59–68 i verket A Commitment to Private International Law. Essays in honour of Hans van Loon. Intersentia 2013.

Bogdan, Michael: Svensk internationell privat- och processrätt. Åttonde upplagan. Nordstedts Juridik 2014.

Bonomi, Andrea: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Regulation in Matters of Succession – A First Glance at the Commission’s Proposal, s. 157–171 i verket Boele-Woelki, Katharina – Einhorn, Talia – Girsberger, Daniel – Symeonides, Symeon (ed.), Convergence and Divergence in Private International Law: Liber Amicorum Kurt Siehr. Eleven International Publishing 2010. Shulthess 2010.

Bost, Jennifer: Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions. Emory International Law Review Vol. 27 No. 2 2013, s. 1145–1174.

Calvo Caravaca, Alfonso-Luis: Article 4 General Jurisdiction, s. 127–148 i verket Calvo Caravaca, Alfonso-Luis – Davì, Angelo – Mansel, Heinz-Peter (ed.), The EU Succession Regulation: A Commentary. Cambridge University Press 2016.

Calvo Caravaca, Alfonso-Luis: Article 21 General Rule, s. 298–322 i verket Calvo Caravaca, Alfonso-Luis – Davì, Angelo – Mansel, Heinz-Peter (ed.), The EU Succession Regulation: A Commentary. Cambridge University Press 2016.

Cavers, David F.: Habitual Residence: A Useful Concept. American University Law Review Vol. 21 No. 3 1972, s. 475–493.

Contaldi, Gianluca – Grieco, Cristina: Article 35 Public Policy (ordre public) General Rule, s. 505–518 i verket Calvo Caravaca, Alfonso-Luis – Davì, Angelo – Mansel, Heinz-Peter (ed.), The EU Succession Regulation: A Commentary. Cambridge University Press 2016.

Devaux, Angelique: The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? *The International Lawyer* Vol. 47 No. 2 2013, s. 229–248.

Dutta, Anatol: Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation. *RabelsZ* Bd. 73 2009, s. 547–606.

Fitchen, Jonathan: Recognition, Acceptance and Enforcement of Authentic Instruments in the Succession Regulation. *Journal of Private International Law* Vol. 8 No. 2 2012, s. 323–358.

Gildeggen, Rainer – Langkeit, Jochen: The New Conflict of Laws Code Provisions of the Federal Republic of Germany: Introductory Comment and Translation. *Georgia Journal of International and Comparative Law* Vol. 17 No. 2 1987, s. 229–260.

Hayton, David: *European Succession Laws*. Second Edition. Jordans 2002.

Hayton, David: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates. *DNotl, Les successions internationales dans l'UE* Wurzburg 2004, s. 359–370.

Heikinsalmi, Minna: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. *Defensor Legis* N:o 6/2012, s. 827–844.

Helin, Markku: *Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus*. Talentum 2013.

Kahn-Freund, O.: *General Problems of Private International Law*. Sijthoff 1976.

Karjalainen, Katja: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: Asuinpaikkaliittymän haasteet, s. 111–144 i verkot Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna – Nieminen, Liisa, Vanhuus ja oikeus. Lakimiesliiton kustannus 2014

Karjalainen, Katja: Tavoitteena globaali kansainvälinen yksityisoikeus: Haagin konferenssin kivinen taival. *Defensor Legis* N:o 5/2018, s. 812–826.

Kindler, Peter: From Nationality to Habitual Residence: Some Brief Remarks on the Future EU Regulation on International Successions and Wills, s. 151–158 i verket Boele-Woelki, Katharina - Einhorn, Talia – Girsberger, Daniel – Symeonides, Symeon (ed.), Convergence and Divergence in Private International Law : Liber Amicorum Kurt Siehr. Eleven International Publishing 2010. Shulthess 2010.

Klami, Hannu Tapani: Johdatus kansainväliseen yksityisoikeuteen. Turun yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 11/1976.

Klami, Hannu Tapani – Kuisma, Eira: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus. Lakimiesliiton kustannus 2000.

Koulu, Risto: Kansainvälinen varallisuus oikeus pääpiirteittäin. Talentum 2005.

Krūmiņš, Toms: Application of the EU Succession Regulation in practice: The case of Latvia and beyond. Journal of Private International Law Vol. 15 No. 2 2019, s. 365–392.

Köhler, Andreas: General Private International Law Institutes in the EU Succession Regulation – Some Remarks. Annals of the Faculty of Law of the University of Zenica 18 2016, s. 169–192.

Lasok, Dominik: The Polish System of Private International Law. The American Journal of Comparative Law Vol. 15 No. 1/2 (1966 – 1967), s. 330–351.

Lein, Eva: A Further Step Towards a European Code of Private International Law. The Commission Proposal for a Regulation on Succession, s. 107–141 i verket Bonomi, Andrea – Romano, Gian Paolo (ed.), Yearbook of Private International Law Vol. 11. Sellier European Law Publishers 2009.

Liukkunen, Ulla: Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio. Lakimies 3/2006, s. 339–362.

Marongiu Buonaiuti, Fabrizio: The EU Succession Regulation and third country courts. Journal of Private International Law Vol. 12 No. 3 2016, s. 545–565.

Meidanis, Haris: Article 35, s. 414–437 i verket Pamboukis, Harris P (ed.), EU Succession Regulation No 650/2012. Nomiki Bibliothiki 2017.

Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. WSOY lakitieto 2004.

Mikkola, Tuulikki: Vieraan valtion oikeuden soveltamisen torjuminen ja ordre public. Edilex 2016/12. (www.edilex.fi/artikkelit/16587, hämtad 1.4.2020)

Palmer, Edith: The Austrian Codification of Conflicts Law. The American Journal of Comparative Law Vol. 28 No.2 1980, s. 197–234.

Pamboukis, Harris P: Introductory Remarks on Regulation No 650/2012 of 4 July 2012 on succession, Article 4–5, Article 20–21 i verket Pamboukis, Harris P. EU Succession Regulation No 650/2012. Nomiki Bibliothiki 2017.

Pfeiffer, Magdalena: Legal certainty and predictability in international succession law. Journal of Private International Law Vol. 12 No. 3 2016, s. 566–586.

Raitio, Juha: Teleologia eurooppaoikeudessa. Oikeus 3/2005, s. 267–297.

Raitio, Juha: Euroopan unionin oikeus. Talentum Pro 2016.

Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.

Stone, Peter: EU Private International Law. Third Edition. Elgar European Law 2016.

Stone Sweet, Alec: The European Court of Justice, s.121–154 i verket Craig, P. P – G. De Búrca, The Evolution of EU Law. Second edition. Oxford University Press 2011.

Talus, Kim – Penttinen, Sirja-Leena: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellisestä opinnäytettä kirjoittaessa, s. 223–245 i verket Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte. Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016. (<https://www.edilex.fi/kirjat/16170>, hämtad 9.5.2020)

Verhellen, Jinske: Access to foreign law in practice: easier said than done. *Journal of Private International Law* Vol. 12 No. 2 2016, s. 281–300.

Walín, Gösta – Lind, Göran: Ärvdabalken: en kommentar Del II (18–25 kap.) – boudredning och arvsifte, försäkringar, EU:s arvsförordning m.m. Sjätte upplagan. Wolters Kluwer 2017.

Övriga publikationer

Encyclopedia Iuridica Fennica. Kuudes osa. Kansainväliset suhteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja n:o 29. Suomalainen lakimiesyhdistys 1998.

Finlands Advokatförbund: Lausunto komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kansainvälisistä perintöasioista ja sitä koskevasta valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle. Dnro 59/2009, 26.1.2010.

Masaryk University: Rozehnalová, Naděžda – Drličková, Klára et al. *Czech Private International Law*. Publications of the Masaryk University. Theoretical series. Edition Scientia File No. 544.

Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession. *RebelsZ* Bd. 74 2010, s. 522–720.

Offentligt tryck

Arbetsdokument från Kommissionens avdelningar. Följedokument till Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. Sammanfattning av konsekvensbedömningen. KOM (2009) 154 slutlig. SEK (2009) 410. Bryssel den 14.10.2009.

Europeiska kommissionen. Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. Hantering av gränsöverskridande arvsskatteproblem. Bryssel den 15.12.2011. KOM(2011) 864 slutlig.

Europeiska rådet i Tammerfors den 15–16 oktober 1999, ordförandeskapets slutsatser.

Flerårigt program 2010–2014 om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa (Stockholmsprogrammet). EUT C 285 E/12, 21.10.2010.

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. KOM(2009) 154 slutlig. Bryssel den 14.10.2009

Grönbok om arv och testamente Bryssel. KOM(2005) 65 slutlig. Bryssel 1.3.2005.

Haagprogrammet för stärkt frihet, säkerhet och rättvisa i Europeiska unionen. EUT C 53/1, 3.3.2005.

Justitieministeriet: kompletterande U-skrivelse U 84/2009 rd 15.11.2011. Ehdotus neuvoston asetukseksi kansainvälisissä perintöasioissa.

Justitieministeriet: kompletterande U-skrivelse U 84/2009 rd 1.3.2012. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta

Lagutskottets utlåtande 22/2005 rp. Valtioneuvoston selvitys komission vihreästä kirjasta sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa Valtioneuvoston selvitys vihreästä kirjasta Perintö- ja testamenttioikeus.

Lagutskottets utlåtande 7/2010 rp – U 13/2010 rp. Valtioneuvoston kirjelmä tiiviimmän yhteistyön hyväksymisestä ja käynnistämisestä avioeroon ja asumuseroon sovellettavan lain alalla.

RP 44/2001 rd. Regeringens proposition till riksdagen om en revision av vissa bestämmelser om äktenskap och ärvande inom den internationella privaträtten.

RP 361/2014 rd. Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen om arv och med förslag till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen, om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om arv och om ändring av 26 kap. 20 § i ärvdabalken.

Rådets och kommissionens handlingsplan av den 3 december 1998 för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. EGT C 19/1, 23.1.1999.

Rådets Beslut (EU) 2020/135 av den 30 januari 2020 om ingående av avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen. EUT L 29/3, 31.1.2020.

Utkast till åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar på privaträttens område. EGT C 12/1, 15.1.2001.

Elektroniska källor

DIPR: Belgian Code of Private International Law. Inofficiell översättning. Hämtad 1.4.2020.

Tillgänglig på:

<https://www.dipr.be/fr/1%C3%A9gislation>

<https://socioedip.files.wordpress.com/2013/12/belgica-the-code-of-private-international-law-2004.pdf>

Europeiska kommissionen. Tax consultations. Hämtad 5.1.2020. Tillgänglig på:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/consultations-get-involved/tax-consultations_en

Franska regeringens generalsekretariat. Hämtad 12.4.2020. Inofficiell översättning av franska civilkoden. Tillgänglig på:

<https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>

Inrikesministeriet. Utlandsfinländarna är finska medborgare som är bosatta utomlands. Hämtad 4.4.2020. Tillgänglig på:

<https://intermin.fi/sv/ansvarsomraden/migration/medborgarskap/utlandsfinlandare>

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata: Blankett för europeiska arvsintyget. Hämtad 1.2.2020. Tillgänglig på: <https://dvv.fi/lomakkeet>.

Riigi Teataja. Private International Law Act. Inofficiell översättning av Estlands lag om internationell privaträtt. Hämtad 31.3.2020. Tillgänglig på: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513112013009/consolide>

Skatteförvaltningen: Detaljerad skatteanvisning. Arvs- och gåvobeskattning i internationella situationer. A118/200/2015, 29.5.2015. Hämtad 13.5.2020. Tillgänglig på: https://www.vero.fi/sv/Detaljerade_skatteanvisningar/anvisningar/47858/arvs_och_gavobeskattning_i_internatione5/#3.2-lag-som-till%C3%A4mpas-p%C3%A5-arvsf%C3%B6lj

Spaniens justitieministerium. Spanish Civil Code. Hämtad 31.3.2020. Tillgänglig på: <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>

Statistikcentralen. Utländska medborgare. Hämtad 4.4.2020. Tillgänglig på: <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html>

Haagkonferensen för internationell privaträtt:

Status table. Haagkonventionen 5 oktober 1961 om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Hämtad 28.3.2020. Tillgänglig på: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=40>

Status table. Haagkonventionen 2 oktober 1973 om internationell förvaltning av dödsbon. Hämtad 28.3.2020. Tillgänglig på: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=83>

Status table. Haagkonventionen 1 juli 1985 om tillämplig lag för truster och deras erkännande. Hämtad 28.3.2020. Tillgänglig på:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=59>

Status table. Haagkonventionen 1 augusti 1989 om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap. Hämtad 28.3.2020. Tillgänglig på:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=62>

Rättsfall

Europeiska Unionens domar

Domstolens dom den 5 februari 1963, *Van Gend en Loos*, Mål 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

Domstolens dom den 15 juli 1964, *Costa v. Enel*, Mål 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

Domstolens dom 9 mars 1978, *Simmenthal*, Mål 106/77, ECLI:EU:C:1978:49.

Domstolens dom den 6 oktober 1982, *Cilfit*, Mål 283/81, ECLI:EU:C:1982:335.

Domstolens dom den 18 januari 1984, *Ekro*, C-327/82, ECLI:EU:C:1984:11.

Domstolens dom den 2 april 2009, Mål C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225.

Domstolens dom 12 oktober 2017, *Kubicka*, C-218/16, ECLI:EU:C:2017:755.

Domstolens dom 1 mars 2018, *Mahnkopf*, C-558/16, ECLI:EU:C:2018:138.

Domstolens dom den 21 juni 2018, *Oberle*, C-20/17, ECLI:EU:C:2018:485.

Domstolens dom 17 januari 2019, *Brisch*, C-102/18, ECLI:EU:C:2019:34.

Domstolens dom 23 maj 2019, *WB*, C-658/17, ECLI:EU:C:2019:444.

Advokatgeneralens förslag till avgörande

Mål C-80/19, EUT 2019/C 148/18.

Avgöranden från hovrätten

Helsingfors HR S 17/2460, HeIHO:2019:2

Utländska avgöranden

Latvijas Republikas Augstākās tiesas (Lettlands högsta domstol) Lieta Nr.C04002517, SKC-815/2018

FÖRKORTNINGAR

Art.	Artikel
EGT	Europeiska gemenskapens officiella tidning
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FEUT	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FördrS	Fördragsserie
rd.	Riksdag
RP	Regeringsproposition
ÄB	Ärverdabalken (40/1965)

1. INLEDNING

1.1 Introduktion till ämnet

Allt fler av Europeiska unionens medborgare utnyttjar den fria rörligheten som dess inre marknad möjliggör. Således kan en person förvärva egendom i flera medlemsstater under sin livstid.¹ Det är inte heller ovanligt att en EU-medborgare är bosatt i en stat som han eller hon inte är medborgare i.² Enligt inrikesministeriets uppgifter bor ca 300 000 finländska medborgare utomlands.³ I slutet av år 2018 bodde ca 258 000 personer med utländskt medborgarskap i Finland.⁴ Det har även blivit allt vanligare att personer bor i två stater på grund av skatteorsaker eller på grund av pensionering. Dessa personer bor då till exempel halva året i en stat och halva i den andra staten.⁵

När en person som har anknytning till flera länder avlider får personens kvarlåtenskap internationella anknytningar. Gränsöverskridande arv har emellertid ansetts vara besvärliga och orsakat kostnader eftersom länders nationella internationellt privaträttsliga regler varierar mycket från varandra.⁶ Internationellt privaträttsliga regler borde förenkla fall med internationella anknytningar. I själva verket har det kunnat försvåra fall eftersom enhetliga regler saknats angående tillämplig lag och behörig domstol.⁷ Därtill skiljer sig medlemsstaternas arvslagstiftning avsevärt från varandra och därför påverkas arvsfallets slutresultat av vilken lag som tillämpas på arvet. I vissa länder är det en norm att arvlåtaren alltid lämnar ett testamente medan i andra länder har den legala arvsordningen en stor betydelse. Arvsordningen varierar också mellan länderna och de länder som känner till laglott har olika regler om till exempel laglottens storlek och vem som anses ha rätt till laglott.⁸ På grund av att reglerna om domstols behörighet och tillämplig lag skiljt sig mellan medlemsstaterna har på ett och samma arvsfall tillämpats olika regler om domstolens behörighet och tillämplig lag. Detta har orsakat motsättningar mellan nationella rättsordningar och har kunnat leda till att domar och beslut som meddelats i en medlemsstat inte erkänts och verkställts i en annan medlemsstat.⁹

¹ Grönbok om arv och testamente s.3.

² Artigot i Golobardes: Will Regulation 650/2012 simplify Cross-Border Successions in Europe? s. 22.

³ Inrikesministeriet: <https://intermin.fi/maahanmuutto/ulkosuomalaiset> (hämtad 4.4.2020)

⁴ Statistikcentralen:

<https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html> (hämtad 4.4.2020)

⁵ Advokatförbundets utlåtande om förslaget till arvsförordningen s. 1.

⁶ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 114.

⁷ Bonomi: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 157.

⁸ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 604.

⁹ Walin – Lind: Ärvdabalken, en kommentar del II (18–25 kap.) s. 416.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg började tillämpas från och med 17.8.2015. Denna förordning, det vill säga den så kallade arvsförordningen har ansetts vara ett av det mest betydande framsteget i internationella arvsrättens historia.¹⁰ Ett syfte med arvsförordningen är att EU-medborgare ska ha möjlighet att utforma sina arvsrättsliga förhållanden i förväg.¹¹ Förutsägbarhet och rättssäkerhet är väldigt viktiga inom arvsrätt bland annat utav den orsaken att den lag som tillämpas på arvet fastställer hur kvarlåtenskapen fördelas.¹² I och med att arvsförordningen trädde i kraft är medlemsstaternas nationella regler om behörig domstol och tillämplig lag vid arvsmål inte längre tillämpbara.¹³ Således har EU-medborgarnas möjlighet att planera sitt arv i förväg förbättrats märkbart.

Även om förutsägbarheten och rättssäkerheten har förbättrats vid gränsöverskridande arv inom EU råder en viss osäkerhet. Både den behöriga domstolen och den tillämpliga lagen fastställs i regel enligt arvlåtarens hemvist (art. 4 och art 21.1), förutsatt att arvlåtaren inte har gjort ett lagval. Osäkerheten beror till en del på att hemvistbegreppet inte har definierats i arvsförordningen och att det finns skillnader i hur begreppet tolkas i medlemsstaternas nationella lagstiftning.¹⁴ I arvsförordningens premiss ges dock riktlinjer för fastställandet av hemvisten.¹⁵ Även om arvlåtaren har givits möjligheten att förordna om den stats lag som han eller hon är medborgare i ska tillämpas på arvet är det viktigt att analysera arvsförordningens hemvistbegrepp. Om inget lagval har gjorts fastställs i regel den tillämpliga lagen enligt arvlåtarens senaste hemvist. I Finland har man haft möjlighet att förordna om vilken lag som ska tillämpas på arvet sedan år 2001 (ÄB 26:6). Det har emellertid inte varit särskilt vanligt att förordna om den tillämpliga lagen i ett testamente. De flesta finländare som flyttat utomlands har inte varit medvetna om att den lag som tillämpas på arvet har kunnat ändras i och med

¹⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 650.

¹¹ Punkt 7 i arvsförordningens premiss.

¹² Lein: A Further Step Towards a European Code of Private International Law, the Commission Proposal for a Regulation on Succession s. 111.

¹³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 603.

¹⁴ Advokatförbundets utlåtande om förslaget till arvsförordningen s. 1.

¹⁵ EU-domstolen har hittills avgjort fem fall om arvsförordningen. I dessa avgöranden har EU-domstolen inte tagit ställning till hur man ska fastställa arvlåtarens hemvist. Litauens högsta domstol begärde dock i början av år 2019 om ett förhandsavgörande av EU-domstolen om bland annat hur arvlåtarens hemvist ska fastställas. Advokatgeneralens förslag till avgörande publicerades i mars 2020. I förslaget hänvisas till de riktlinjer som anges i arvsförordningens premiss. Helsingfors hovrätt och Lettlands högsta domstol har i fall angående arvsförordningen fastställt arvlåtarens hemvist med hjälp av premissens riktlinjer. Dessa rättsfall analyseras noggrannare i avhandlingens kapitel 5.5–5.6.

flytten.¹⁶ Detta belyser även varför det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid fastställandet av arvlåtarens senaste hemvist.¹⁷

1.2 Syfte, frågeställning och avgränsning

Det allmänna anknytningskriteriet i arvsförordningen är arvlåtarens senaste hemvist. Den tillämpliga lagen och domstolens behörighet fastställs enligt de allmänna reglerna om tillämplig lag och domstols behörighet på grundval av arvlåtarens hemvist (art 4. respektive art. 21). Det huvudsakliga syftet med denna avhandling är att analysera hemvistbegreppet i arvsförordningen. I denna avhandling kommer jag att undersöka vad för betydelse arvlåtarens hemvist har för fastställandet av den tillämpliga lagen och för domstolens behörighet vid gränsöverskridande arv i EU. Frågeställningar som ingår i hemvistbegreppsanalysen är om hemvist är det lämpligaste allmänna anknytningskriteriet för arvsförordningen och om hemvistbegreppet borde definieras i arvsförordningen.

I denna avhandling ligger fokus på internationell privaträttslig unionslagstiftning och framförallt på arvsförordningen. Därför utreds och analyseras de mest centrala bestämmelserna i arvsförordningen. Syftet med avhandlingen är inte att utreda medlemsstaternas nationella lagstiftning. Jag kommer emellertid att nämna och hänvisa till medlemsstaternas nationella lagstiftning för att redogöra för det faktum att arvsförordningen har påverkat medlemsstaternas nationella arvslagstiftning. Därmed kommer jag inte att djupgående behandla finländsk arvslagstiftning. Jag kommer dock att hänvisa till finländsk arvslagstiftning i samma syfte som jag kommer att hänvisa till medlemsstaternas nationella lagstiftning, för att belysa arvsförordningens påverkan på nationell arvslagstiftning.

Arvsförordningens tillämpningsområde fastställs i artikel 1. Arvsförordningen är inte tillämplig på bland annat skattefrågor och makars förmögenhetsförhållanden. Även om man ofta är tvungen vid arvsmål att ta ställning till makars förmögenhetsförhållanden¹⁸ kommer makars förmögenhetsförhållanden inte att behandlas i denna avhandling. Skatterättsliga frågor och därav frågor som gäller arvskatt kommer inte heller att behandlas i denna avhandling, även om skatterättsliga frågor ofta är aktuella vid gränsöverskridande arv.¹⁹

¹⁶ Advokatförbundets utlåtande om förslaget till arvsförordningen s. 1–2.

¹⁷ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 118.

¹⁸ Advokatförbundets utlåtande om förslaget till arvsförordningen s. 2.

¹⁹ Även om arvsförordningen inte är tillämplig på skatterättsliga frågor är det viktigt att poängtera att arvsförordningen har en inverkan på vem som påförs arvsskatt vid gränsöverskridande arv. I Finland är man

1.3 Metod

1.3.1 Rättsdogmatik och rättsjämförelse

Denna avhandling hänför sig till rättsområdet internationell privaträtt och mer specifikt till internationell arvsrätt. Mitt huvudsakliga syfte är att analysera hemvistbegreppet i arvsförordningen och undersöka vad för betydelse arvlåtarens hemvist har för fastställandet av domstolens behörighet och den tillämpliga lagen på arvsålet. För att undersöka betydelsen av arvlåtarens hemvist måste man utreda normernas innehåll. För att uppnå detta syfte tillämpar jag den rättsdogmatiska metoden. Den rättsdogmatiska metodens syfte är att tolka gällande rättsnormer och att systematisera dessa. Rättsdogmatik anses ha en praktisk och en teoretisk dimension. Tolkning av gällande rättsnormer betraktas utgöra den praktiska dimensionen medan systematisering av dessa anses utgöra den teoretiska dimensionen. Tolkning av gällande rättsnormer uppfattas som praktisk rättsdogmatik medan systematisering av lagstiftning som teoretisk rättsdogmatik.²⁰ Rättsdogmatik kan även indelas i flera delområden. Rättsdogmatiken kan vara normkoncentrerad, vilket innebär att utgångspunkten är rättsordningens normer. Målet med den normkoncentrerade rättsdogmatiken är att utreda normernas innehåll och på så sätt få information om rättsnormerna. Detta anses vara rättsdogmatikens traditionella granskningssynvinkel. Det går även att tillämpa den rättsdogmatiska metoden bland annat från ett rättsfallscentrerat perspektiv. Den här typen av rättslig forskning förekommer emellertid oftare i common law-rättssystemet än i de rättssystem där man tillämpar skriven lag. För att utreda arvsförordningens normers innehåll tillämpar jag den normkoncentrerade rättsdogmatiska metoden. Den rättsdogmatiska metoden utgör dock enbart en form av rättslig forskning.²¹

Syftet med denna avhandling är inte att utreda medlemsstaternas nationella lagstiftning utan fokus ligger på arvsförordningen. För att kunna redogöra för hur arvsförordningen har påverkat medlemsstaternas nationella lagstiftning kommer avhandlingen att till en viss del hänvisa till medlemsstaternas nationella lagstiftning. Detta kommer även att göras för att förstå varför unionslagstiftaren antagit de lösningar som sedan blivit till lagstiftning. Sålunda kommer jag

tvungen att betala skatt på egendom som erhållits genom arv och testamente (1 § mom. Lag om skatt på arv och gåva). Således är arvsförordningen relevant för påförandet av arvskatt i Finland. I Skatteförvaltningens detaljerade skatteanvisning (29.5. 2015 A118/200/2015) punkt 3.2 fastställs att om arvlåtaren är bosatt i Finland fastställs den lag som tillämpas på arvsordningen enligt arvsförordningens bestämmelser. I anvisningen fastställs att om en främmande lag tillämpas ska den skattskyldige vid behov uppvisa en redogörelse om den främmande statens innehåll. Om ingen redogörelse uppvisas kan finsk lagstiftning tillämpas.

²⁰ Aarnio: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta s. 36–37.

²¹ Aarnio: Mitä lainoppi on? s. 52.

att tillämpa rättsjämförelse på ett ytligt sätt. När man tillämpar rättsjämförelse granskar man staters eller kulturers rättsordningar. Syftet med rättsjämförelse är att utreda skillnader och likheter mellan rättsordningarna.²² När man tillämpar rättsjämförelse kan man jämföra två eller flera rättsordningar. Man brukar utgå ifrån en fråga till exempel hur uppsåt definieras inom straffrätten. Sedan granskar man likheterna och skillnaderna för den frågan som man valt att granska.²³ Rättsjämförelse begränsas inte enbart till att redogöra för skillnaderna och likheterna mellan rättsordningar utan man kan till exempel utreda hur skillnaderna och likheterna uppkommit eller gruppera de jämförda rättsordningarna i så kallade rättsfamiljer.

Komparativ forskning anses ge bättre förståelse för den egna rättsordningen bland annat för att man får kunskap om att samma rättsliga problem kan lösas på olika sätt. Man ska dock inte tillämpa rättsjämförelse okritiskt eftersom det faktum att en regel fungerar väl i en rättsordning betyder inte automatiskt att den skulle fungera väl i en annan rättsordning. För att kunna tillämpa rättsjämförelse ska man inte utgå från den egna rättsordningens juridiska begrepp, rättsinstitut och tolkningsmetoder. Således ska utländska författningar, domstolsavgöranden, lagförarbeten och dylika källor användas på samma sätt som landets egna rättstillämpare använder dem.²⁴ Språket ligger i centrum för när man ska söka efter information om övriga rättsordningar. Detta är en av de svårigheter som uppstår när man utövar rättsjämförande forskning eftersom begreppens innebörd varierar mellan rättsordningarna.²⁵

1.3.2 EU-rättens särdrag

Eftersom syftet med denna avhandling är att analysera arvsförordningens hemvistbegrepp bör man beakta EU-rättens särdrag när man granskar arvsförordningens bestämmelser. Europeiska unionens rättsordning har en så kallad *sui generis*-karaktär vilket innebär att det är fråga om en säregen rättsordning.²⁶ Europeiska unionens domstol fastställde redan på 1960-talet i avgöranden *Van Gend en Loos* och *Costa v. Enel* att Europeiska gemenskapen utgör en ny rättsordning. EU-domstolen fastställde att den nya och särskilda rättsordningen uppkom på grundval av att medlemsstaterna gav upp en del av sin suveränitet vid undertecknandet av Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen.²⁷ I avgörandet *Van Gend*

²² Aarnio: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta s. 2.

²³ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 131.

²⁴ Bogdan: Jämförande juridik – vad, varför, hur? s. 1–5.

²⁵ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 23.

²⁶ Talus – Penttinen: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellisestä oppinäytettä kirjoittaessa s. 2. Se även Raitio: Euroopan unionin oikeus s. 231.

²⁷ Mål 26/62 *Van Gend en Loos*, ECLI:EU:C:1963:1, s. 166 och Mål 6-64 *Costa v. Enel*, ECLI:EU:C:1964:66, s. 217.

en Loos fastställdes även rättsprincipen om direkt effekt.²⁸ Direkt effekt innebär att även EU-medborgare har rätt att inför nationell domstol väcka talan om målet har anknytning till EU-rätten.²⁹

Man brukar dela in EU-rättens rättskällor i primärnormer och sekundärnormer. De mest centrala primärnormerna är fördraget om Europeiska unionen³⁰ (FEU) och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt³¹ (FEUT). Dessa fördrag trädde i kraft i samband med Lissabonfördragets³² ikraftträdande 1.12.2009. Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna³³ tillhör även primärnormerna.³⁴ Sekundärnormerna inbegriper bland annat förordningar och direktiv, vilka i sin tur utfärdas med stöd av primärnormerna.³⁵ Skillnaden mellan förordning och direktiv är den att förordningar är bindande rättsakter och direkt tillämpliga medan direktivens mål är endast bindande för medlemsstaterna.³⁶

EU-domstolen har en viktig roll vid tolkandet av EU-rätt eftersom EU-rättslig lagstiftning finns tillgänglig på alla medlemsstaters språk och ordvalen i EU-rättslig lagstiftning är inte alltid tydliga.³⁷ Om domstolens uppgift och syfte stadgas i artikel 19 i FEU. Domstolens uppgift är att säkerställa att EU-rättslig lagstiftning efterföljs när man tolkar och tillämpar EU-fördragen. Detta gör EU-domstolen genom att avgöra ärenden där talan väckts direkt av medlemsstater, institutioner samt fysiska eller juridiska personer. Därtill är EU-domstolens uppgift att utfärda förhandsavgöranden när en nationell domstol begärt om det.

Enligt artikel 267 i FEUF har nationella domstolar rätt att begära om ett förhandsavgörande av EU-domstolen för tolkning av EU-rätt. Avsikten bakom rätten för nationella domstolar att begära om ett förhandsavgörande är att uppnå enhetlig tillämpning av EU-rätten i hela unionen.³⁸ EU-domstolen har emellertid fastställt att en medlemsstats högsta rättsinstans är skyldig att begära om ett förhandsavgörande om domstolen anser att det är nödvändigt att få ett

²⁸ Mål 26/62 *Vand Gend en Loos*, ECLI:EU:C:1963:1, s. 166.

²⁹ Raitio: Teleologia eurooppaoikeudessa s. 283.

³⁰ Konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen, EUT 2016/C 202/1.

³¹ Konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, EUT 2016/C 202/1.

³² Lissabonfördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, EUT 2007/C 306/01.

³³ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT 2012/C 326/02.

³⁴ Raitio: Euroopan unionin oikeus s. 200–201.

³⁵ Talus – Penttinen: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellisestä oppinäytettä kirjoittaessa s. 2

³⁶ Raitio: Euroopan unionin oikeus s. 203–205.

³⁷ Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law s. 15.

³⁸ Stone Sweet: The European Court of Justice s. 150.

beslut om tolkning av EU-rättslig lagstiftning för att den nationella domstolen ska kunna avgöra ärendet.³⁹ Förhandsavgörandet binder den nationella domstolen som begärt om förhandsavgörande och samtidigt binder förhandsavgörandet övriga nationella domstolar som behandlar ett liknande ärende.⁴⁰ Således är de avgöranden som EU-domstolen utfärdar en central rättskälla inom EU-rätten.⁴¹ EU-domstolen kan dock avvika från tidigare utfärdade förhandsavgöranden eftersom förhandsavgöranden inte binder EU-domstolen. I regel brukar EU-domstolen följa tidigare utfärdade förhandsavgöranden på grundval av att det bidrar till rättssäkerhet och förutsägbarhet av EU-rättens tolkning.⁴²

När man tolkar EU-rätt bör man ta i beaktande dess särdrag. EU-rättens företrädare framför medlemsstaternas nationella rätt fastställdes redan på 1960-talet i avgörandet *Costa v. ENEL*.⁴³ EU-domstolen fastställde på 1970-talet i avgörandet *Simmenthal* att man inte får tillämpa nationella normer som strider mot EU-rättsliga normer.⁴⁴ EU-domstolen fastställde i avgörandet *Cilfit* att EU-rättsliga normer ska tolkas autonomt. I avgörandet fastställdes att när man tolkar en EU-rättslig bestämmelse ska man jämföra de olika språkversionerna med varandra eftersom alla språkversionerna är likvärdiga. Man ska även ta i beaktande det faktum att EU-rätten använder en egen särskild terminologi och att begrepp som används inom EU-rätten inte nödvändigtvis motsvarar de begrepp som används i medlemsstaternas nationella rätt. Vidare fastställde EU-domstolen i avgörandet att när man tolkar en EU-rättslig bestämmelse ”*måste varje gemenskapsrättslig bestämmelse sättas in i sitt sammanhang och tolkas mot bakgrund av gemenskapsrätten som helhet, med hänsyn tagen till gemenskapsrättens syften och dess utvecklingsstadium vid den tidpunkt då den ifrågavarande bestämmelsen skall tillämpas.*”⁴⁵ Detta innebär att de begrepp som används i EU-rättslig lagstiftning har en egen betydelse och att begreppens betydelse inte är beroende av medlemsstaternas nationella lagstiftning.⁴⁶ Denna tolkningsmetod kallas för teleologisk tolkning. Utgångspunkten för teleologisk tolkning är bestämmelsernas mål och syfte uppfylls.⁴⁷

³⁹ Mål 283/81 *Cilfit*, ECLI:EU:C:1982:335, p. 6–7.

⁴⁰ Raitio: Euroopan unionin oikeus s. 174–175

⁴¹ Talus – Penttinen: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellisestä oppinäytettä kirjoittaessa s. 8.

⁴² Raitio: Euroopan unionin oikeus s. 174–175.

⁴³ Mål 6/64 *Costa v. Enel*, ECLI:EU:C:1964:66, s. 224–225.

⁴⁴ Mål 106/77 *Simmenthal*, ECLI:EU:C:1978:49, p. 17–23.

⁴⁵ Mål 283/81 *Cilfit*. ECLI:EU:C:1982:335, p. 18–20.

⁴⁶ Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law s. 15.

⁴⁷ Raitio: Teleologia eurooppaoikeudessa s. 278.

1.4 Uppbyggnad och material

EU är inte den första institutionen som velat harmonisera internationellt privaträttsliga regler om arv. Avhandlingen inleds därför med en överblick av den internationella arvsrätten. Antagandet av ett EU-rättsligt instrument som inbegriper internationellt privaträttsliga regler om arv skulle inte ha varit möjlig om inte EU hade getts befogenhet att utfärda dylika rättsliga instrument. Sålunda behandlas i samma kapitel det rättsliga samarbetet i privaträttsliga frågor som ligger till grund för EU:s lagstiftningsbefogenhet. Även om arvsförordningens bestämmelser började tillämpas från och med 17.8.2015 vidtogs åtgärder för att anta en arvsförordning redan i början av 2000-talet. För att förstå varför unionslagstiftaren antagit de lösningar som stadgas om i arvsförordningen kommer i samma kapitel att redogöras för beredningen av arvsförordningen. För att ytterligare förstå de lösningar som unionslagstiftaren antagit redogörs även för arvsförordningens syfte och mål. Kapitlet avslutas med en kort redogörelse för arvsförordningens innehåll. Källor som används i kapitel två är främst officiella handlingar som berör beredningen av arvsförordningen samt rättslitteratur.

För att kunna analysera betydelsen av arvlåtarens hemvist redogörs i kapitel tre och fyra för de mest centrala bestämmelserna om domstolens behörighet respektive tillämplig lag. Som material utnyttjas främst arvsförordningens premiss och rättslitteratur. I det femte kapitlet kommer hemvistbegreppet i arvsförordningen att analyseras med hjälp av arvsförordningens premiss, rättslitteratur och rättspraxis.

Jag har främst utnyttjat utländsk rättslitteratur i denna avhandling eftersom det har forskats föga kring internationell arvsrätt och arvsförordningen i Finland. De rättsvetare i Finland som har skrivit om internationell arvsrätt och därav om arvsförordningen är Markku Helin, Katja Karjalainen, Tuulikki Mikkola och Minna Heikinsalmi. Även om största delen av mitt material är utländskt, kommer jag att hänvisa till ovannämnda rättsvetares litteratur genom hela avhandlingen.

I Finland är en av domstolens uppgifter att eftersträva att uppfylla lagstiftarens ursprungliga historiska vilja eller mål för en lag. För att eftersträva detta använder domstolen och rättstillämpare sig av lagberedningsmaterial. Inom EU-rätten har lagberedningsmaterialet inte samma status som lagberedningsmaterialet har för nationell lagstiftning i Finland. Premisserna till EU-rättsliga instrument har dock motsvarande funktion som lagberedningsmaterialet i

Finland har, vilket är att klargöra för lagstiftningens mål.⁴⁸ Premissen erbjuder tolkningshjälp eftersom den fungerar som en förklarande promemoria. Premissen till ett EU-rättsligt instrument brukar i regel innehålla riktlinjer för tolkning av lagbestämmelserna. Även anledningarna och syften till bestämmelser brukar redogöras för i premissen.⁴⁹ På ovanstående grunder har jag använt mig av arvsförordningen premiss så gott som igenom hela avhandlingen.

2. EU:S ARVSFÖRORDNING

2.1 Internationell arvsrätt

När ett fall har utländska anknytningar tillhör det rättsområdet internationell privaträtt. Med andra ord kan man säga att internationellt privaträttsliga normer tillämpas när ett privaträttsligt fall berörs av flera rättsordningar på ett rättsligt betydande sätt.⁵⁰ Internationell privaträtt kan antingen uppfattas i en snäv eller i en bred bemärkelse. Den snäva definitionen av internationell privaträtt omfattar endast lagvalsregler. Däremot omfattar den breda definitionen utöver lagvalsregler även regler om domstols behörighet, erkännande och verkställande av beslut. Termen internationell privaträtt kan emellertid vara vilseledande eftersom termen kan ge en bild av att det är fråga om internationella regler som är i kraft utanför en stats gränser. Denna uppfattning är dock felaktig eftersom internationellt privaträttsliga regler tillhör varje stats nationella rätt. Internationell privaträtt reglerar fysiska och juridiska personers rättsförhållanden och ska sålunda inte förväxlas med folkrätt vars uppgift är att reglera mellanstatliga rättsförhållanden.⁵¹ Internationella privaträtten har dock blivit föremål för konventionsreglering och speciellt under de senaste 20 åren har EU påverkat rättsområdet på ett betydande sätt genom att utfärda ett flertal EU-rättsliga bestämmelser inom rättsområdet.⁵²

Det är viktigt att poängtera att man inte kan avgöra ett ärende på grundval av internationellt privaträttsliga regler. Med hjälp av internationellt privaträttsliga regler utpekas de materiella reglerna som domstolen tillämpar för att utge ett slutligt beslut.⁵³ För att avgöra om ett arvsfall har internationella anknytningar gör man det genom att granska arvlåtarens anknytningar. Man

⁴⁸ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s. 259–260.

⁴⁹ Pamboukis i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 12–13.

⁵⁰ Mikkola: Vieraan valtion oikeuden soveltamisen torjuminen ja ordre public s. 1.

⁵¹ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 7. Jämför dock *Koulu*: Kansainvälinen varallisuusoikeus pääpiirteittäin s. 7 som anser att internationell privaträtt ska uppfattas i snäv bemärkelse eftersom den breda definitionen behandlar frågor som tillhör internationell processrätt.

⁵² Bogdan: Svensk internationell privat- och processrätt s. 17.

⁵³ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 8.

brukar i regel inte ta i beaktande arvingarnas anknytningar. Ett arvsmål kan få internationella anknytningar på basis av att arvlåtaren har erhållit egendom i flera stater eller genom att arvlåtaren har bott i flera stater och gjort rättshandlingar som berört sin kvarlåtenskap i dessa stater.⁵⁴

I Finland antogs nationella bestämmelser om internationella arvssituationer först i början av 2000-talet då man lade till kapitel 26 till ärvdabalken. Lagändringen trädde i kraft 1.3.2002. Före tillägget till ärvdabalken var bestämmelserna angående internationella arvssituationer mycket bristfälliga eftersom allmänna lagvalsregler inte existerade. Den tillämpliga lagen fastställdes utifrån rättspraxis och rättslitteratur. Bestämmelser angående domstols behörighet vid internationella arvsärenden saknades även.⁵⁵ I kapitel 26 i ärvdabalken stadgas om finländska domstolars behörighet, tillämplig lag samt om boutredning och arvskifte vid internationella arvssituationer. I kapitlet stadgas däremot inte om godkännande och verkställande av utländska domar.⁵⁶ Arvsförordningens ikraftträdande har påverkat tillämpningen av kapitel 26 i ärvdabalken eftersom arvsförordningens bestämmelser om domstols behörighet och tillämplig lag har företräde framför medlemsstaternas nationella bestämmelser. I samband med att arvsförordningen trädde ikraft tillades bestämmelsen ÄB 26:20, som stadgar att bestämmelserna i ärvdabalkens kapitel 26 ska tillämpas endast om inte något annat följer av arvsförordningen. Även om hänvisningen till arvsförordningen inte skulle ha tillagts till ärvdabalken har arvsförordningen företräde på grundval av EU-rättens företrädesprincip.⁵⁷

EU är inte den första instansen som har gjort ett försök att harmonisera arvsrätten i Europa och således är tanken bakom harmoniseringen av arvsrätten inte ny. De försök som antagits för att harmonisera lagvalsregler inom arvsrätt i Europa har dock inte varit särskilt framgångsrika. Under Haagkonferensen för internationell privaträtt har man utfärdat tre arvsrättsliga konventioner angående lagvalsregler.⁵⁸ Haagkonventionen om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (5.10.1964, FördrS 77/1976), Haagkonventionen om

⁵⁴ Även om hänvisningen till arvsförordningen inte skulle ha gjorts har arvsförordningen företräde på grundval av EU-rättens företrädesprincip se till exempel Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 605.

⁵⁵ RP 44/2001 rd s. 10–11.

⁵⁶ RP 361/2014 rd s. 3.

⁵⁷ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 603.

⁵⁸ Haagkonferensen för internationell privaträtt grundades år 1893. Det är en mellanstatlig samarbetsorganisation vars syfte är att harmonisera internationellt privaträttsliga regler. En av de kändaste konventioner som utarbetats under konferensen är den så kallade Haagkonventionen om bortföranden av barn (konventionen om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, FördrS 57/1994) se närmare Karjalainen: Tavoitteena globaali kansainvälinen yksityisoikeus: Haagin konferenssin kivinen taival s. 812–813.

tillämplig lag för trustar och deras erkännande (1.7.1985) och Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap (1.8.1989).⁵⁹ Om man tar i beaktande antalet stater som tillträtt konventionerna kan man säga att Haagkonventionen om testamentariska förordnanden har varit den mest framgångsrika av de tre konventionerna.⁶⁰ Vid nuläget har 42 stater tillträtt konventionen inklusive Finland.⁶¹ Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap trädde däremot aldrig i kraft på grund av för få ratifikationer. Av medlemsstaterna var det endast Nederländerna som ratificerade konventionen.⁶² En av orsakerna till att enbart Nederländerna ratificerade konventionen anses vara för att stater ansåg att reglerna för fastställandet av den tillämpliga lagen ansågs vara komplicerade och kunde leda till oförutsägbarhet.⁶³ Nederländerna frånträdde konventionen 1.4.2015. Konventionen om tillämplig lag för trustar och deras erkännande har varit aningen framgångsrikare än Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap. Konventionen trädde i kraft år 1992 och har tillträtts av 14 stater.⁶⁴ Även om Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap aldrig trädde i kraft har den inte varit förgäves. Arvsförordningen har influerats av konventionens bestämmelser och vissa av dess bestämmelser har till och med använts ord för ord i arvsförordningen.⁶⁵

⁵⁹ Dutta: Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation s. 552.

⁶⁰ Bonomi: Choice of Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 157–158. Utöver dessa tre konventioner har även en konvention utfärdats om internationell förvaltning av dödsbon (2.10.1973). Enbart tre stater har tillträtt konventionen. Haagkonferensen för internationell privaträtt. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=83> (hämtad 28.3.2020).

⁶¹ Haagkonferensen för internationell privaträtt. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=40> (hämtad 28.3.2020).

⁶² Nederländerna ratificerade konvention år 1996. Luxemburg, Schweiz och Argentina har undertecknat konventionen men har inte ratificerat konventionen. Haagkonferensen för internationell privaträtt. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=62> (hämtad 28.3.2020).

⁶³ Hayton: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates s. 364.

⁶⁴ Haagkonferensen för internationell privaträtt. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=59> (hämtad 28.3.2020).

⁶⁵ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 29.

Även bilaterala avtal existerar mellan stater⁶⁶ och avtal mellan flera stater som exempelvis den nordiska arvskonventionen⁶⁷, som trädde i kraft redan år 1934.⁶⁸ Arvsförordningens ikraftträdande har påverkat de gällande bilaterala avtalen och konventionerna mellan medlemsstaterna. Artikel 75 i arvsförordningen stadgar om förhållandet till gällande internationella konventioner. De medlemsstater som tillträtt Haagkonventionen om testamentariska förordnanden ska fortsättningsvis tillämpa reglerna i konventionen i stället för artikel 27 i arvsförordningen som stadgar om testamentets formella giltighet (art. 75.1). Däremot påverkas konventioner som har ingåtts uteslutande mellan två eller flera medlemsstater. Om dessa konventioner stadgar om samma frågor som regleras i arvsförordningen har bestämmelserna i arvsförordningen företräde enligt artikel 75.2. Artikel 75.3 stadgar särskilt om den nordiska arvskonventionen ställning i förhållande till arvsförordningen. I artikeln fastställs att arvskonventionens regler om förvaltning av dödsboet samt enklare och snabbare förfaranden för erkännande och verkställighet av domar kan fortsättningsvis tillämpas. Utöver dessa regler har arvsförordningen företräde framför den nordiska arvskonventionen.⁶⁹

⁶⁶ Finland har tillträtt även bilaterala avtal om rättshjälp. Finland har ingått en överenskommelse om rättshjälp (FördrS 48/1980) med Sovjetunionen som i dagens läge tillämpas mellan Finland och Ryssland och mellan Finland och Ukraina. I överenskommelsen stadgas om medborgarnas likställighet i arvsfrågors (art. 24) och om kraven för att ett testamente ska anses vara giltigt till formen (art. 25). Finland har även ingått en överenskommelse om rättshjälp med Ungern (FördrS 40/1982) där de arvsrättsliga stadgorna (art. 24 och 25) påminner om de i överenskommelsen om rättshjälp med Sovjetunionen. Därtill har Finland ingått en överenskommelse om rättshjälp med Polen (FördrS 68/1981). I överenskommelsen stadgas dock enbart om medborgarnas likställighet vid arvsfrågor (art. 25). Se närmare RP 361/2014 rd s. 3. I och med arvsförordningens ikraftträdande miste dock Polens och Ungerns överenskommelser sin betydelse på grundval av arvsförordningens artikel 75.2 som stadgar att arvsförordningen ska ha företräde över konventioner mellan medlemsstater om konventionen stadgar om frågor som regleras om i arvsförordningen. Även utan denna artikel skulle avtal och konventioner mellan medlemsstaterna som reglerar samma frågor som arvsförordningen inte längre vara tillämpliga på grundval av EU-rättens företräde över nationella bestämmelser. Se närmare Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 603.

⁶⁷ Konventionen den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning (FördrS 21/1935).

⁶⁸ Konventionen stadgar bland annat om tillämplig lag för testamenten, om behörighet för boutredning och om godkännande och verkställighet av domstolsbeslut.

⁶⁹ Den nordiska arvskonventionen omarbetades för första gången år 1975 (FördrS 36/1976). Den följande och även den senaste omarbetningen av arvskonventionen ägde rum år 2012 då överenskommelsen om ändring av den nordiska arvskonventionen undertecknades 1.6.2012. Den omarbetade nordiska arvskonventionen (FördrS 60/2015) trädde i kraft 1.9.2015. Se närmare RP 361/2014 rd s. 3–5. Omarbetningsarbetet började år 2006 när det nordiska ministerrådet gav som uppdrag för en grupp experter att bereda ett förslag till omarbetning av konventionen eftersom man ansåg att den nordiska arvskonventionen var delvis föråldrad. År 2009 utkom kommissionens förslag till arvsförordningen. På grund av lojalitetsplikten kunde man inte vidta åtgärder för att implementera omarbetningen av den nordiska arvskonventionen före det var klart om Finland och Sverige kunde tillämpa den nordiska arvskonventionen istället för arvsförordningen. År 2011 blev det klart att den nordiska arvskonventionen inte skulle ha tillträde över arvsförordningen och således beredde man ett nytt förslag till omarbetning av den nordiska arvskonventionen. Den nordiska arvskonventionens lagvalsregler omarbetades till att motsvara arvsförordningens lagvalsregler. Se närmare Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 688.

2.2 EU:s rättsliga samarbete i privaträttsliga frågor

Utöver arvsförordningen har EU utfärdat ett flertal förordningar som berör internationell privaträtt. År 2002 trädde Bryssel I-förordningen⁷⁰ i kraft som reglerar medlemsstaternas domstolars behörighet samt verkställighet och erkännande av domar på privaträttens område.⁷¹ Bryssel I-förordningen innehåller inga bestämmelser om tillämplig lag. Om lagvalsregler för avtalsförpliktelser regleras däremot i Rom I-förordningen.⁷² Inom familjerätten har utfärdats bland annat Bryssel II-förordningen⁷³ som reglerar medlemsstaternas domstolars behörighet, verkställighet och erkännande av domar i äktenskapsmål samt mål om föräldraansvar. Rom II-förordningen omfattar lagvalsregler för utomobligatoriska förpliktelser⁷⁴ och Rom III-förordningen⁷⁵ omfattar lagvalsregler för äktenskapsskillnad och hemskillnad. Rom III-förordningen skiljer sig från de tidigare uppräknade förordningarna eftersom förordningen verkställs genom fördjupat samarbete mellan medlemsstaterna. Förordningen tillämpas enbart av de medlemsstater som deltar i det fördjupade samarbetet. Finland tillämpar inte förordningen i fråga.⁷⁶ De senaste förordningarna inom rättsområdet internationell privaträtt som trätt i kraft är förordningarna som reglerar makars och registrerade pars förmögenhetsförhållanden.⁷⁷ Båda förordningarna har verkställts på samma sätt som Rom III-förordningen genom fördjupat samarbete mellan medlemsstaterna. Finland tillämpar båda dessa förordningar. De ovannämnda

⁷⁰ Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område.

⁷¹ Bryssel I-förordningen har senare reviderats när den omarbetade versionen av Bryssel I-förordningen, trädde i kraft år 2015, Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (omarbeting).

⁷² Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I).

⁷³ Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn. Förordningen ersattes av Bryssel IIa-förordningen som trädde i kraft år 2004, Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

⁷⁴ Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II).

⁷⁵ Rådets Förordning (EU) nr 1259/2010 av den 20 december 2010 om genomförande av ett fördjupat samarbete om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad.

⁷⁶ Lagutskottet ansåg att det inte fanns orsak för Finland att delta i fördjupat samarbete om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad. Lagutskottet har inte vid förberedandet av förordningen förespråkade för förordningens tillämpning eftersom finländska domstolar skulle i och med förordningen blivit tvungna i vissa fall att tillämpa främmande staters lagar och därmed eventuellt ta ställning till makarnas skuld och uppbrottets beständighet. Enligt lagutskottet kunde Finland godkänna de föreslagna lagvalsreglerna om finländska domstolar skulle ha fått tillstånd att inte behandla äktenskapsskillnaders grunder som har att göra med makarnas privatliv, se närmare LaUU 7/2010 rp - U 13/2010 rd.

⁷⁷ Rådets förordning (EU) 2016/1103 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden och Rådets förordning 2016/1104 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap.

förordningarna är enbart en del av de förordningar som under de senaste 20 åren utfärdats som tangerar internationell privaträtt. Kritik har därför väckts mot den EU-rättsliga lagstiftningen som berör internationell privat- och processrätt. Den stora mängden förordningar har lett till att det blivit allt svårare att hantera helheten. Vidare har kritik väckts mot att förordningarna ofta är komplexa och innehåller flera undantagsregler och specialregler.⁷⁸

EU blev behörig att utfärda bestämmelser om internationell privaträtt i och med Amsterdamfördragets ikraftträdande 1.5.1999.⁷⁹ EU hade inte haft behörighet innan dess att utfärda internationellt privaträttsliga bestämmelser. Före Amsterdamfördragets ikraftträdande stadgades i Maastrichtfördraget⁸⁰ enbart om mellanstatligt civilrättsligt samarbete i artikel K1. I och med att Amsterdamfördraget trädde i kraft överfördes det civilrättsliga samarbetet från fördraget om Europeiska unionen till fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen vilket gav EU behörigheten att utfärda bestämmelser om internationell privaträtt. Amsterdamfördragets ikraftträdande anses vara en milstolpe för internationella privaträttsens europeisering eftersom EU då erhöll behörigheten att utfärda internationellt privaträttsliga bestämmelser.⁸¹

Om EU:s behörighet att utfärda bestämmelser om internationell privaträtt fastställdes i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen⁸² artikel 65. Enligt denna artikel hade EU befogenhet att vidta åtgärder rörande civilrättsligt samarbete med gränsöverskridande följder, vilket omfattade bland annat främjandet av förenligheten av medlemsstaternas bestämmelser om lagkonflikter och domstolars behörighet. I artikeln stadgades att dessa åtgärder fick vidtas i den mån de behövdes för att försäkra att den inre marknaden fungerade väl.⁸³

I och med att Lissabonfördraget trädde ikraft 1.12.2009 ändrades fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. I samband med titelförändringen ändrades även artikel 65. Artikel 81 i fördraget om Europeiska unionens

⁷⁸Se till exempel Bogdan: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 745 och Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 366.

⁷⁹ Amsterdamfördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen, fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna och vissa akter som hör samman med dem, EGT C 340, 10.11.1997.

⁸⁰ Fördraget om Europeiska unionen, EGT C 191, 29.7.1992.

⁸¹ Liukkunen: Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio s. 341.

⁸² Konsoliderad version av fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, EUT 2002/C 325/01.

⁸³ Heikinsalmi, EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 831.

funktionssätt⁸⁴ stadgar om EU:s behörighet att utfärda internationellt privaträttsliga bestämmelser.⁸⁵ I artikeln stadgas att EU ska utveckla ett rättsligt samarbete i civilrättsliga frågor mellan medlemsstaterna som har gränsöverskridande följder. Samarbetet får inbegripa beslut om åtgärder om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar. Enligt artikeln får dessa åtgärder vidtas särskilt när det är nödvändigt för att upprätthålla en välfungerande inre marknad. I och med att artikeln om civilrättsligt samarbete ändrades anser *Heikinsalmi* att den rättsliga grunden för EU att utfärda internationellt privaträttsliga bestämmelser luckrades upp eftersom i artikel 81 stadgas om att åtgärder får vidtas *särskilt* när det är nödvändigt för upprätthållandet av en välfungerande inre marknad. Tidigare stadgades i artikel 65 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen om att åtgärder fick vidtas i den mån de behövdes för att försäkra att marknaden fungerade väl. Vidare konstaterar *Heikinsalmi* att förutsättningen för åtgärderna det vill säga att med åtgärderna eftersträva en välfungerande inre marknad egentligen slutade att existera i och med artikel 81 ikraftträdande.⁸⁶

2.3 Beredning av arvsförordningen

Den konkreta beredningen av arvsförordningen började med att kommissionen publicerade en grönbok om arv och testamente 1.3.2005. Ett steg mot en arvsförordning togs dock redan efter Amsterdamfördragets godkännande. Rådet och kommissionen upprättade den så kallade handlingsplanen för Wien för Europeiska rådets möte i december 1998 i Wien. I handlingsplanen redogjordes för åtgärder som skulle vidtas för de följande fem åren för att genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. I handlingsplanen konstaterades att det civilrättsliga samarbetet hade en avgörande betydelse för området med rättvisa och därmed skulle EU anta lagvalsregler och regler om behörig domstol för bland annat bouppteckningar.⁸⁷ Följande år samlades Europeiska rådet i Tammerfors där Europeiska rådet uttryckte sitt stöd för principen om ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden och konstaterade att principen skulle bli en hörnsten för det rättsliga samarbetet inom civil- och straffrätt mellan medlemsstaterna.⁸⁸

⁸⁴ Konsoliderad version om fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, EUT 2008/C 115/01.

⁸⁵ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt har uppdaterats efter Lissabonfördragets ikraftträdande. Den nyaste versionen om fördraget om Europeisk Unionens funktionssätt uppdaterades år 2012. Konsoliderad version om fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, EUT 2016/C 202/01. Ändringar i artikeln om EU:s behörighet har inte gjorts efter att fördraget om Europeiska unionens funktionssätt trädde ikraft.

⁸⁶ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 831.

⁸⁷ Rådets och kommissionens handlingsplan av den 3 december 1998 för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa, EGT C 19, 23.1.1999.

⁸⁸ Ordförandeskapets slutsatser, Europeisk rådet i Tammerfors den 15–16 oktober 1999, punkt 33.

Efter mötet i Tammerfors upprättade rådet och kommissionen på begäran av det Europeiska rådet ett åtgärdsprogram⁸⁹ för att genomföra principen om ömsesidigt erkännande. I åtgärdsprogrammet konstaterades att man behövde göra framsteg för att förverkliga principen om ömsesidigt erkännande och därav främst inom familjerätten. I åtgärdsprogrammet fastställdes att ett rättsligt instrument för arvsrätt bör upprättas.⁹⁰ I Haagprogrammet⁹¹ som utfärdades år 2005 fastställdes att åtgärdsprogrammet för att genomföra principen om ömsesidigt erkännande måste prioriteras högt för att kunna slutföras år 2011. I Haagprogrammet uppmanades att kommissionen skulle lägga fram en grönbok om bland annat lagvalsregler och domstolsbehörighet inom arvsrätt.⁹² Med grönboken inledde kommissionen ett samråd för medlemsstaterna angående legala arvsordningar och testamentariska ordningar med internationella aspekter. Grönboken bestod av totalt 39 frågor som berörde bland annat lagvalsregler, testamenten och arvsavtal, laglott samt behörighetsregler. I Stockholmsprogrammet⁹³ som Europaparlamentet utfärdade år 2009 välkomnade parlamentet kommissionens beslut om att lägga fram ett förslag om ömsesidigt erkännande angående arv och testamente. Kommissionens förslag till arvsförordningen färdigställdes i slutet av år 2009.⁹⁴

Kommissionen motiverade valet av lagstiftningsinstrumentet med att rättssäkerhet och förutsägbarhet kräver tydliga regler vilket en förordning möjliggör. Vidare ansåg kommissionen att direktiv skulle strida mot målet att uppnå rättssäkerhet och förutsägbarhet eftersom medlemsstaterna skulle få tolkningsutrymme i genomförandet av bestämmelser för gränsöverskridande arvsfrågor, vilket i sin tur skulle enligt kommissionen äventyra målet att uppnå rättssäkerhet och förutsägbarhet.⁹⁵ På ovanstående grunder uteslöt kommissionen upprättandet av ett direktiv.

⁸⁹ Utkast till åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar på privaträttens område, EGT 12, 15.1.2001, s. 1.

⁹⁰ Utkast till åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar på privaträttens område, EGT 12, 15.1.2001, s. 3.

⁹¹ Haagprogrammet för stärkt frihet, säkerhet och rättvisa i Europeiska unionen, EUT, 2005/C 53/02.

⁹² Haagprogrammet för stärkt frihet, säkerhet och rättvisa i Europeiska unionen, EUT, 2005/C 53/02, s. 13.

⁹³ Flerårigt program 2010–2014 om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa (Stockholmsprogrammet), EUT 21.10.2010 C 285 E/12.

⁹⁴ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg, Bryssel den 14.10.2009 KOM(2009) 154 slutlig.

⁹⁵ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg, Bryssel den 14.10.2009 KOM(2009) 154 slutlig s. 4.

Förhandlingarna om arvsförordningen inleddes i rådet för rättsliga och inrikes frågor arbetsgrupp under hösten 2009 under Sveriges ordförandeskap.⁹⁶ När rådet för rättsliga och inrikes frågor samlades för möte i december 2011 godkände rådet nästintill hela arvsförordningen. Under mötet kom man inte till konsensus om dödsboets förvaltning och om annullering av gåvor som den avlidne skänkt under sin livstid. Under Coreper II mötet 23.2.2012 uppnåddes en politisk kompromiss. Gällande undantagsregeln om dödsboets förvaltning kom man fram till en kompromiss, medan undantagsregeln för annullering av gåvor som den avlidne skänkt under sina livstid ströks från förordningsförslaget.

Ett av Finlands viktigaste mål för förhandlingarna var att frågor gällande utredning av dödsboets och arvskiftets förfaranden skulle avgöras enligt den stats lag där boutredning och arvskifte förrättas. I justitieministeriets kompletterande U-skrivelse konstateras att det var svårt att förhandla om den tillämpliga lagen för förfarandet för boutredning och arvskifte. Vidare konstateras att om Finland inte skulle ha gått med på kompromissen skulle undantagsregeln för dödsboets förvaltning ha strukits från förslaget helt och håller eftersom europaparlamentets behandlingstidtabell orsakade press för rådet att förhandla om förslaget. Kompromissen innebär att om den utländsk lag ska tillämpas på arvsfrågorna och tillämpliga lagen inte ger tillräckligt skydd, kan finska boutredningsförfarandet tillämpas när den avlidnes senaste hemvist var i Finland och dödsboets ärende behandlas av en finsk domstol. I kompromissförslaget fastställdes att boförvaltarens befogenheter begränsas av arvingarnas rättigheter enligt den tillämpliga lagen för arvet.⁹⁷ Artikel 29 i arvsförordningen stadgar om den undantagsregel om dödsboets förvaltning som rådet kom överens om.

2.4 Arvsförordningens syfte och mål

I grönboken om arv och testamente konstateras att den ökade rörligheten inom EU har lett till att det blivit allt vanligare att personer erhållit egendom i flera medlemsstater. Vidare konstateras att medlemsstaternas materiella bestämmelser, förfarandebestämmelser och lagvalsbestämmelser om arv skiljer sig från varandra. Detta har i sin tur orsakat svårigheter för parter till gränsöverskridande arv. Detta har komplicerat arvsrätten och således fanns det ett behov av harmoniserade bestämmelser på unionsnivå speciellt för fastställandet av tillämplig lag och behörig domstol.⁹⁸

⁹⁶ Justitieministeriet: kompletterande U-skrivelse, U 84/2009 rd 15.11.2011, s. 2.

⁹⁷ Justitieministeriet: kompletterande U-skrivelse, U 84/2009 rd 1.3.2012, s. 2–3.

⁹⁸ Grönbok om arv och testamente s. 3–4.

Till förordningsförslaget bifogades en konsekvensbedömning som kommissionen beställt av en utomstående konsult. Konsekvensbedömningen är främst baserad på en undersökning om lagkonflikter i arvsmål, grönbokens svar och underlag som tillhandahållits av en av kommissionen inrättad expertgrupp. I konsekvensbedömningen belyses konkreta problem som uppstått för personer som är parter till gränsöverskridande arv. Ett av problemen som uppstått för parter till gränsöverskridande arv är att flera myndigheter har varit behöriga eller så har ingen myndighet ansett sig vara behörig att handlägga ett arvsärende. Således har det varit svårt för parterna till arvet att förutse vilken stat och vilken myndighet som är behörig att handlägga arvsärendet. Ett annat problem som uppstått för parterna till arvet är att flera än en medlemsstats lagstiftning har varit tillämplig på samma arvsärende. Ytterligare ett problem som belyses är att handlingar gällande arv som upprättas i en medlemsstat inte i normala fall erkänns automatiskt. Detta har lett till att arvtagare varit tvungna att gå igenom ytterligare förfaranden i övriga medlemsstater till exempel för att bekräfta sin ställning som arvtagare. Vidare konstateras i konsekvensbedömningen att följderna vid gränsöverskridande arv i flera fall inte motsvarat arvlåtarens önskan. Arvingar och borgenärer har nödvändigtvis inte kunnat åberopa sina rättigheter på ett önskvärt sätt.⁹⁹

Genom arvsförordningens premiss (punkt 7) kan man tolka att syftet med arvsförordningen är att främja en välfungerande inre marknad. Detta åstadkommer man genom att undanröja hinder för fri rörlighet för personer som har svårigheter med att hävda sina rättigheter vid gränsöverskridande arvssituationer. I premissen konstateras att en medborgare av det europeiska området för rättvisa bör kunna ”*utforma sina arvsrättsliga förhållanden i förväg*”. Vidare konstateras i premissen att med arvsförordningen strävar man att på ett effektivt sätt skydda arvingars, testamentstagares, närstående personer till den avlidne och borgenärs rättigheter.

Det att familje- och kvarlåtenskapsrättsliga regler som utfärdas av EU skulle påverka den inre marknadens fungerande har ifrågasatts. I det finländska lagutskottets utlåtande konstateras det att det faktum att EU-rättslig lagstiftning inom familje- och arvsrätten tidigare saknats inte direkt påverkat den inre marknadens välfungerande men att saknaden av lagstiftning på unionsnivå däremot kunnat orsaka oskäliga besvär för enskilda individer.¹⁰⁰ Enligt *Heikinsalmi* förblir det oklart vilken av de inre marknadens friheter som har begränsats och hur saknaden av enhetliga internationellt privaträttsliga regler om arv påverkat dessa friheter. Enligt *Heikinsalmi*

⁹⁹ Sammanfattning av konsekvensbedömningen, KOM(2009) 154 slutlig, s. 2–4.

¹⁰⁰ Lagutskottets utlåtande 22/2005 rp s. 2–3.

kan arvsförordningen emellertid ses som ett instrument som tryggar EU-medborgares rättigheter och att förordningen stärker rätten till egendom som stadgas om i Rättighetsstadgan¹⁰¹ artikel 17.¹⁰² I arvsförordningen hänvisas inte uttryckligen till Rättighetsstadgans 17 artikel men det är tydligt att denna rättighet har förstärkts i och med arvsförordningens ikraftträdande. Ett exempel på detta är det europeiska arvsintyget som arvsförordningen infört. Det europeiska arvsintyget utgör bland annat en giltig handling för registrering av arvsgenomgång (art. 69.5). Detta kan anses förstärka EU-medborgarens rätt att förfoga och nyttja egendom (Rättighetsstadgan art. 17).

Max Planck Institutet anser däremot att saknaden av EU-rättslig lagstiftning inom arvsrätten hindrat den inre marknaden välfungerande om man tar i beaktande överlåtet av företagsverksamhet eftersom ett flertal företag har filialer i medlemsstater. Företagsägare har upplevt att det har varit svårt att planera sitt arv i förväg eftersom arvsrätten mellan medlemsstaterna skiljer sig från varandra. Arvsplaneringen har även upplevts som svår eftersom enhetliga regler om internationell privaträtt som reglerar arv på unionsnivå har saknats. På dessa grunder anser Max Planck Institutet att speciellt den fria rörligheten för kapital (art. 3.3 i FEU och art. 26 i FEUF) och etableringsfriheten (art. 49 i FEUF) begränsats.¹⁰³

2.5 Arvsförordningens innehåll

2.5.1 Tillämpning av arvsförordningen

Arvsförordningen publicerades i EU:s officiella tidning 4.7.2012¹⁰⁴ men började tillämpas först tre år senare 17.8.2015. Således tillämpas arvsförordningen på arv efter personer som avlidit på eller efter 17.8.2015 (art. 83.1). Arvsförordningen tillämpas av alla medlemsstater förutom av Storbritannien, Irland och Danmark.¹⁰⁵ Danmark tillämpar inte arvsförordningen eftersom Danmark inte deltar i Europeiska unionens civilrättsliga samarbete.¹⁰⁶ Storbritannien och Irland har däremot inte uteslutit det civilrättsliga samarbetet utan länderna har rätt att besluta om de

¹⁰¹ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, 2012/C 326/02.

¹⁰² Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 831–832.

¹⁰³ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 530.

¹⁰⁴ EUT 2012 L 201 s. 107.

¹⁰⁵ punkt 81–83 i arvsförordningens premiss.

¹⁰⁶ Protokoll nr. 22 artikel 1 och 2 som fogats till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

vill delta i det civilrättsliga samarbetet.¹⁰⁷ Varken Storbritannien eller Irland gjorde den anmälan som krävs för att länderna ska delta i det civilrättsliga samarbetet och således tillämpar inte ifrågasvarande medlemsstater arvsförordningen.¹⁰⁸ Även om Storbritannien hade antagit arvsförordningen skulle den efter Storbritanniens utträde från EU inte längre gälla.¹⁰⁹

Om arvsförordningens tillämpningsområde stadgas om i artikel 1. Enligt artikel 1.1 tillämpas arvsförordningen på arv efter en avliden. För att klargöra tillämpningsområdet tillämpas arvsförordningen på arvsfrågor som har gränsöverskridande konsekvenser.¹¹⁰ Enligt punkt 9 i arvsförordningens premiss tillämpas arvsförordningen på överföringar av tillgångar, rättigheter och skyldigheter efter dödsfall på grundval av testamente eller enligt den legala arvsordningen.¹¹¹ I artikel 1 redogörs för totalt tolv rättsfrågor som arvsförordningen inte är tillämplig på. Det är inte ändamålsenligt för denna avhandling att redogöra för alla dessa tolv rättsfrågor. Det som är värt att poängtera är att arvsförordningen inte tillämpas på skattefrågor, förvaltningsfrågor eller på makars förmögenhetsförhållanden. Därmed är arvsförordningen inte tillämpbar på arvsskatteärenden.¹¹²

2.5.2 Arvsförordningens struktur och uppbyggnad

Arvsförordningen innehåller sju kapitel och omfattar totalt 84 artiklar. Arvsförordningen innehåller bestämmelser om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar. Utöver dessa områden

¹⁰⁷ Protokoll nr. 21 artikel 1 och 2 som fogats till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

¹⁰⁸ Justitieministeriet: kompletterande U-skrivelse, U 84/2009 rd 15.11.2011, bilaga 9703/1/10 REV 1 JUSTCIV 94 punkt 3.

¹⁰⁹ Storbritannien lämnade EU officiellt 31.1.2020. Se Rådets Beslut (EU) 2020/135 av den 30 januari 2020 om ingående av avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen, EUT L 29/3 31.1.2020.

¹¹⁰ RP 361/2014 rd s. 3.

¹¹¹ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 832.

¹¹² Kommissionen har dock fäst uppmärksamhet vid arvsskatt genom att den publicerade år 2011 ett meddelande om hantering av gränsöverskridande arvsskatteproblem i EU (Bryssel den 15.12.2011 KOM(2011) 864 slutlig). I meddelandet konstaterades att initiativet till att hantera gränsöverskridande arvsskatteproblem kompletterar kommissionens förslag till arvsförordningen eftersom arvsförordningen inte är tillämpbar på skattefrågor. Till meddelandet bifogades en rekommendation (Bryssel den 15.12.2011 KOM(2011) 8819 slutlig) för medlemsstaterna om dubbelbeskattning av arv. I meddelandet konstateras att gränsöverskridande arvsskattefrågor kan lösas utan harmonisering och att arvsskattefrågor kan lösas genom att medlemsstaterna reglerar samverkan på ett mer konsekvent sätt. I meddelandet utesluter dock kommissionen inte att den kan föreslå en lagstiftning om dubbelbeskattning i ett senare skede. År 2014 inledde Kommissionen en offentlig konsultation med bland annat EU-invånare, medlemsstater, skattemyndigheter om hurudana arvsskatteproblem återstår och hur påverkan av Kommissionens rekommendation syns. Se närmare: https://ec.europa.eu/taxation_customs/consultations-get-involved/tax-consultations_en (hämtad 5.1.2020). Kommissionen har publicerat svaren men har inte vid dagsläget publicerat resultaten.

innehåller arvsförordningen bestämmelser om ett europeiskt arvsintyg. Arvsförordning innehåller även en premis som omfattar 83 punkter. Premisser har i regel antagits till EU-rättsakter eftersom FEUF artikel 296.2 fastställer att rättsakter ska motiveras och innehålla hänvisningar till de förslag, initiativ, rekommendationer, framställningar eller yttranden som föreskrivs i fördragen. Premissen erbjuder även hjälp vid tolkning av arvsförordningen eftersom premissen fungerar som en förklarande promemoria. I premissen brukar anledningarna till bestämmelser redogöras för och även riktlinjer för tolkning av en bestämmelse kan anges. Det är dock viktigt att komma ihåg att premissen inte är juridiskt bindande.¹¹³

Kapitel I innehåller bestämmelser om arvsförordningens tillämpningsområde och definitioner. Kapitel II i arvsförordningen innehåller bestämmelser om domstols behörighet. Kapitel III innehåller bestämmelser om den tillämpliga lagen på arvet och på förordnanden om kvarlåtenskap. Arvsförordningen är det första EU-rättsliga internationellt privaträttsliga där bestämmelser om domstols behörighet och tillämplig lag antagits i samma instrument.¹¹⁴ Kapitel IV stadgar om domars erkännande verkställbarhet och verkställighet.¹¹⁵

Enligt artikel 39 ska en dom som meddelats i en medlemsstat erkännas av medlemsstaterna utan enskilda förfaranden. Reglerna om erkännande och verkställighet av domar gäller enbart domar som meddelats i medlemsstaterna och således tillämpas inte ifrågavarande regler på domar meddelade av tredjestater. En medlemsstat har dock rätt att vägra erkännandet om ett av de fyra skälen som fastställs i artikel 40 uppfylls. En dom som meddelats av en medlemsstat kan dock inte verkställas utan särskilda förfaranden i de övriga medlemsstaterna, utan kräver ett beslut om verkställbarhet (exekvatur). Enligt artikel 43 är domen verkställbar när en behörig domstol i den medlemsstat där verkställighet sökes beslutat om att domen är verkställbar i ifrågavarande medlemsstat.¹¹⁶

Kapitel V innehåller bestämmelser om officiella handlingar och förlikningar inför domstol. För att en handling ska anses vara en officiell handling måste den uppfylla de kriterier som fastställs i artikel 3.1 punkt i. Enligt artikel 3.1 punkt i anses en handling vara en officiell handling när handlingen har registrerats eller upprättats som en officiell handling i en medlemsstat och att handlingens underskrift och innehåll har bestyrkts av en offentlig myndighet i den medlemsstat

¹¹³ Pamboukis i EU Succession Regulation 650/2012 s. 12–13.

¹¹⁴ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odgersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 21.

¹¹⁵ Redan i grönboken om arv och testamente konstaterade kommissionen att de flesta arvsärenden avgörs utan tvister och därför skulle det inte vara tillräckligt att anta en förordning som endast berör domstolars behörighet och erkännande och verkställighet av domstolars beslut. Grönbok om arv och testamente s. 3. I artikel 3.1 punkt g definieras begreppet dom enligt följande: ”*varje arvsrättsligt avgörande som har meddelats av en domstol i en medlemsstat oavsett dess rubricering, såsom domstolstjänstemans beslut i fråga om rättegångskostnader*”.

¹¹⁶ Bogdan: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 743. Se närmare artikel 46 om själva förfarandet.

där handlingen upprättats. Enligt artikel 59 ska officiella handlingar som är upprättade i medlemsstater godkännas i övriga medlemsstater utan något särskilt förfarande.¹¹⁷

I förslaget till arvsförordningen konstaterades att officiella handlingar är av stor vikt i arvsfrågor och därmed föreslogs att arvsförordningen skulle innefatta bestämmelser om erkännande och verkställighet av officiella handlingar så att de skulle kunna cirkulera fritt mellan medlemsstaterna.¹¹⁸ I förslaget hänvisar man till erkännandet av officiella handlingar men i arvsförordningen likställs officiella handlingar inte med domar och handlingarna uppnår sällan rättskraft i den stat som handlingen upprättats i. Utan rättskraft kan inte officiella handlingar erkännas.¹¹⁹ I arvsförordning förordnar man om godkännande och verkställighet av officiella handlingar istället för erkännande.

Kapitel VI innehåller bestämmelser om upprättandet av ett europeiskt arvsintyg. I grönboken om arv och testamente konstateras att det skulle vara till stor fördel för arvtagarna att kunna bevisa sin ställning som arvtagare. I och med ett intyg skulle arvtagarna få sina rättigheter fastställda utan att behöva inleda förfaranden i övriga medlemsstater.¹²⁰ I förslaget till arvsförordningen föreslås att ett europeiskt arvsintyg borde införas med syfte att möjliggöra snabba skiften av internationella kvarlåtenskap.¹²¹ I artikel 63 stadgas om arvsintygets syfte vilket är att arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer och boutredningsmän ska kunna åberopa sin ställning eller utöva sina rättigheter och befogenheter i medlemsstaterna. Med arvsintyget kan en arvinge bland annat bevisa vilken del av kvarlåtenskapen som tillkommer arvingen. Vidare kan arvsintyget fungera till exempel som utredning av dödsbodelägarna som kan krävas vid inskrivningsärenden.¹²² I arvsförordningen fastställs att det inte är obligatoriskt för personer som berörs av gränsöverskridande arv att ansöka om ett europeiskt arvssintyg utan arvssintygets användning ska vara frivilligt (art. 62.2).¹²³ En arvinge har således rätt att använda bland annat domstolsbeslut eller officiella handlingar för att till exempel bevisa sin ställning

¹¹⁷ Stone: EU Private International Law s. 514 och Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 841. Godkännande av officiella handlingar innefattar dock att en officiell handling som har fastställts i en medlemsstat ska ha samma bevisvärde som handlingen har i den medlemsstat som handlingen fastställdes i eller ett bevisvärde som är så jämförbart som möjligt (art. 59.1). Enligt punkt 61 i arvsförordningens premiss fastställs den officiella handlingens bevisvärde på grundval av den medlemsstats lagstiftning där handlingen upprättades. Artikel 59.2 möjliggör för berörda parter att begära av den myndighet som utfärdat den officiella handlingen i den medlemsstat där den officiella handlingen fastställdes (ursprungsmedlemsstaten) att fylla i ett formulär som anger bevisvärdet i ursprungsmedlemsstaten. För att en officiell handling ska vara verkställbar i en annan medlemsstat följes samma exekvatur-förfarande som vid verkställande av domar (art. 60.1).

¹¹⁸ Förslag till arvsförordning s. 7.

¹¹⁹ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 686. Kritiska röster har höjts mot användningen av termen erkännande i arvsförordningsförslaget gällande officiella handlingar eftersom internationella privaträtten i regel fastställt att en process för erkännande av officiella handlingar inte är tillämpbar. Se närmare Fitchen: Authentic Instruments in the Succession Regulation s. 334.

¹²⁰ Grönbok om arv och testamente s. 10–11.

¹²¹ Förslag till arvsförordning s. 7.

¹²² RP 361/2014 rd s. 6. Vid inskrivningsärenden kan krävas övriga handlingar i enlighet med nationell lagstiftning eftersom arvsförordningen inte tillämpas på registrering av rättigheter till lös eller fast egendom (art. 1.2 punkt 1).

¹²³ punkt 69 i arvsförordningens premiss.

som arvinge (premiss punkt 69). Oavsett vilken medlemsstat det europeiska arvsintyget är utfärdat ska det ha samma verkan i alla medlemsstater.¹²⁴

Det europeiska arvsintyget ska utfärdas av en myndighet i den medlemsstat vars domstolar är behöriga att fatta beslut om arvet i sin helhet. Den utfärdande myndigheten ska uppfylla arvförordningens domstolsbegrepp eller så ska den utfärdande myndigheten inneha behörighet att handlägga arvsärenden på grundval nationell rätt (art. 64). I Finland utfärdas det europeiska arvsintyget av myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.¹²⁵ Medlemsstaterna ska underrätta kommissionen på samma sätt som medlemsstaterna ska underrätta kommissionen om rättstillämpare och andra myndigheter som likställs med domstolar, vilken myndighet i medlemsstaten som utfärdar arvsintyget (art. 78).

Arvsintyget ska utfärdas efter ansökan av en arvinge, testamentstagare, testamentsexekutorer eller boutredningsman. I artikel 65 stadgas om ansökans innehåll som är en rätt så omfattande förteckning. Istället för att upprätta en fritt formulerad ansökan som ska innehålla de uppgifter som stadgas om i artikel 65 kan de personer som har rätt att ansöka om arvsintyg ansöka om arvsintyget med hjälp av det standardformuläret som kommissionen har upprättat (art. 65.2).¹²⁶ Kommissionens standardformulär för ansökan om europeiskt arvsintyg hittas på myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas hemsida.¹²⁷ Kapitel VII är det sista kapitlet i arvsförordningen. Kapitlet innefattar allmänna bestämmelser samt slutbestämmelser.

¹²⁴ Punkt 71 i arvsförordningens premiss.

¹²⁵ Lagen om myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (304/2019) trädde i kraft 1.1.2020. I och med lagens ikraftträdande sammanslogs magistraterna, befolkningsregistercentralen och enheten för styrning och utveckling av magistraterna vid Regionförvaltningsverket i Östra Finland till myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Tidigare utfärdades det europeiska arvsintyget av magistraten i Nyland (Finansministeriets förordning om behöriga myndigheter i vissa uppgifter som hör till magistraten och regionförvaltningsverket, 1430/2015, 1§). Enligt regeringspropositionen (361/2014) stod valet av utfärdande myndighet mellan tingsrätten och magistraten. Magistraten ansågs vara lämpligare bland annat eftersom utfärdandet av arvsintyget inte innebar att avgöra arvsvister. Därtill fastställde magistraten från tidigare delägaruppgifterna i bouppteckningen och utfärdade olika slags intyg för internationella ändamål. Således ansågs att magistraten hade tillräcklig juridisk sakkunskap. RP 361/2014 rd s. 6–7.

¹²⁶ EU-domstolen fastställde i målet *Brisch*, C-102/18 att det inte är obligatoriskt att använda kommissionens formulär när man ansöker om arvsintyg i målet. *Brisch*, C-102/18, ECLI:EU:C:2019:34.

¹²⁷ Se Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata: <https://dvv.fi/lomakkeet> (hämtad 1.2.2020).

3. DOMSTOLS BEHÖRIGHET

3.1 Allmän behörighet

Med domstolens allmänna behörighet avser man även dess internationella behörighet.¹²⁸ Internationell behörighet innebär att en stats domstolar och myndigheter betraktas som en helhet och man ska avgöra om dessa är behöriga att pröva ärenden med internationella anknytningar.¹²⁹ Artikel 4 i arvsförordningen stadgar om domstolars allmänna behörighet. Artikeln lyder enligt följande:

Domstolarna i den medlemsstat där den avlidne hade hemvist vid sin död ska vara behöriga att fatta beslut om arvet i dess helhet.

I och med arvsförordningen ikraftträdande tillämpar medlemsstaterna inte längre sina nationella regler om domstols behörighet vid arvsmål eftersom arvsförordningen på ett uttömmande sätt reglerar om allmän behörighet. Även om ärendet inte skulle ha anknytning till en annan medlemsstat ska reglerna om behörighet tillämpas.¹³⁰ Detta innebär att arvsförordningen tillämpas till exempel när kvarlåtenskapen består av egendom i USA efter en amerikansk medborgare som varit bosatt i Finland.

Med arvsförordningen har man velat koncentrera domstolens behörighet. Tanken bakom koncentrerad domstols behörighet är att bara en medlemsstats myndighet eller domstol ska behandla arvsålet, även om kvarlåtenskapen skulle vara utspridd i flera stater.¹³¹ Det spelar inte heller någon roll vad för typ av egendom kvarlåtenskapen består av.¹³² I praktiken innebär det att domstolen är behörig att fatta beslut om arvet i sin helhet vilket innebär att domstolen är behörig att besluta om arvsordningen, överföring av kvarlåtenskapens egendom, förvaltning av dödsboet och ansvar över skulder.¹³³

I kommissionens förslag till arvsförordningen konstateras att det finns stora skillnader mellan medlemsstaternas bestämmelser om domstolars behörighet och att detta kan leda till positiva och negativa behörighetskonflikter. Syftet med att domstolen ska kunna besluta om arvet i sin

¹²⁸ Encyclopedia iuridica fennica VI kansainvälinen suhteet s. 867.

¹²⁹ Se Calvo Caravaca i The EU Succession Regulation, A Commentary s. 127 och Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 9.

¹³⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 651.

¹³¹ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 839.

¹³² Walin – Lind: Ärvdabalken, En kommentar del II (18–25 kap.) s. 418–419.

¹³³ Pamboukis i EU Succession Regulation 650/2012 s. 5–6.

helhet är att dylika behörighetskonflikter inte uppkommer. Med positiva behörighetskonflikter avses en situation där flera domstolar förklarar sig behöriga. Med negativa behörighetskonflikter avser man en situation där ingen domstol anser sig vara behörig att pröva ärendet.¹³⁴ I och med stadgandet av artikel 4 har man löst detta problem eftersom denna artikel stipulerar att domstolen är behörig att fatta beslut om arvet i sin helhet. I artikel 4 fastställs behörighetsgrunden för den allmänna behörigheten som är arvlåtarens senaste hemvist. Arvlåtarens hemvist är emellertid inte den enda behörighetsgrunden. Arvsförordningen stadgar även om andra behörighetsgrunder som till exempel egendomens belägenhet.

3.2 Subsidiär behörighet och *forum necessitatis*

Utöver den allmänna behörigheten för domstolar innehåller arvsförordningen bestämmelser om så kallad subsidiär behörighet (art. 10) och om *forum necessitatis* (art. 11). Medlemsstaternas domstolar kan sålunda vara behöriga att pröva arvsålet i sin helhet även om arvlåtarens hemvist inte vid död tidpunkten var belägen inom EU. Med andra ord berör den subsidiära behörigheten situationer där arvlåtaren vid sin död inte hade sin hemvist i en medlemsstat.¹³⁵ Enligt artikel 10.1 har i första hand medlemsstaternas domstolar behörighet att pröva arvsålet i sin helhet om kvarlåtenskapens tillgångar finns i medlemsstaten och arvlåtaren är medborgare i medlemsstaten i fråga. Om arvlåtaren inte har medborgarskap i en medlemsstat kan den medlemsstats domstolar bli behöriga att pröva arvsålet i sin helhet om tillgångar till kvarlåtenskapen var belägna i en medlemsstat och arvlåtaren hade haft sin föregående hemvist i samma medlemsstat där tillgångarna fanns inom fem år från att talan väcktes vid domstolen. Om ingen medlemsstats domstol är behörig enligt ovannämnda grunder har domstolar i den medlemsstat behörighet att fatta beslut om tillgångar som är belägna i ifrågavarande medlemsstat (art. 10.2). Således har domstolarna i en medlemsstat inte behörighet att pröva arvsålet i sin helhet, men har behörighet att pröva mål som angår arvlåtarens tillgångar.

För att undvika rättsvägran i arvsfall stadgas i artikel 11 om en sista behörighetsgrund. Enligt artikeln har domstolar i en medlemsstat undantagsvis behörighet att pröva arvsålet om förfarandet inte rimligen kan inledas eller genomföras i en tredjestat som målet har en nära anknytning till. En orsak till att förfarandet inte rimligen kan inledas eller genomföras är bland annat om det pågår ett inbördeskrig i tredjestaten.¹³⁶ För att domstolar i medlemsstaten ska ha

¹³⁴ Kommissionens förslag till arvsförordning s. 5.

¹³⁵ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 682.

¹³⁶ Punkt 31 i arvsförordningens premiss.

behörighet enligt den så kallade *forum necessitatis*-artikeln förutsätts att inga domstolar i medlemsstater har behörighet enligt arvsförordningens övriga bestämmelser om domstolars behörighet. Vidare förutsätts att målet ska ha tillräcklig anknytning till medlemsstaten där talan väcks.

3.3 Behörighet på grundval av arvsmålets parter

Behörigheten för domstolar i en medlemsstat kan även uppstå utifrån av de berörda parterna till arvsmålet (art. 5.1). Om arvlåtaren har gjort ett lagval i enlighet med artikel 22 i arvsförordningen och den på arvet tillämpliga lagen är en medlemsstats lag kan de berörda parterna till arvsmålet avtala om att medlemsstaten i fråga har exklusiv behörighet i arvsmålet. Detta innebär att om den lag som arvlåtaren valt inte är en medlemsstats lag, är artikel 5 inte tillämplig. Då kan parterna till arvsmålet inte upprätta ett avtal om behörig domstol.¹³⁷

Ett avtal om val av domstol ska göras skriftligt och undertecknas av de berörda parterna (art. 5.2).¹³⁸ Arvlåtaren har inte rätt att fastställa vilken domstol som är behörig utan det är enbart parterna till arvsmålet som kan avtala om behörigheten. Det här är logiskt eftersom arvlåtaren naturligtvis inte deltar i tvisten och har därmed inget intresse i att upprätta ett avtal om behörig domstol, vilket däremot parterna till arvsmålet kan ha.¹³⁹ I artikeln stadgas dock inte om när avtalet kan upprättas. I praktiken är det möjligt att upprätta avtalet före arvlåtarens död om parterna till arvsmålet känner till vilken medlemsstats lag som arvlåtaren valt att ska vara tillämplig på arvet.¹⁴⁰ Ett avtal om val av domstol kan även ingås när rättegången har inletts på grundval av artikel 7 punkt c.¹⁴¹ Parterna ska uttryckligen godkänna att den domstol som talan har väckts vid är behörig. Om det likväl framkommer att alla parter till målet inte var parter till

¹³⁷ Det är möjligt att medlemsstaters nationella rätt skulle kunna tillåta upprättandet av avtal om behörig domstol i så kallade tredjestater. Enligt *Pamboukis* kan man inte tillämpa dessa regler eftersom EU:s arvsförordning har företräde framför nationell lagstiftning och eftersom artikeln inte hänvisat till nationell rätt. *Pamboukis* i EU Succession Regulation 650/2012 s. 121. Detta skulle också hota den enhetliga tillämpningen av arvsförordningen eftersom möjligheten till avtal om val av domstol varierar bland medlemsstaternas nationella lagstiftning. *Marongiu Buonaiuti* anser dock att artikel 5 och 6 i arvsförordningen borde även gälla om arvlåtaren är medborgare i en tredjestat. *Marongiu Buonaiuti: The EU Succession Regulation and third country courts.*

¹³⁸ I artikel 5.2 stadgas även om att elektroniska meddelanden som förblir en varaktig dokumentation av avtal likställs med skriftligt avtal s. 550–551.

¹³⁹ *Pamboukis* i EU Succession Regulation 650/2012 s. 122. I rättslitteraturen har det förts diskussion om arvlåtaren borde kunna välja vilken domstol som ska vara behörig. Max Planck Institutet föreslog att arvlåtarens skulle även ha rätt att välja den behöriga domstolen på grundval av medborgarskapet. Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 586. *Alvarez Torné* anser däremot att det unionslagstiftaren gjorde rätt beslut eftersom domstolens behörighet inte är ett intresse för arvlåtaren. *Alvarez Torné: Key Points on the Determination of International Jurisdiction in the New EU Regulation on Succession and Wills.* s. 417.

¹⁴⁰ *Pamboukis* i EU Succession Regulation 650/2012 s. 122.

¹⁴¹ *Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus* s. 680.

avtalet om val av domstol är domstolen behörig enligt artikel 9.1 om de parter till målet som inte var parter till avtalet går i svaromål utan att bestrida domstolens behörighet. Däremot om parter till målet som inte var part till avtalet bestrider domstolens behörighet mister ifrågavarande domstol sin behörighet till den domstol som var behörig på grundval av arvlåtarens hemvist eller kvarlåtenskapens belägenhet.¹⁴²

De berörda parterna kan inte ingå avtal om val av domstol på andra grunder än de som redogjorts ovan. Enligt *Helin* hade det varit i de berörda parternas intresse att möjligheten till avtal om val av domstol utvidgats. *Helin* redogör för ett fiktivt exempel som belyser att flera möjligheter till att avtala om domstolens behörighet skulle vara i de berörda parternas intresse. I exemplet är det fråga om en estnisk medborgare vars hemvist vid dödstillfället var belägen i Estland. Arvlåtaren hade bott 30 år i Finland och upprättat ett testamente på finska. Arvtagarna var förövrigt sams om arvet men ville att en domstol skulle lösa meningsskiljaktigheter gällande innehållet av en mening i testamentet. Arvsförordningen utesluter avtal om val av domstol även om de berörda parterna skulle ha velat att en finsk domstol skulle lösa tvisten. I det här fiktiva exemplet är domstolar i Estland behöriga på grundval av arvlåtarens hemvist. Enligt *Helin* verkar det som att bestämmelserna om avtal om val av domstol har fått sitt innehåll utifrån den synvinkeln att det är viktigare att underlätta domstolarnas arbete än att tjäna de berörda parternas intressen genom att utvidga möjligheterna till att avtala om val av domstol.¹⁴³

Punkt 27 i arvsförordningens premiss bekräftar *Helin*'s ståndpunkt eftersom det konstateras att reglerna i arvsförordningen är tänkta att säkerställa att den myndighet som handlägger arvet i de flesta fall kan tillämpa myndighetens egen lagstiftning. I premissen motiveras inte varför det är tilltänkt att myndigheter ska i de flesta fall kunna tillämpa sin egen lagstiftning. Inom rättslitteraturen är det känt att tillämpning av en annan stats lag orsakar svårigheter för myndigheter och domstolar.¹⁴⁴ Detta kan vara en av orsakerna till att arvsförordningen innehåller mekanismer som möjliggör att myndigheter och domstolar i de flesta fall kan tillämpa deras egna lagar. Även Max Planck Institutet skulle ha utvidgat parternas rätt att avtala om domstols behörighet. Enligt Max Planck Institutet borde behörigheten kunna överföras till den domstol där fast egendom är belägen eller om alla parter till arvsålet har samma hemvist

¹⁴² Stone: EU Private International Law s. 513.

¹⁴³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 680.

¹⁴⁴ Se till exempel Verhellen: Access to foreign law in practice: easier said than done och Kahn Freund: General problems of private international law s. 294–306.

borde behörigheten kunna överföras till den medlemsstaten.¹⁴⁵ Dessa föreslagna grunder för överföring av behörighet skulle dock strida mot arvsförordningens mål att myndigheter ska i de flesta fall få tillämpa sin egen stats lag. Däremot borde lagstiftaren ha redogjort för orsakerna bakom det att myndigheterna i de flesta fall ska få tillämpa sin egen lag.

I det fall att talan har väckts vid en domstol på grundval av arvlåtarens hemvist (art. 4) eller tillgångarnas belägenhet (art.10) kan domstolen avvisa talan på en parts begäran om arvlåtaren valt att lagen i den medlemsstat som arvlåtaren är medborgare är den lag som tillämpas på arvet. Enligt artikel 6 får domstolen avvisa talan om den bedömer att domstolarna i den medlemsstat vars lag har valts är bättre lämpade att pröva arvsålet. I bedömningen ska domstolen ta i beaktande arvets praktiska omständigheter som målets parter hemvist och var arvets tillgångar är belägna. Om domstolen där talan har väckts avvisar talan enligt ovanstående uppstår enligt artikel 7 punkt b behörighet för de domstolar i den medlemsstat vars lag arvlåtaren hade valt på grund av sitt medborgarskap. Behörigheten uppstår alltså för de domstolar i den medlemsstat vars lag arvlåtaren valt på grundval av sitt medborgarskap vilket innebär att ifrågavarande domstolar inte kan neka behörigheten. Det går således inte att återinföra behörigheten till den medlemsstat där arvlåtaren hade sin hemvist eller var tillgångarna var belägna.¹⁴⁶

3.4 Definition av domstol

I de två senaste kapitlen har redogjorts för bestämmelserna om domstolars behörighet. Därmed är det viktigt att även granska själva domstolsbegreppet i arvsförordningen. I arvsförordningens premiss konstateras att arvsförordningen bör ta hänsyn till de olika system som finns i medlemsstaterna för handläggning av arvsrättsliga frågor och därvid är det befogat att domstolsbegreppet inte bara innefattar domstolar i ordets egentliga mening.¹⁴⁷

Enligt artikel 3.2 ska domstolsbegreppet omfatta utöver domstolar i ordets egentliga mening även alla rättsliga myndigheter. Även övriga myndigheter och rättstillämpare¹⁴⁸ som har behörighet i arvsfrågor och utövar rättsliga funktioner i arvsfrågor omfattas av domstolsbegreppet om de utövar rättsliga funktioner genom delegering av en rättslig myndighet eller agerar under dess kontroll. För att dessa myndigheter och rättstillämpare ska omfattas av

¹⁴⁵ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 572.

¹⁴⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 681.

¹⁴⁷ Punkt 20 i arvsförordningens premiss.

¹⁴⁸ Enligt regeringspropositionen avses med rättstillämpare experter inom rättsområdet, RP 361/2014 rd s. 3.

domstolsbegreppet förutsätts det att de garanterar opartiskhet och att alla parter till målet har rätt att bli hörda. Vidare förutsätts att beslutet kan överklagas vid en rättslig myndighet eller förnyad prövning av ärendet vid en rättslig myndighet. Som sista förutsättning krävs att beslutet ska ha motsvarande giltighet och verkan som ett beslut utfärdat av en rättslig myndighet i samma fråga. Medlemsstaterna är skyldiga enligt artikel 3.2 att underrätta kommissionen om medlemsstaternas övriga myndigheter och rättstillämpare som utövar rättsliga funktioner om arv. Kommissionen upprättar en förteckning över medlemsstaternas andra myndigheter och rättstillämpare som publiceras i Europeiska unionens officiella tidning (art. 79).

I kommissionens förslag till arvsförordningen konstateras att arv skiftas i de flesta fall utan bistånd av en domstol och sålunda ska domstolsbegreppet i arvsförordningen uppfattas ha en bred bemärkelse.¹⁴⁹ I Finland har dödsbodelägarna enligt ÄB 23:3 1 mom. rätt att själv komma överens om hur arvet ska skiftas. Däremot om en delägare yrkar eller om en delägars andel i dödsboet utmäts ska en skiftesman förrätta arvsskiftet (ÄB 23:3 2 mom.). Det är en domstol som förordnar på ansökan av en dödsbodelägare en lämplig person att fungera som skiftesman (ÄB 23:4 1 mom.). Enligt regeringspropositionen uppfyller skiftesmannen de krav som artikel 3 förutsätter för att en skiftesman likställs med en i arvsförordningen definierad domstol. Skiftesmannen bemyndigas av domstol att utföra en rättskipningsuppgift det vill säga att förrätta arvskifte och uppfyller således kraven. I regeringspropositionen konstateras att parternas rätt att bli hörda är en naturlig del av arvskiftesförfarandet. Skiftesmannens beslut kan överklagas hos domstol inom sex månader från det att skiftet förrättats (ÄB 23:10). På dessa grunder ansågs i regeringspropositionen att skiftesmannen uppfyller domstolsbegreppet.¹⁵⁰ Enligt arvsförordningens premiss är alla domstolar enligt förordningens definition underkastade behörighetsbestämmelserna.¹⁵¹ Således är skiftesmannaförfarandet i Finland underkastat arvsförordningens behörighetsbestämmelser.

3.5 Utövandet av behörighet

Artiklarna 14–19 stadgar om utövandet av behörighet. De två mest betydande bestämmelserna gällande domstolars utövande av behörighet är artikel 15 och 17. Enligt artikel 15 ska domstolen om den inte är behörig att pröva arvsfrågan enligt förordningens regler förklara sig själv som obehörig. Detta innebär att domstolar ska på tjänstens vägnar undersöka om de är

¹⁴⁹ Kommissionens förslag till arvsförordning s. 5.

¹⁵⁰ RP 361/2014 rd s. 4.

¹⁵¹ Punkt 20 i arvsförordningens premiss.

behöriga att pröva arvsfrågan.¹⁵² Den andra betydande bestämmelsen är bestämmelsen om *litispendens*. *Litispendens*- bestämmelsen tillämpas om talan om samma arvsfråga med samma parter har väckts vid domstolar i flera medlemsstater. Enligt artikel 17 ska de övriga domstolarna självmant avbryta handläggningen av ärendet tills det att det avgjorts om den domstol där talan väcktes först har behörighet. Artikeln stadgar dock inte om några tidsfrister.¹⁵³ Det är dock oklart hur man ska förhålla sig till om talan har väckts först i en tredjestat eftersom arvsförordningen inte reglerar ifrågavarande situation. Enligt *Helin* borde övriga domstolar avstå från att handlägga ärendet om ärendets anhängighet vid domstolen baserar sig på en vederbörlig behörighetsgrund och om beslutet erkänns i den medlemsstat där rättsligt skydd sökes. Enligt *Helin* är det ändå oklart om domstolar i medlemsstaterna kan avstå från att handlägga ärendet även om medlemsstatens nationella regler möjliggjorde det eftersom då skulle inte behörighetsreglerna tillämpas enhetligt av medlemsstaterna.¹⁵⁴

4. TILLÄMPLIG LAG

4.1 Universell tillämpning och den tillämpliga lagens räckvidd

Kapitel III i arvsförordningen stadgar om tillämplig lag (art. 20–38). Kapitel innehåller bestämmelser om bland annat den på arvet tillämpliga lagen (arvsstatut), tillämpliga lagen på förordnanden om kvarlåtenskap samt vissa allmänna problem inom internationell privaträtt.¹⁵⁵ Den tillämpliga lagen som fastställs enligt arvsförordningens regler ska tillämpas universellt (art. 20). Detta innebär att den tillämpliga lagen som fastställs enligt arvsförordningens bestämmelser ska tillämpas även om det är fråga om en tredjestats lag. Därför tillämpar medlemsstaterna inte längre sina nationella lagvalsregler.¹⁵⁶ Det finns emellertid medlemsstater som har flera rättsordningar och där rättsreglerna för arv skiljer sig från varandra inom medlemsstaten. Om så kallade territoriella lagvalskonflikter uppkommer ska de interna lagvalsreglerna i den ifrågavarande staten tillämpas (art. 36.1).¹⁵⁷

¹⁵² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 683.

¹⁵³ *Alvarez Torné* anser att unionslagstiftaren borde ha antagit en mer detaljerad bestämmelse och således borde bland ha infört en tidsfrist om hur länge handläggningen ska avbrytas. *Alvarez Torné*: Key Points on the Determination of International Jurisdiction in the New EU Regulation on Succession and Wills. s. 422.

¹⁵⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 682.

¹⁵⁵ *Bogdan*: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 741.

¹⁵⁶ Se *Bogdan*: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 738 och *Bonomi*: Choice of Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 159.

¹⁵⁷ Om staten saknar interna lagvalsregler, se artikel 36.2 i arvsförordningen. Spanien är en medlemsstat med flera rättsordningar. Spanien har sju stycken lagstiftningar om arv. *Artigot* i *Golobardes Will Regulation 650/2012 simplify Cross-Border Successions?* s. 23.

I artikel 23 stadgas om den tillämpliga lagens räckvidd. Enligt artikel 23 ska den tillämpliga lagen styra arvet i sin helhet. Således antog unionslagstiftaren unitarism istället för skission. Unitarism innebär att man tillämpar en och samma lag på arvlåtarens kvarlåtenskap oavsett var kvarlåtenskapen finns. Skissionsprincipen innebär däremot att man tillämpar den stats lag där kvarlåtenskapen befinner sig i (*lex rei sitae*).¹⁵⁸ De medlemsstater som tillämpade skissionsprincipen skiljde på lös och fast egendom. Detta innebär att man tillämpade den stats lag där den fasta egendomen var belägen i. Den lösa egendomen var underkastad den lag som hade fastställts enligt det allmänna anknytningskriteriet till exempel på grundval av arvlåtarens medborgarskap eller hemvist. Eftersom kvarlåtenskapen skiljdes åt enligt fast och lös egendom kan man säga att kvarlåtenskapen uppdelades i flera självständiga andelar. Dessa självständiga andelar var oberoende av varandra och således kunde arvsordningen och eventuella laglotter skilja sig mellan dessa kvarlåtenskapsdelar eftersom olika lagar tillämpades på dessa.¹⁵⁹

Av de medlemsstater som tillträtt arvsförordningen har majoriteten tillämpat unitarism. De som tillämpat unitarism före arvsförordningens ikraftträdande är Finland¹⁶⁰, Österrike¹⁶¹, Spanien¹⁶², Estland¹⁶³, Grekland¹⁶⁴, Italien¹⁶⁵, Nederländerna¹⁶⁶, Tyskland¹⁶⁷, Polen¹⁶⁸, Portugal¹⁶⁹, Sverige¹⁷⁰ Tjeckien¹⁷¹, Lettland, Litauen, Ungern, Slovakien och Slovenien.¹⁷²

¹⁵⁸ Se Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 609 och Artigot i Golobardes: Will Regulation 650/2012 simplify Cross-Border Successions in Europe? s. 23.

¹⁵⁹ Se Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 27 och Dutta: Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation s. 555.

¹⁶⁰ Ärvdabalken 26:5.

¹⁶¹ Palmer: The Austrian Codification of Conflicts Law s. 229 28§ 1 mom i Österrikes lag om internationell privaträtt (IPR-Gesetz).

¹⁶² Gonzalez Campos i European Succession Laws s. 451. Spanska civillagboken 9 § 8 mom. se inofficiell översättning <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf> (hämtad 31.3.2020).

¹⁶³ Estlands lag om internationell privaträtt 24 § se inofficiell översättning <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513112013009/consolide> (hämtad 31.3.2020).

¹⁶⁴ Magliveras i European Succession Laws s. 298.

¹⁶⁵ Macfarlane i European Succession Laws s. 333.

¹⁶⁶ Nederländerna tillämpade Haag konventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap före arvsförordningen trädde i kraft. Duynstee – Houben i European Succession Law s. 396. Haag konventionen art. 7.1.

¹⁶⁷ Kühne – Dollinger – Krome i European Succession Laws s. 260.

¹⁶⁸ Lasok: The Polish System of Private International Law s. 350–351.

¹⁶⁹ Ferreira Pinto i European Succession Laws s. 423.

¹⁷⁰ Se 2:1, 2:2 och 2:5 i Lag (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Lagen upphävdes när arvsförordningen trädde i kraft.

¹⁷¹ Rohova i Czech Private International law s. 225. Tjeckiens lag om internationell privaträtt 76 §.

¹⁷² Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 27.

Följande medlemsstater har tillämpat skissionsprincipen: Belgien¹⁷³, Cypern¹⁷⁴, Luxemburg¹⁷⁵, Malta¹⁷⁶, Frankrike¹⁷⁷, Rumänien och Bulgarien.¹⁷⁸

Om man tillämpar skissionsprincipen är det inte ett problem att samordna fastighetsrätten och kvarlåtenskapsförvärvet eftersom den stat var egendomen befinner sig i kontrollerar självständigt ägarbytet.¹⁷⁹ Om den unitaristiska principen tillämpas finns risken för att den medlemsstaten där den fasta egendomen finns inte godkänner arvingens förvärv som förvärvats enligt den på arvet tillämpliga lagen. Detta kunde man lösa genom att rätten till kvarlåtenskapen skulle fastställas på grundval av arvsstatutet. Den stats lag där fastigheten är belägen i skulle däremot tillämpas för att fastställa om rätten till kvarlåtenskap som fastställs på basis av arvsstatutet kan tillämpas för att erhålla äganderätten.¹⁸⁰ Ett ytterligare problem som uppstår när man skiljer på fast och lös egendom är att begreppen fast och lös egendom har olika innebörd beroende på vilken medlemsstats lag som tillämpas. Fast egendom i en medlemsstat kan nämligen anses vara lös egendom i en annan medlemsstat. Således kan flera lagar vara tillämpliga på samma egendom.¹⁸¹

En av nackdelarna med tillämpning av skissionsprincipen är att de försvårar planering av arvet.¹⁸² Utöver detta ökar kostnaderna för arvsplanering och förvaltning av kvarlåtenskapen eftersom man beroende på var kvarlåtenskapen befinner sig i måste ta i beaktande flera rättssystem.¹⁸³ Om testatorn äger fastigheter i flera medlemsstater måste han eller hon upprätta flera testamenten för att anpassa dem till det rättssystem där fastigheten finns i.¹⁸⁴ I och med att unionslagstiftaren valt den unitaristiska principen tillämpas inte skissionsprincipen längre av de medlemsstater som tillämpar arvsförordningen och därmed har arvsplanering förenklats.

¹⁷³ Revillard i *European Succession Laws* s. 63.

¹⁷⁴ Yiolitis i *European Succession Laws* s. 177.

¹⁷⁵ Verbeke – van Zantbeek i *European Succession Laws* s. 31.

¹⁷⁶ Tortell – Tortell Hyzler i *European Succession Laws* s. 382.

¹⁷⁷ Revillard i *European Succession Laws* s. 231. Franska civil koden art. 3.2, se inofficiell engelsk översättning från Franska regeringens generalsekretariat: file:///C:/Users/35844/Downloads/Code_22.pdf (hämtad 12.4.2020)

¹⁷⁸ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhardt: *EU Regulation on Succession and Wills* s. 27.

¹⁷⁹ Helin: *Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus* s. 609.

¹⁸⁰ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: *Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation* s. 602.

¹⁸¹ Konsekvensbedömning till förslaget till arvsförordningen s. 12.

¹⁸² Se Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhardt: *EU Regulation on Succession and Wills* s. 27 och Bonomi: *Choice of Law Aspects of the Future EC Succession Regulation* s. 160.

¹⁸³ Dutta: *Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation* s. 555.

¹⁸⁴ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: *Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation* s. 602.

I arvsförordningens premiss motiveras valet av ett enda rättssystem av rättssäkerhetsskäl och av att man således undviker att arvet splittras. Vidare konstateras i premissen att den tillämpliga lagen bör styra all egendom som tillhör kvarlåtenskapen oavsett tillgångarnas natur och belägenhet (punkt 37). Det finns dock ett undantag till att den tillämpliga lagen tillämpas i sin helhet på arvet. Kort sagt om det finns särskilda tillgångar så som viss typ av fast egendom eller företagsegendom och den stat där dessa tillgångar är belägna i har särskilda och tvingande bestämmelser för dessa tillgångar ska dessa bestämmelser tillämpas på arvet. Ett exempel gällande fast egendom är regler mot splittring av jordbruksmark.¹⁸⁵

4.2 Bestämmelser om arvsstatut

Begreppet statut kan man definiera som vilken lag som tillämpas på sakomständigheterna och där tillhörande rättsförhållanden.¹⁸⁶ Den lag som tillämpas på ett särskilt brett sakområde kallas för statut.¹⁸⁷ Med arvsstatut avser man vilken lag som är tillämplig på hur arvet ska fördelas.¹⁸⁸ Enligt den allmänna lagvalsregeln (art. 21.1) fastställs den lag som tillämpas på arvet enligt arvlåtarens senaste hemvist. Detta innebär att den medlemsstats lag där arvlåtaren hade sin senaste hemvist i vid sin död är den lag som tillämpas på arvet. Bestämmelsen innehåller emellertid ett undantag (art 21.2): om arvlåtaren hade en uppenbart närmare anknytning till en annan stat än hemviststaten, ska den stats lag som arvlåtaren hade en uppenbart närmare anknytning till tillämpas på arvet.¹⁸⁹ Det är fråga om en undantagsbestämmelse (på engelska *escape clause*) och den kan enbart åberopas om det framgår utifrån alla omständigheter i fallet att det finns en uppenbart närmare anknytning till en annan stat än hemviststaten.¹⁹⁰ I arvsförordningens premiss (punkt 25) nämns att undantagsbestämmelsen möjligtvis kunde tillämpas om arvlåtaren före sin död nyligen flyttat till den stat som anses vara arvlåtarens hemvistsstat. Detta är enbart ett exempel och bedömningen av en uppenbart närmare anknytning till en stat ska göras utgående från det enskilda fallets omständigheter. Bland annat kan arvlåtarens egendoms belägenhet påverka bedömningen, om arvlåtaren för övrigt har en

¹⁸⁵ Bogdan: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 738.

¹⁸⁶ Klami – Kuisma: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 64.

¹⁸⁷ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 21.

¹⁸⁸ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 605.

¹⁸⁹ Undantagsregeln har fått kritik för att ytterligare complicera lagvalsreglerna. Se till exempel Calvo Caravaca i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 318–322.

¹⁹⁰ En motsvarande undantagsregel för domstols behörighet har inte antagits till arvsförordningen. Med andra ord är det inte möjligt att överföra behörigheten om arvlåtaren hade en närmare anknytning än till hemviststaten. Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhardt: *EU Regulation on Succession and Wills* s.69.

betydande anknytning till den stat som egendomen finns i.¹⁹¹ Även släktrationer och kulturella traditioner skulle kunna påverka bedömningen av en uppenbart närmare anknytning.¹⁹²

Vidare konstateras i premissen att undantagsregeln inte är till för att användas som ett kompletterande anknytningskriterium om det visar sig vara komplicerat att fastställa arvlåtarens hemvist. Enligt *Helin* är denna tolkning problematisk. *Helin* hävdar att bestämmelsen om tillämplig lag är skriven som om det alltid skulle vara möjligt att fastställa arvlåtarens hemvist, vilket fallet inte är eftersom arvlåtaren kan exempelvis ha levt ett internationellt liv utan att ha bosatt sig någonstans permanent. När arvlåtaren inte har bosatt sig permanent någonstans borde man enligt *Helin* direkt tillämpa bestämmelsen om närmare anknytning istället för att först försöka fastställa arvlåtarens hemvist på konstgjorda grunder. Enligt *Helin* vore en skäligare tolkning av undantagsregelns tillämpning att man inte på för låta grunder skulle frångå fastställandet av hemvisten och tillämpa undantagsregeln.¹⁹³ *Helin* har en poäng med att huvudregeln verkar vara skriven som om det alltid skulle vara möjligt att fastställa arvlåtarens hemvist och att det således skulle vara godtagbart i ett sådant fall där arvlåtaren inte bosatt sig permanent någonstans att direkt tillämpa undantagsregel. I de flesta fall är det troligtvis möjligt att fastställa arvlåtarens hemvist och därmed kommer *Helin*'s föreslagna tolkning av undantagsregelns tillämpning inte på fråga i majoriteten av fallen.

Hemviststatens lag eller den stats lag som arvlåtaren hade närmare anknytning är inte tillämplig på arvet om arvlåtaren har gjort ett lagval i enlighet med förordningens artikel 22. Arvsförordningen erbjuder arvlåtaren en begränsad möjlighet till lagval eftersom arvlåtaren enbart tillåts välja den stats lag som arvlåtaren är medborgare i vid tidpunkten av lagvalet eller vid dödstillpunkten. Om arvlåtaren är medborgare i flera stater har han eller hon enbart rätt att välja en medborgarstats lag som tillämplig lag. I arvsförordningens premiss motiveras möjligheten till lagval med att medborgare ska kunna på förhand organisera sina arvsrättsliga förhållanden (punkt 38). Att lagvalet begränsas till att endast omfatta medborgarskapsstatens lag motiveras med att genom begränsningen säkerställer man att det finns en koppling mellan arvlåtaren och den valda lagen. Därutöver motiveras begränsningen med att man undviker situationer där arvlåtaren skulle välja en lag i syfte att kullkasta de legitima förväntningarna hos

¹⁹¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 664.

¹⁹² *Walin - Lind Ärvdabalken. En kommentar, del II (18–25 kap.)* s. 423.

¹⁹³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 664.

personer som är berättigade till laglott.¹⁹⁴ I och med den begränsade lagvalsmöjligheten är arvsplanering även begränsad. Det är möjligt för arvlåtaren att planera sitt arv om arvlåtaren vill att den stat som han eller hon är medborgare ska tillämpas på arvet. Däremot om arvlåtaren inte är medborgare i den stat han eller hon har hemvist i och vill att hemviststatens lag ska tillämpas är arvlåtarens enda möjlighet till arvsplanering att inte flytta från hemviststaten.¹⁹⁵

Det är värt att nämna att ett lagval inte har varit tillåtet i majoriteten av medlemsstaterna före arvsförordningen trädde i kraft. Det är bara i Finland¹⁹⁶, Nederländerna¹⁹⁷ och Polen¹⁹⁸ som det varit tillåtet för arvlåtaren att förordna om den tillämpliga lagen. Belgien¹⁹⁹, Tyskland²⁰⁰, Bulgarien, Rumänien och Italien²⁰¹ har delvis tillåtit ett lagval. Således har arvsförordningen påverkat arvsrätten betydligt eftersom lagval inte varit tillåtet i majoriteten av medlemsstaterna.

Även om arvlåtaren har gjort ett enligt denna förordning tillåtet lagval har domstolen rätt med stöd av arvsförordningens premiss (punkt 26) att avfärda den valda lagen på arvet om lagen har valts för att kringgå lagen. Premissen kan tolkas så att domstolarna har rätt att låta bli att tillämpa arvsförordningens lagvalsregler men är inte tvungna till det. Detta är en lära inom internationella privaträtten och kallas för *fraude à la loi*-läran.²⁰² Syftet med den så kallade

¹⁹⁴ *Lein* har kritiserat unionslagstiftarens val att begränsa lagvalet till arvlåtarens medborgarskap. Enligt *Lein* borde arvlåtaren kunna välja vilken medlemsstats lag som helst förutsatt att en anknytning till medlemsstaten existerar. Man borde till exempel få välja den lag var en fastighet finns som tillämplig lag. *Lein* är också skeptiskt mot argumentet att skydda arvingarna eftersom argumentet inte är hållbart i dagsläge på grund av medlemsstaternas socialskyddssystem. Se närmare *Lein: A Further Step Towards a European Code of Private International Law, the Commission Proposal for a Regulation on Succession* s. 131–134. Jämför dock Max Planck Institutet som även anser att arvlåtarens rätt till lagval borde utvidgats men så att laglotsbestämmelserna inte äventyras. Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 607–614.

¹⁹⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 666.

¹⁹⁶ Om arvlåtarens rätt att förordna om den tillämpliga lagen på arvet stadgas om i ÄB 26:6. Arvlåtaren hade rätt att förordna i ett testamente om att arvlåtarens hemviststats lag, den stats lag som arvlåtaren var medborgare i eller den lag som skulle tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden skulle tillämpas på arvet. Således blev lagvalsalternativen färre för en arvlätare i Finland i och med arvsförordningens ikraftträdande.

¹⁹⁷ Artikel 5 i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avlidens persons kvarlåtenskap (1.8.1989).

¹⁹⁸ *Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills* s. 28.

¹⁹⁹ *Bonomi: Choice of Law Aspects of the Future EC Succession Regulation* s. 166. Art. 79 i den Belgiska lagen om internationell privaträtt (inofficiell översättning <https://socioedip.files.wordpress.com/2013/12/belgica-the-code-of-private-international-law-2004.pdf>). I och med att arvsförordningen trädde i kraft är inte längre artikel 79 i kraft (inofficiell översättning <https://www.dipr.be/fr/10%C3%A9gislation>). Översättningarna är tagna från databasen DIPR som upprätthålls av Belgiska universitet.

²⁰⁰ *Gildeggen – Langkeit: The New Conflict of Laws Code Provisions of the Federal Republic of Germany: Introductory Comment and Translation* s. 236.

²⁰¹ *Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills* s. 28.

²⁰² Det europeiska innehållet av *fraude à la loi*-läran är dock oklar. Enligt *Helin* kan medlemsstaterna inte tillämpa sin nationella lagstiftning för att åsidosätta ett lagval. Enligt EU-rättens principer borde *fraude à la loi*-läran tolkas på ett autonomt sätt. Det finns emellertid inget enhetligt sätt att förhålla sig till till *fraude à la loi*-läran utan

kringgåendeläran är att förhindra missbrukandet av internationella privaträtten.²⁰³ Som exempel kan nämnas att om en svensk medborgare, bosatt i Sverige köper ett medborgarskap i ett tredje land för att kringgå de svenska laglotsbestämmelserna, har domstolen då rätt att låta bli att tillämpa den valda lagen.²⁰⁴

I artikel 23 stadgas om arvsstatutets räckvidd. Den lag som fastställts vare sig det är på grundval av arvlåtarens hemvist, närmaste anknytning eller lagval ska den tillämpliga lagen styra arvet i sin helhet. Således borde det inte vara möjligt för arvlåtaren att begränsa lagvalet till att omfatta enbart en del av arvet. I artikeln räknas upp på ett icke-uttömmande sätt arvsfrågor som den tillämpliga lagen ska svara på. Enligt artikeln ska den tillämpliga lagen reglera bland annat laglotter, förmågan att ärva och arvets uppdelning.²⁰⁵

4.3 Tillämplig lag på förordnanden om kvarlåtenskap

För att lagvalet ska vara giltigt ska det anges uttryckligen i en förklaring i form av ett förordnande om kvarlåtenskap eller framgå ur förordnandets villkor. Muntliga förordnanden om kvarlåtenskap har uteslutits från arvsförordningens tillämpningsområde (art. 1.2 punkt f). Enligt artikel 3.1 punkt d avses med förordnande om kvarlåtenskap testamente, gemensamt testamente och arvsavtal. Arvlåtaren behöver inte förordna skilt i testamentet eller arvsavtalet om den tillämpliga lagen utan det räcker att de framgår ur förordnandets villkor. I arvsförordningens premiss (punkt 39) ges följande två exempel: man kan anse att lagvalet framgår ur förordnandet om arvlåtaren hänvisat till särskilda bestämmelser i arvlåtarens medborgarstats lag eller om arvlåtaren omnämnt lagen på något annat sätt i förordnandet. Flera EU-staters nationella lagstiftning så som Frankrikes, Spaniens och Polens lagstiftning tillåter inte att arvlåtaren gör ett lagval om arvet.²⁰⁶ Därför bör det understrykas att om arvlåtaren gör lagvalet i enlighet med arvsordningen är lagvalet giltigt även om den valda lagen inte tillåter lagval om arv.²⁰⁷

beroende på vilken stat det är fråga om förhåller man sig olika till den. I Finland finns det ingen doktrin om läran. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 625–626 fotnot 643 och s. 665 fotnot 670. Jämför dock *Pamboukis* som anser att den behöriga domstolen ska avgöra enligt domstolens nationella regler om arvlåtarens syfte varit att kringgå lagen. *Pamboukis* i EU Succession regulation No 650/2012 s. 207.

²⁰³ Bogdan: Svensk internationell privat- och processrätt s. 82–86.

²⁰⁴ Bogdan: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 739.

²⁰⁵ Bogdan: Den nya EU-förordningen om internationell successionsrätt s. 739–740.

²⁰⁶ Sammanfattning av konsekvensbedömningen, KOM(2009) 154 slutlig, s. 3–4.

²⁰⁷ Punkt 40 i arvsförordningens premiss.

Arvsförordningen innehåller även lagvalsregler för förordnande om kvarlåtenskap. I artikel 24 stadgas om den tillämpliga lagen på andra förordnanden om kvarlåtenskap som inte är arvsavtal det vill säga testamentets eller gemensamma testamentets tillåtlighet och materiella giltighet. I artikeln fastställs den tillämpliga lagen på testamentets tillåtlighet och materiella giltighet (innehållsstatut). Den lag som skulle ha fastställts enligt arvsförordningens lagvalsregler på testatorns arv om testatorn hade avlidit samma dag som testamentet uppgjordes utgör innehållsstatutet.²⁰⁸ Sålunda tillämpas på testamentens tillåtlighet och materiella giltighet testatorns hemviststats lag vid upprättandet av testamentet eller den stats lag som testatorn hade en uppenbart närmare anknytning till vid upprättandet av testamentet.²⁰⁹ I de flesta fall blir den tillämpliga lagen på testamentets tillåtlighet och materiella giltighet den stats lag som testatorn hade sin hemvist i vid upprättandet av testamentet. Om testatorn hade vid upprättandet av testamentet valt sitt medborgarskapsstats lag som arvsstatut tillämpas medborgarskapsstatens lag på testamentets tillåtlighet och materiella giltighet. Detta är möjligt eftersom artikel 24.1 stadgar att innehållsstatutet fastställs enligt arvsförordningens regler om tillämplig lag på arvet.

Enligt artikel 22 har testatorn rätt att förordna om att på arvet ska tillämpas medborgarskapsstatens lag. Utöver lagvalsmöjligheten för arvsstatutet (art. 22) har arvlåtaren givits möjligheten att förordna skilt om den tillämpliga lagen på grundval av sitt medborgarskap på testamentets tillåtlighet och materiella giltighet (art. 24.2). Därmed har testatorn möjlighet att förordna om att medborgarskapsstatens lag tillämpas enbart på testamentets tillåtlighet och materiella giltighet utan att förordna om arvsstatutet. Det är dock oklart varför arvsförordningen möjliggjort detta lagval. Ett exempel på varför testatorn enbart skulle göra ifrågasvarande lagval kunde vara det att medborgarskapsstatens lag inte har lika strikta bestämmelser om vad som anses vara emot god sed som hemviststatens bestämmelser.²¹⁰ Den tillämpliga lagen för testamentets tillåtlighet och materiella giltighet tillämpas även på ändring och återkallande av testamente (art. 24.3).

I artikel 25.1 stadgas om hur den tillämpliga lagen på arvsavtalets tillåtlighet, materiella giltighet, parternas bindande verkningar och villkoren för upphävandet av arvsavtalet fastställs. Den på arvsavtalet tillämpliga lagen fastställs på samma sätt som testamentets innehållsstatut det vill säga genom att fastställa personens arvsstatut vid upprättandet av arvsavtalet. I artikel 3.1 punkt b definieras ett arvsavtal som ”*ett avtal, inbegripet inbördes testamenten, som med*

²⁰⁸ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 659.

²⁰⁹ Stone: EU Private International Law s. 509.

²¹⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 659–660.

eller utan motprestation beviljar, ändrar eller återkallar rätt till framtida kvarlåtenskap för en eller flera parter i avtalet”. Med andra ord förordnar arvlåtaren att parten till avtalet erhåller kvarlåtenskapen eller en del av den efter sin död. I Finland är det inte möjligt att upprätta ett arvsavtal på grundval av ÄB 17:1.²¹¹ Även om ärvdabalken inte tillåter arvsavtal kan finländska rättstillämpare stöta på arvsavtal.

Artikel 25.3 tillåter lika som artikel 24.2 att parterna till arvsavtalet kan välja arvlåtarens medborgarskapsstats lag som tillämplig lag för arvsavtalets tillåtlighet, materiella giltighet, parternas bindande verkningar och villkoren för upphävandet av arvsavtalet. Det intressanta med att artikeln tillåter att man kan göra endast ett lagval om arvsavtalets innehållsstatut innebär att arvsavtal blir tillämpliga även i sådana medlemsstater där man inte känner till arvsavtalet om arvlåtaren hade sin hemvist i en sådan medlemsstat och inte gjort ett val av arvsstatut i arvsavtalet.²¹²

I artikel 26 ingår en icke-uttömmande uppräkningslista av frågor som anses beröra testamentets och arvsavtalets materiella giltighet.²¹³ Till materiell giltighet anses tillhöra bland annat tolkningen av förordnandet och personens kapacitet att upprätta ett förordnande om kvarlåtenskap. I artikel 27 stadgas om när kvarlåtenskapsförordnanden anses vara giltiga till formen (formstatut). De medlemsstater som har tillträtt Haagkonventionen av den 5 oktober 1961 rörande lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (FördrS 77/1976) tillämpar inte artikel 27 på grundval av artikel 75.1.

4.4 Ordre Public

Även om arvlåtaren har gjort ett korrekt lagval i enlighet med artikel 22 finns det en risk för att domstolen inte kommer att tillämpa den valda lagen. Domstolen har på grundval av den så kallade *ordre public*-regeln rätt att vägra tillämpning av en annan stats lagstiftning. Ordre public är en internationell privaträttslig regel som innebär att en domstol kan vägra tillämpa en materiell lagbestämmelse om den uppenbart strider mot domstolslandets rättsordningsgrundprinciper och allmänintresset.²¹⁴ Ordre public-regeln kan även åberopas vid erkännandet och verkställandet av utländska domstolsbeslut.²¹⁵ Arvsförordningen innefattar bestämmelser

²¹¹ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 208.

²¹² Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 660.

²¹³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 661.

²¹⁴ Om man översätter ordre public termen betyder det ordagrant ”allmän ordning”. Alanen: Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus s. 207–208.

²¹⁵ Meidanis i EU Succession Regulation 650/2012 s. 420.

om att medlemsstater har rätt att åberopa ordre public-regeln vid erkännandet av en utländsk dom och vid godkännandet av officiella handlingar.²¹⁶

Regeln är i kraft även om ett internationellt privaträttsligt instrument inte stadgar om en särskild ordre public-bestämmelse.²¹⁷ Flera av EU:s internationellt privaträttsliga förordningar omfattas av ordre public-bestämmelser och inget undantag har gjorts vid arvsförordningen.²¹⁸ Enligt arvsförordningen har domstolslandet rätt att vägra tillämpa en lagbestämmelse som är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning (art. 35).²¹⁹ I arvsförordningens premiss preciseras att ordre public-bestämmelsen ska åberopas endast i undantagsfall av medlemsstaternas domstolar och behöriga myndigheter och att regeln inte är till för att förhindra att en annan stats lag tillämpas på arvsålet (punkt 58). Enligt arvsförordningens premiss får ordre public-bestämmelsen inte tillämpas om den strider mot EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och speciellt inte om tillämpning strider mot artikel 21 som förbjuder all diskriminering.

Enligt *Heikinsalmi* kan ordre public-bestämmelsen dock försämra rättens förutsägbarhet eftersom den lag som enligt arvsförordningens regler skulle nödvändigtvis inte tillämpas, om lagen är uppenbart oförenlig med grunderna för medlemsstatens rättsordning.²²⁰ Det stämmer att ordre public-bestämmelsen kan försämra rättens förutsägbarhet eftersom domstolsstaten kan vägra tillämpa en främmande stats bestämmelser. Däremot är ordre public-regeln oavsett tillämpbar eftersom den anses vara en internationell privaträttslig princip som kan tillämpas oberoende av om regeln antagits till en förordning eller inte. Följaktligen är rättens förutsägbarhet försämrade oavsett om arvsförordningen skulle stadga om ordre public eller inte. Dessutom kommer arvsförordningens ordre public-regel troligtvis att ha en liten påverkan på gränsöverskridande arvsåtel eftersom regeln är endast tillämpbar när den behöriga domstolen i en medlemsstat tillämpar en främmande stats lag på arvsålet.

²¹⁶ Se artikel 40 punkt a och 59.1.

²¹⁷ Se till exempel Koulu: Kansainvälinen varallisuusoukeus pääpirtteittäin s. 102 och Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoukeus s. 228.

²¹⁸ Både Rom I-förordningen och Rom II-förordningen innehåller ordre public- bestämmelser, se artikel 21 respektive artikel 26. Förordningen om makars förmögenhetsförhållanden som trädde i kraft 29.1.2019 fullföljer EU:s praxis om att inkludera ordre-public bestämmelser i internationellt privaträttsliga förordningar, se artiklarna 31, 37, 58, 59 och 60.

²¹⁹ Enligt Koulu: Kansainvälinen varallisuusoukeus pääpirtteittäin s. 104 är det inte fråga om domstolens rättighet utan domstolen är skyldig att invända mot en bestämmelse som strider mot statens rättsordnings grundprinciper.

²²⁰ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 840.

Vidare kommer ordre public-bestämmelsen troligtvis att åberopas sällan vid gränsöverskridande arvsfall eftersom artikel 35 förutsätter att den tillämpliga lagen *uppenbart* är oförenlig med grunderna för en medlemsstats rättsordning.²²¹ Det finns situationer där den tillämpliga bestämmelsen inte i sig uppenbart strider mot domstolsstatens rättsordning, men att domstolens beslut som fattas på grundval av bestämmelsen skulle strida uppenbart mot domstolsstatens rättsordning. Domstolen eller behöriga myndigheter har då rätt att åberopa ordre public-bestämmelsen.²²²

Exempel på lagbestämmelser som skulle vara oförenliga med en medlemsstats rättsordnings grunder är bestämmelser som skulle strida mot barnets bästa eller makars jämställdhet. Inom arvsrätt skulle troligtvis tillämpning av filippinsk lag även om arvlåtaren valt ifrågavarande lag på grund av sitt medborgarskap strida uppenbart mot medlemsstaternas rättsordningars grunder eftersom filippinsk lag diskriminerar utomäktenskapliga barn gentemot inomäktenskapliga barn.²²³ Förmodligen skulle även islamska bestämmelser vilka innefattar könsdiskriminerande bestämmelser anses vara uppenbart oförenliga med medlemsstaternas rättsordningars grunder.²²⁴

Diskussion huruvida ordre public-regeln kan åberopas om den främmande statens lag inte känner till laglotsbestämmelser har förts i rättslitteraturen.²²⁵ Med andra ord anses rätten till laglott tillhöra grunderna för en stats rättsordning. Kommissionens förslag till arvsförordningen innehöll en bestämmelse om att en medlemsstat inte skulle kunna åberopa ordre public-bestämmelsen enbart på den grund att den främmande statens laglotsbestämmelser skiljer sig från domstolsstaten. Det att laglotsbestämmelserna skiljer sig från varandra ansågs inte uppfylla kravet om att lagbestämmelsen ska anses vara uppenbart oförenlig med grunderna för domstolsstatens rättsordning. Denna bestämmelse antogs dock inte till arvsförordningen.²²⁶

När man granskar medlemsstaternas rättspraxis verkar saknandet av laglotsbestämmelser enligt *Contaldi* och *Grieco* inte uppenbart vara oförenlig med grunderna för medlemsstaternas

²²¹ Meidanis i EU Succession Regulation 650/2012 s. 421.

²²² Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 840.

²²³ Devaux: The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the - Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? s. 239.

²²⁴ Meidanis i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 418.

²²⁵ Se till exempel Köhler: General Private International Law Institutes in the EU Succession Regulation – Some Remarks s. 185–187, Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 840 och Contaldi och Grieco i The EU Succession Regulation – A Commentary s. 507–512.

²²⁶ Se artikel 27.2 i kommissionens förslag till arvsförordning.

rättsordning.²²⁷ Enligt *Heikinsalmi* är det ändå inte säkert om en medlemsstat som har laglottbestämmelser i enskilda fall undantagsvis kan vägra att tillämpa en främmande stats bestämmelser om den saknar laglottsbestämmelser på grundval av ordre public-bestämmelsen. Det är enligt *Heikinsalmi* medlemsstaternas domstolars uppgift och i sista hand EU-domstolens uppgift att bedöma om domstolsstaten vars lagstiftning innehåller laglottsbestämmelser kan vägra tillämpa en främmande lag som saknar laglottsbestämmelser.²²⁸

Enligt *Klami* är det inte ändamålsenligt att fastställa att enskilda bestämmelser i finsk lagstiftning skulle klassas som grundläggande normer. När domstolar i Finland bedömer om tillämpning av en annan stats lag är oförenlig med grunderna i den finska rättsordningen ska domstolen inte jämföra de utländska normerna med de finska normerna utan snarare jämföra om beslutet som baserar sig på de utländska normerna är förenlig med finska rättsliga mål. I Finland har man dock ansett att jämställdhetsprincipen är en av Finlands rättsliga mål.²²⁹

Ordre public-bestämmelsen i arvsförordningen är dock problematisk eftersom arvsförordningen inte uttryckligen fastställer vilken lag som blir tillämplig när domstolen åberopar ordre public-bestämmelsen. Inom rättslitteraturen har man inte nått koncensus. Enligt *Meidanis* ska man inte automatiskt tillämpa domstolsstatens lagstiftning (*lex fori*) utan en tredjestats lagstiftning kan bli tillämplig till exempel på grundval av arvlåtarens hemvist (art. 21.1).²³⁰ *Contaldi* och *Grieco* föreslår däremot att domstolsstatens lag ska tillämpas på arvsmålet.²³¹

4.5 Återförvisning och vidareförvisning (renvoi)

Med den franska termen *renvoi* avser man en sådan situation där domstolstatens lagvalsregler hänvisar till en främmande stats materiella lagstiftning och lagvalsregler. Då kan en så kallad återförvisning eller vidareförvisning ske beroende på den främmande statens lagvalsregler. Återförvisning innebär att den främmande statens lagvalsregler fastställer att domstolstatens lag är tillämplig. Vidareförvisning innebär att den främmande statens lagvalsregler hänvisar till en tredjestats lagstiftning.²³² Arvsförordningen tillåter en partiell återförvisning (art. 34) och gör

²²⁷ Contaldi och Grieco i *The EU Succession Regulation – A Commentary* s. 508.

²²⁸ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 840. Jämför Devaux som anser att medlemsstater inte kan åberopa ordre public-regeln på grund av att den tillämpliga lagen saknar laglottsbestämmelser. Devaux: *The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not?* s. 238–242.

²²⁹ Klami: *Johdatus kansainväliseen yksityisoikeuteen* s. 30–31.

²³⁰ Meidanis i *EU Succession Regulation 650/2012* s. 425.

²³¹ Contaldi och Grieco i *The EU Succession Regulation – A Commentary* s. 518. Se även Kahn-Freund: *General Problems of Private International Law* s. 283.

²³² Mikkola: *Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus* s. 228.

därmed ett undantag till internationellt privaträttsliga EU-förordningar.²³³ I både Rom I-förordningen och Rom II-förordningen har återförvisning uteslutits.²³⁴

I arvsförordningens premiss (punkt 57) motiveras valet av att införa en återförvisningsbestämmelse med att säkerställa internationell förenlighet. Att återförvisningsbestämmelsen skulle säkerställa den internationella förenligheten har kritiserats av *Köhler* eftersom det är fråga om en partiell återförvisningsbestämmelse. Enligt *Köhler* skulle den internationella förenligheten ha kunnat tryggats genom att man hade tillåtit återförvisning i alla situationer eller så borde man ha uteslutit återförvisning helt och hållet.²³⁵

Artikel 34 tillåter en återförvisning när arvsstatutet är en tredje stats lag och den tredje statens lag fastställer att på arvsärendet ska tillämpas en medlemsstats lag eller en annan tredjestats lag som tillämpar sin egen lag. Tillämpningen av återförvisningsartikeln är emellertid snäv. Artikeln utesluter bland annat tillämpning av återförvisning när arvlåtaren hade en uppenbart närmare anknytning till en annan stat (art. 21.2) och när arvlåtaren har gjort ett lagval (art. 22).²³⁶ Således är återförvisningsbestämmelsen tillämpbar endast när den tillämpliga lagen på arvsålet har fastställts på grundval av arvlåtarens hemvist (art. 21.1).²³⁷

5. ARVLÅTARENS HEMVIST

5.1 Allmänt om anknytning

Till den internationella privaträttens grunder hör att man ska tillämpa den lag som har den närmaste anknytningen till fallet. Detta innebär att man ska tillämpa den rättsordnings lag som har närmaste anknytning till fallets faktiska omständigheter. För att fastställa den närmaste anknytningen till fallet tillämpar man så kallade anknytningsregler. Anknytningsregler är normer som anvisar vilken stats rättsordning som ska tillämpas för att kunna avgöra ett fall.

²³³ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 838–839.

²³⁴ Se artikel 20 i Rom I-förordningen och artikel 24 i Rom II-förordningen.

²³⁵ *Köhler*: General Private International Law Institutes in the EU Succession Regulation – Some Remarks s. 178.

²³⁶ Artikel 34 tillämpas inte heller på artikel 27, 28 punkt b och 30 i arvsförordningen.

²³⁷ De artiklar som hänvisar till artikel 21.1 omfattas givetvis även av återförvisningsbestämmelsen som artikel 24 punkt 1 och punkt 3 (tillämplig lag på förordnande om kvarlätenskap), artikel 25 (tillämplig lag på arvsavtal) och artikel 28 punkt b. *Köhler*: General Private International Law Institutes in the EU Succession Regulation – Some Remarks s. 174–175.

Anknytningsreglerna anses bilda internationella privaträttens kärna.²³⁸ Synonymer till anknytningsregler är bland annat lagvalsregler och kollisionsregler. Anknytningsregeln eller lagvalsregeln fastställer den tillämpliga lagen för ett specifikt fall.²³⁹

Lagvalsregeln består av två huvuddelar, referensledet eller hänvisningsledet och anknytningsledet. Referensledet fastställer vilka frågor lagvalsregeln är tillämplig på som till exempel fastställandet av faderskap. Anknytningsledet däremot fastställer vilken rättsordning som ska tillämpas på rättsfrågan. Lagvalsregelns anknytningsled utpekar den tillämpliga lagen med hjälp av ett anknytningsmoment som till exempel domstolsstatens egen lag (*lex fori*), den stats lag där personen är medborgare i (*lex patriae*) eller har sin hemvist i (*lex domicilii*).²⁴⁰ Vid sidan om anknytningsmoment används även begreppet anknytningskriterium i rättslitteraturen.²⁴¹ I arvsförordningen hänvisar man till anknytningskriterium istället för anknytningsmoment. I denna avhandling används därför begreppet anknytningskriterium istället för anknytningsmoment.

De allmänna reglerna om domstols behörighet och tillämplig lag (art. 4 respektive art. 21.1) stadgar att domstolens behörighet och den tillämpliga lagen på arvet fastställs enligt arvlåtarens senaste hemvist (på engelska *habitual residence*). Anknytningskriteriet för den tillämpliga lagen och domstolens behörighet är således den hemvist som arvlåtaren hade vid sin död. Användningen av hemvist som anknytningskriterium för tillämplig lag och domstols behörighet är ingen nyhet för det civilrättsliga samarbetet inom EU eftersom hemvist fungerar som anknytningskriterium i de flesta av EU:s internationellt privaträttsliga lagstiftningsinstrument.²⁴² Henvist som anknytningskriterium är inte heller främmande för de flesta av medlemsstaterna eftersom flera av dem fastställde före arvsförordningens ikraftträdande domstolens behörighet på grundval av bland annat arvlåtarens senaste hemvist.²⁴³ Det att hemvist i första hand fungerar som anknytningskriterium i de flesta av EU:s

²³⁸ Encyclopædia iuridica fennica VI kansainväliiset suhteet s. 583–586 och 605–606. Friedrich Carl von Savigny har utvecklat teorin om närmaste anknytning och anses vara internationella privaträttens fader. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 4.

²³⁹ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 20.

²⁴⁰ Bogdan: Svensk internationell privat- och processrätt s. 33–34.

²⁴¹ Se Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.44–45.

²⁴² Se bland annat art. 4.1 i Bryssel I förordningen, art. 3.1 punkt a i Bryssel II förordningen. I både Rom I och Rom II förordningarna stadgas på svenska om vistelseort medan på engelska stadgar man om "habitual residence", se bland annat art. 4 i Rom I förordningen och art. 4.2 i Rom II förordningen.

²⁴³ Kommissionens förslag till arvsförordning s. 5.

internationellt privaträttsliga rättsakter anses vara ett av de viktigaste kännetecknen för europeisk internationell privaträtt.²⁴⁴

I slutet av 1900-talet använde de flesta europeiska länder medborgarskap som anknytningskriterium för att fastställa den tillämpliga lagen. Användning av medborgarskap som anknytningskriterium inom internationella privaträtten började dock minska efter andra världskriget när hemvist (*habitual residence*) började användas allt oftare som anknytningskriterium i internationella konventioner. *Cavers* lyfter fram tre huvudsakliga orsaker, som troligtvis varit anledning till den minskade användningen av medborgarskap som anknytningskriterium i internationella konventioner. Den första orsaken är den flyttrörelse som världskriget satte igång. Efter världskriget var de flera som bosatte sig i en stat som de inte var medborgare i. Den andra orsaken är att efter världskriget blev det lättare att flytta omkring och att kvinnor behöll sitt medborgarskap när de gifte sig med en man med annat medborgarskap. *Cavers* anser att den tredje orsaken var att européer fortsättningsvis emigrerade till Amerika. Flera av emigranterna stannade i Amerika och de som återvände till sitt hemland kunde ha med sig familj eller så lämnade de efter sig familj i Amerika. De konventioner som upprättades under Haagkonferensen för internationell privaträtt har använt hemvist som anknytningskriterium.²⁴⁵ Henvist (*habitual residence*) ansågs vara ett lämpligt anknytningskriterium för konventionerna bland annat eftersom olika tolkningar av begreppet inte ännu hade hunnit etablera sig i staters nationella rätt vid tiden av konventionernas upprättning.²⁴⁶ Därmed var EU inte först med att som lagstiftare använda sig av hemvist som anknytningskriterium.

5.2 Val av anknytningskriterium

Så som redogjordes i föregående kapitel tillhör det att man ska tillämpa den lag som har närmaste anknytning till fallet internationella privaträttens grunder.²⁴⁷ I grönboken om arv och testamente konstaterades att inget anknytningskriterium saknar nackdelar. Vid vissa gränsöverskridande arvsmål skulle arvlåtarens medborgarskap lämpa sig som ett bättre anknytningskriterium medan i andra situationer skulle arvlåtarens hemvist vara ett bättre val. Som exempel nämns en sådan situation där arvlåtaren flyttat till en medlemsstat där han eller hon inte har någon egendom i. Om egendomen återfinns i medborgarskapsstaten och arvlåtaren

²⁴⁴ Lein: A Further Step Towards a European Code of Private International Law, the Commission Proposal for a Regulation on Succession s. 130.

²⁴⁵ *Cavers*: "Habitual Residence": A Useful Concept? s. 475–477.

²⁴⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 46.

²⁴⁷ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 28.

har för avsikt att återvända, vore det enligt kommissionen mer berättigat att medborgarskapsstatens lag skulle vara tillämplig på arvet. Däremot om arvlåtaren har bosatt sig med sin familj i en medlemsstat där han eller hon inte är medborgare i, skulle det inte vara berättigat att tillämpa medborgarskapsstatens lag på arvet.²⁴⁸

I förslaget till arvsförordningen konstaterades att i flera medlemsstater fastställs domstolens behörighet i arvsmål på grundval av arvlåtarens senaste hemvist. Därtill motiveras valet av hemvist som anknytningskriterium med att arvlåtarens egendom brukar vara belägen i hemvistorten.²⁴⁹ I förslaget föreslogs även att hemvistprincipen skulle bli anknytningskriteriet för den tillämpliga lagen. Enligt kommissionen befinner sig arvlåtarens intressecentrum och egendom i hemvistorten och genom att välja hemvist som anknytningskriterium, undviker man diskriminering av personer som inte är medborgare i den medlemsstat de har sin hemvist i. Vidare motiveras valet av hemvist som anknytningskriterium med att hemvistprincipen tillämpas av flera medlemsstater vid lagvalssituationer och i all modern lagstiftning.²⁵⁰

Trenden att använda hemvist som anknytningskriterium sattes framförallt av konventionerna som upprättats under Haagkonferensen för internationell privaträtt.²⁵¹ Både Haagkonventionen om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (FördrS 77/1976) och Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap (1.8.1989) använder bland annat hemvist (*habitual residence*) som anknytningskriterium för att fastställa den tillämpliga lagen.²⁵² De ovannämnda Haagkonventionerna har inspirerat och influerat arvsförordningen²⁵³ och till och med vissa av arvsförordningens artiklar följer artiklarna i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap ord för ord.²⁵⁴ I punkt 23 i arvsförordningens premiss motiveras valet av hemvist som allmänt anknytningskriterium med EU-medborgares ökade rörlighet. Valet av hemvist som anknytningskriterium anses säkerställa en korrekt rättstillämpning i EU. Vidare ansåg unionslagstiftaren att valet av hemvist som anknytningskriterium försäkrar att det finns en faktisk anknytning mellan arvet och den medlemsstat där behörighet utövas.

²⁴⁸ Grönbok om arv och testamente s. 3–4.

²⁴⁹ Kommissionens förslag till arvsförordningen s. 5.

²⁵⁰ Kommissionens förslag till arvsförordningen s. 6.

²⁵¹ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 603.

²⁵² Se artikel 1 punkt d i Haagkonventionen om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (FördrS 77/1976) och artikel 3 punkt 1 och 2 i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap.

²⁵³ Pamboukis i EU Succession regulation No 650/2012 s. 4.

²⁵⁴ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 29.

Enligt fördraget om Europeiska unionens artikel 3.2 ska EU ”erbjuda sina medborgare ett område med frihet, säkerhet och rättvisa utan inre gränser”. I fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt garanteras den fria rörligheten. EU-medborgare och arbetare har rätt att röra sig fritt inom EU enligt artikel 20.2 punkt a och 45 i FEUF. Därtill omfattas EU-medborgare av etableringsfrihet, vilket innebär att en medborgare i en medlemsstat har rätt att bland annat starta och driva företag i medlemsstaten (art. 49 i FEUF). Den fria rörligheten inom EU som ovan nämnda artiklar möjliggjort, anses vara en av de huvudsakliga orsakerna till att unionslagstiftaren valde hemvist som anknytningskriterium istället för medborgarskap. Därtill brukar arvlåtaren skaffa sig egendom och bilda familj i hemviststaten, vilket innebär att arvlåtaren har en efterlevande make och eventuellt så bor även arvingarna i arvlåtarens hemviststat. Därmed brukar den medlemsstat där arvlåtaren hade sin hemvist i ha den närmaste anknytningen till arvet.²⁵⁵

Tanken bakom valet av hemvist som anknytningskriterium var även att de flesta personer som arvsförordningen berör har sådana förbindelser till sin hemviststat att han eller hon kan förvänta sig att på arvet kommer att tillämpas hemviststatens lag.²⁵⁶ Valet ansågs även vara ett politiskt val eftersom enligt artikel 18 i FEUF ska all diskriminering på grund av nationalitet vara förbjuden. Med utgångspunkt i ovan nämnda artikel skulle man därför inte ha kunnat välja medborgarskap som anknytningskriterium eftersom ett sådant anknytningskriterium skulle ha ansetts vara diskriminerande. Enligt *Bonomi* är detta argument inte trovärdigt eftersom artikel 18 i FEUF invänder mot oskäliga skillnader mellan hur personer behandlas. I flera situationer skulle valet av medborgarskap vara motiverat på grund av objektiva orsaker som har att göra med arvs målets internationella karaktär.²⁵⁷ Enligt *Bogdan* är det inte förbjudet att använda medborgarskap som anknytningskriterium eftersom medborgarskap är ett av Bryssel II-förordningens anknytningskriterium.²⁵⁸

Ett argument mot medborgarskap som anknytningskriterium var att det skulle hindra integrationen i EU. Enligt *Bonomi* skulle valet av medborgarskap som anknytningskriterium inte hindra personens integration i en medlemsstat även om det skulle leda till att personer i samma stat inte skulle behandlas på samma sätt. Medborgarskap som anknytningskriterium skulle respektera migranters nationella identitet och integrationen skulle således respektera

²⁵⁵ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission’s Proposal of a Succession Regulation s. 604.

²⁵⁶ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 115.

²⁵⁷ Bonomi: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 163.

²⁵⁸ Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law s. 22.

kulturella olikheter. Att valet av medborgarskap som anknytningskriterium skulle hindra fri rörlighet kan kontras enligt Bonomi av det faktum att det kan anses vara en fördel för den fria rörligheten eftersom en person som bosätter sig utomlands förväntar sig i regel inte att den lag som tillämpas på familje- och kvarlåtenskapsrätt ändras i och med flytten. Enligt Bonomi är motiveringarna för valet av hemvist som anknytningskriterium juridiskt svaga och de argument som grundar sig på EU-rätten har endast en symbolisk och retorisk kraft.²⁵⁹

Pamboukis däremot välkomnar arvsförordningens mål att myndigheterna ska få tillämpa sin egen lag. I arvsförordningens premiss (punkt 27) fastställs detta mål. Enligt *Pamboukis* var detta en bra lösning eftersom den processuella och den materiella rätten har en nära koppling till varandra i arvsrätten.²⁶⁰ Enligt *Lein* var valet av hemvist positivt för europeisering och i och med valet blev EU-medborgarskapet mer påtagligt än vad det hade varit tidigare.²⁶¹

5.3 Hemvistprincipen i arvsförordningen

En persons hemvist anses vara anknytningen mellan personen och den plats där personens stabila intressecentrum finns. För att arvlåtarens hemvist ska anses ha uppstått i en stat måste det existera en materiell faktor och en viljefaktor. Den materiella faktorn innebär att stabilitet och varaktighet ska uppstå på den plats där personen fysiskt befinner sig i. Det måste också finnas ett vilje-element, det vill säga personen ska ha velat stanna vid platsen. Således innebär det att personer som avtjänar ett fängelsestraff inte anses ha sin hemvist i den platsen där fängelset är beläget.²⁶²

Hemvist som anknytningskriterium är inom den moderna internationella privaträttsliga familjerätten det viktigaste anknytningskriteriet. Anknytningskriteriet baserar sig på tanken om att när en viss tid har gått efter att en person bosatt sig i en stat, har personen anpassat sig på ett sådant sätt att en regelbunden hemvist har uppstått.²⁶³ Eftersom den tillämpliga lagen och domstolens behörighet fastställs i regel²⁶⁴ på grundval av arvlåtarens hemvist är det viktigt att fästa uppmärksamhet vid hur arvlåtarens hemvist fastställs. Den lag som tillämpas på arvet styr

²⁵⁹ Bonomi: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 163–164.

²⁶⁰ *Pamboukis* i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 6.

²⁶¹ *Lein*: A Further Step Towards a European Code of Private International Law, the Commission Proposal for a Regulation on Succession s. 130.

²⁶² *Pamboukis* i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 114.

²⁶³ *Karjalainen*: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 112.

²⁶⁴ Om arvlåtaren inte har gjort ett lagval enligt artikel 22 eller undantaget som artikel 21.1 som stadgar om en uppenbart närmare anknytning.

arvet i sin helhet och sålunda fastställs bland annat arvsordningen enligt hemviststatens lagstiftning.²⁶⁵

Arvsförordningen definierar flera begrepp så som till exempel arv (art. 3.1 punkt a) och dom (art. 3.1 punkt g). Däremot definieras inte hemvistbegreppet i förordningen. Flera rättsvetare har ansett att detta leder till oförutsägbarhet eftersom en definition saknas.²⁶⁶ En del rättsvetare är av den åsikten att en definition borde ha införts.²⁶⁷ I arvsförordningen premiss ges dock riktlinjer åt medlemsstaternas myndigheter och domstolar om hur man ska fastställa arvlåtarens hemvist.

Enligt arvsförordningens premiss (punkt 23) ”bör den myndighet som handlägger arvet göra en helhetsbedömning av omständigheterna kring den avlidnes liv under de år som föregick dödsfallet och vid tidpunkten för dödsfallet, med beaktande av alla relevanta omständigheter, särskilt hur varaktig och regelbunden den avlidnes vistelse i den berörda staten varit, förhållandena vid vistelsen samt skälen till denna. Vidare konstateras att ”den på detta sätt fastställda hemvisten bör ha en nära och stabil koppling till den berörda staten med beaktande av de specifika målen för denna förordning.”

Man ska dock komma ihåg att arvsförordningens premiss fungerar som en förklarande rapport och är inte juridiskt bindande även om EU-domstolen haft som vana att hänvisa till förordningars premisser.²⁶⁸ Emellertid ger premisserna viktiga riktlinjer och tolkningshjälp för att fastställa arvlåtarens hemvist.²⁶⁹ I arvsförordningen premiss (punkt 24) konstateras att fastställandet av arvlåtarens hemvist kan i vissa fall vara komplicerat. Som exempel på när det kan vara komplicerat nämns fall där arvlåtaren av yrkesmässiga eller ekonomiska skäl bott utomlands under längre perioder, men bibehållit en nära och stabil anknytning till den stat han eller hon tidigare bott i. Om arvlåtarens familj hade sina huvudsakliga intressen och arvlåtarens sociala liv fanns i den stat som arvlåtaren tidigare bott i, kan man anse att arvlåtaren fortfarande hade sin hemvist i den stat han tidigare bott i. En del rättsvetare anser att vid fastställandet av arvlåtarens hemvist ska man fästa särskild uppmärksamhet vid var arvlåtarens familj är bosatt. Även om arvlåtaren arbetar i en annan stat och vistas i den staten största delen av sin tid och

²⁶⁵ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 118.

²⁶⁶ Se till exempel Walin – Lind: Ärvdabalken, En kommentar del II (18–25 kap.) s. 22 och Lein: A Further Step Towards a European Code of Private International Law, the Commission Proposal for a Regulation on Succession s. 131.

²⁶⁷ Bland annat *Bost* och *Calvo Caravaca*. Bost anser att de var ett ovist beslut av lagstiftaren att inte ge hemvist en definition i arvsförordningen eftersom medlemsstater inte kommer att tolka begreppet på samma grunder. Bost: Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border s. 1161–1162 och Calvo Caravaca i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 139. Se även Hayton: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates s. 365.

²⁶⁸ Pamboukis i *EU Succession Regulation No 650/2012* s. 13

²⁶⁹ Pamboukis i *EU Succession Regulation No 650/2012* s. 114.

vistas endast korta perioder i den stat där arvlåtarens familj är bosatt i, ska den stat där familjen anses ha sin hemvist utgöra en avgörande faktor vid fastställandet av arvlåtarens hemvist.²⁷⁰

Ett annat exempel som nämns i arvsförordningens premiss (punkt 24) där det kan vara komplicerat att fastställa hemvisten är om arvlåtaren vistas i flera stater utan att han eller hon har bosatt sig permanent i någon av dessa stater. I dylika fall skulle arvlåtarens medborgarskap eller den stat där arvlåtarens viktigaste tillgångar finns i, kunna utgöra särskilda faktorer vid helhetsbedömningen av alla omständigheter.²⁷¹

Fastställandet av arvlåtarens hemvist ska göras från fall till fall. Detta innebär att man inte i regel kan göra allmänna antaganden om när man kan anse att en person har sin hemvist i en stat. Man kan till exempel inte göra antaganden om att en person anses ha sin hemvist i en stat efter att personen bott över fem år i staten eller att hemvist alltid uppkommer på samma sätt när en engelsk medborgare har ett andra hem i Spanien.²⁷² I de flesta situationer är det inte svårt att fastställa arvlåtarens hemvist men i de situationer som nämns i premissen (punkt 24) kan det vara komplicerat. Även om man inte ska göra allmänna antaganden finns det faktorer som man kan ta i beaktande när det är svårt att fastställa hemvisten. För till exempel pensionärer som vistas i fler än en stat i längre perioder ska man fästa uppmärksamhet vid personens sociala liv. Man ska därmed utreda om personen har familj och vänner i bägge stater. Om de sociala banden skulle vara lika starka i båda staterna skulle man kunna ta i beaktande personens medborgarskap eller var egendom finns i enlighet med premissen (punkt 24). Det är emellertid oklart hur man ska fastställa hemvisten för en person som inte längre kan uttrycka sin egen vilja, till exempel om personen är svårt sjuk och är tvungen att flytta in hos en familjemedlem i en annan stat.²⁷³

Calvo Caravaca reflekterar över personer som flyttat till en annan medlemsstat för att spendera sina sista levnadsår där men som spenderat sin tid i vad *Calvo Caravaca* kallar för slutna nationella kretsar utan att integreras i staten. Detta innebär alltså att personerna sällan har kontakt med de lokala som bor i samma område utan arvlåtaren har umgåtts enbart med personer som har samma nationalitet som arvlåtaren. Det är vanligt bland brittiska och tyska

²⁷⁰ Se Pamboukis i EU Succession Regulation 650/2012 s. 117 och Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 68.

²⁷¹ I advokatgeneralens förslag till avgörande hänvisas till premissens punkter 23 och 24 vid fastställandet av arvlåtarens hemvist (Mål C-80/19, EUT 2019/C 148/18). I Helsingfors hovrätts avgörande (HeIHO:2019:2) och Lettands högsta domstols avgörande (Nr.C04002517, SKC-815/2018) hänvisas även till arvsförordningens premiss. Advokatgeneralens förslag till avgörande och de två rättsfallen granskas djupare i kapitel 5.5–5.6.

²⁷² *Calvo Caravaca* i The EU Succession Regulation, A Commentary s. 305.

²⁷³ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s.68–69. I avgörandet från Helsingfors hovrätt (HeIHO:2019:2) ansåg ett av arvlåtarens barn att arvlåtaren hade flyttat till Italien mot sin vilja. Enligt hovrätten hade arvlåtaren förmågan att uttrycka sin vilja även om arvlåtaren varit deprimerad och led av minnessjukdom. Således hade arvlåtaren inte flyttat till Italien mot sin vilja.

medborgare att de spenderar sina sista levnadsår i Spanien eller Grekland. *Calvo Caravaca* ställer frågan om man kan anse att dessa personers hemvist har uppstått i den medlemsstat där de spenderat sina sista levnadsår. Rättsvetarna är här tudelade, en del anser att personerna har integrerats och således betraktas deras hemvist vara i den staten de flyttat till. Andra rättsvetare anser däremot att deras hemvist fortfarande är i den stat de flyttade ifrån, förutsatt att de regelbundet återvänder till den staten samt att det område som de vistas i är ett sådant område där personerna inte har kontakt med lokalbefolkningen.²⁷⁴ Detta berör i allra högsta grad även finländska medborgare, speciellt finländska pensionärer som flyttar till Fuengirola i Spanien och tillbringar tid enbart med finländska medborgare.

Hemvistbegreppet i arvsförordningen ska tolkas individuellt eftersom detta säkerställer att medlemsstaterna tolkar begreppet enhetligt. Detta grundar sig på EU:s rättspraxis där EU-domstolen har fastställt i bland annat målen C-523/07²⁷⁵ och *Ekro*²⁷⁶ att kravet av enhetlig tillämpning av EU-rätt och likhetsprincipen kräver att EU-rättsliga bestämmelser tolkas självständigt och enhetligt inom hela EU. EU-domstolen har också i avgöranden angående arvsförordningen fastställt detta.²⁷⁷ Denna tolkning ska tillämpas om bestämmelsen inte uttryckligen hänvisar att nationell rätt ska tillämpas för att bestämma dess betydelse och räckvidd. Vidare fastställs i avgörandena att vid den självständiga och enhetliga tolkningen ska man ta i beaktande bestämmelsens sammanhang och lagsinstrumentets syfte.²⁷⁸ Enligt *Pamboukis* är det rättfärdigat att hemvistbegreppet i arvsförordningen ska tolkas på ett individuellt och självständigt sätt eftersom hemvistbegreppet tolkas på olika sätt i medlemsstaternas nationella lagstiftning.²⁷⁹ Avsikten är inte att medlemsstaternas enskilda domstolar ska definiera hemvistbegreppet, utan det är EU-domstolen som ska ge hemvistbegreppet ett närmare innehåll.²⁸⁰

Det att anknytningskriteriets innehåll ska tolkas på ett självständigt sätt i EU-rättsliga instrument är viktigt att komma ihåg när finländska myndigheter och domstolar tolkar begreppet hemvist. Finska myndigheter och domstolar ska inte tillämpa nationell rätt när de ska fastställa arvlåtarens hemvist vid gränsöverskridande arv. I Finland känner man till inom nationell lagstiftning²⁸¹

²⁷⁴ Calvo Caravaca i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 304.

²⁷⁵ Mål C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225, punkt 34.

²⁷⁶ C-327/82, ECLI:EU:C:1984:11, punkt 11.

²⁷⁷ Se bland annat mål C-558/16, EU:C:2018:138, punkt 32 och mål C-20/17, EU:C:2018:485, punkt 33.

²⁷⁸ *Pamboukis* i *EU Succession Regulation No 650/2012* s. 113 och Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: *EU Regulation on Succession and Wills* s. 121–122.

²⁷⁹ *Pamboukis* i *EU Succession Regulation No 650/2012* s. 113.

²⁸⁰ Walin – Lind: *Ärvidabalken, En kommentar del II (18–25 kap.)* s. 421–422. EU-domstolen har inte ännu tagit ställning till fastställandet av arvlåtarens hemvist. I och med att Litauens högsta domstols begärt om ett förhandsavgörande i början av år 2019 om just hemvistens fastställande kommer EU-domstolen inom kort att ta ställning till detta (Mål C-80/19, EUT 2019/C 148/18).

²⁸¹ Se bland annat finska äktenskapslagen och ärvidabalken.

anknytningskriterium som boningsort (på finska ”asuinpaikka”) och hemvist (”på finska ”kotipaikka”).²⁸² Varken boningsort och hemvist har definierats i finsk lagstiftning.²⁸³

Enligt regeringspropositionen till kapitel 26 i ärvdabalken om internationellt privaträttsliga bestämmelser ligger begreppen hemvist och boningsort mycket nära varandra och ofta är både hemvisten och boningsorten i samma stat. Skillnaden mellan dessa två uppstår när man fastställer hemvist och boningsort. När man bedömer var personen har sin boningsort bedömer man enbart faktiska omständigheter och man tar inte i beaktande personens vilja att vara bosatt i staten. Enligt regeringspropositionen är det aningen lättare att byta boningsort än hemvist.²⁸⁴ I regeringspropositionen har man översatt anknytningskriteriet ”*habitual residence*” i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på arvande till boningsort.²⁸⁵ I svensk nationell lagstiftning finns det bara ett anknytningskriterium som baserar sig på boende och det är hemvist. Hemvist inom svensk lagstiftning motsvarar begreppet ”*habitual residence*”²⁸⁶

I arvsförordningen eller i dess premiss stadgas inte heller om en tidsperiod när arvlåtarens hemvist skulle anses ha uppstått.²⁸⁷ Det ansågs vara mer lämpligt att införa en så kallad undantagsklausul som stadgar om en uppenbart närmare anknytning (21.2) i stället för att införa en tidsperiod för när en persons hemvist skulle anses uppstå.²⁸⁸ Det är viktigt att komma ihåg att ett hemvistintyg eller övriga administrativa dokument inte automatiskt fastställer arvlåtarens hemvist. De kan fungera som bevis för arvlåtarens hemvist, men intygen kan omkullkastas om det finns andra faktorer som påvisar att arvlåtarens intressen var belägna i någon annan stat.²⁸⁹ Man ska inte heller förväxla det internationellt privaträttsliga hemvistbegreppet med nationell lagstiftning som till exempel lagstiftning om folkbokföring. Det att en persons hemkommun är belägen i Finland betyder inte automatiskt att personens hemvist i ett internationellt privaträttsligt sammanhang anses vara i hemkommunen. Hemvistbegreppet inom internationell privaträtt ska uppfattas självständigt.²⁹⁰

Karjalainen lyfter fram om det för fastställandet av arvlåtarens hemvist har betydelse huruvida det är fråga om lagval eller behörighet.²⁹¹ Om arvlåtaren inte bor i sin medborgarskapsstat men har valt att sin medborgarskapsstats lag ska tillämpas på arvet ska enbart domstolens behörighet fastställas enligt den allmänna regeln (art. 4) på grundval av arvlåtarens hemvist. Kan då

²⁸² Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 53.

²⁸³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 47 och s. 53.

²⁸⁴ RP 44/2001 rd s. 30–31.

²⁸⁵ RP 44/2001 rd s. 23.

²⁸⁶ Se Bogdan: Svensk internationell privat- och processrätt s. 131 och Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 53 och RP 44/2001 rd s. 31.

²⁸⁷ Jfr artikel 3.2 i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap som stadgar om en fem års tidsperiod.

²⁸⁸ Pamboukis i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 206.

²⁸⁹ Pamboukis i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 119.

²⁹⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 46. I Helsingfors hovrätts avgörande (HelHO:2019:2) fastställde hovrätten att arvlåtarens hemvist var i Italien även om arvlåtaren var folkbokförd i Finland.

²⁹¹ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 124.

fastställandet av hemvisten skilja sig beroende på om det är fråga om en behörighetsfråga eller lagvalsfråga? Enligt *Bogdan* kan hemvisten fastställas aningen lättare vid behörighetsfrågor än vid lagvalsfrågor.²⁹² När man tillämpar arvsförordningens bestämmelser verkar det emellertid som att man inte ska skilja på om det är fråga om en behörighetsfråga eller lagvalsfråga när man fastställer hemvisten. Hemvisten ska fastställas på samma grunder oavsett om det är fråga om en behörighetsfråga eller lagvalsfråga. Enligt *Helin* ska hemvistbegreppet uppfattas som ett enhetligt begrepp när man tillämpar förordningens behörighets- och lagvalsregler eftersom på så sätt bibehålls kopplingen mellan behörigheten och den tillämpliga lagen.²⁹³ Även *Lagarde* anser att hemvistbegreppet ska tolkas på samma sätt vid domstols behörighet och tillämplig lag eftersom det är förordningens syfte att bibehålla kopplingen mellan den behöriga domstolen och den tillämpliga lagen.²⁹⁴ Enligt ovanstående ska således hemvisten fastställas på samma grunder oavsett om det är fråga om att fastställa domstolens behörighet eller den tillämpliga lagen.

5.4 Lämpligaste anknytningskriterium för arvsförordningen

5.4.1 Allmänt

Rättsvetare är oense om vilket anknytningskriterium som borde ha valts som allmänt anknytningskriterium för arvsförordningen. En del rättsvetare anser att man definitivt borde ha valt medborgarskap som allmänt anknytningskriterium medan andra anser att unionslagstiftaren valde rätt genom att välja hemvist som anknytningskriterium. Flera rättsvetare håller dock med unionslagstiftaren om att bägge anknytningskriterium har positiva och negativa sidor. En del rättsvetare har även föreslagit ytterligare anknytningskriterium till hemvist och medborgarskap. I rättslitteraturen har arvsförordningens anknytningskriterium diskuterats flitigt, speciellt om vilket anknytningskriterium som borde användas för att fastställa den tillämpliga lagen. Diskussionen har främst koncentrerats till vilket anknytningskriterium unionslagstiftaren borde ha valt – arvlåtarens medborgarskap eller hemvist. Detta är ett av internationella privaträttens eviga dilemma och detta har diskuterats i flera decennier.²⁹⁵

²⁹² Bogdan: Svensk internationell privat- och processrätt s. 138.

²⁹³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 679.

²⁹⁴ Bergquist – Damascelli – Frimston – Lagarde – Odersky – Reinhartz: EU Regulation on Succession and Wills s. 68.

²⁹⁵ Se till exempel Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 603 och Dutta: Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation s. 562–563.

5.4.2 Hemvist som allmänt anknytningskriterium

I rättslitteraturen är man ense om de positiva sidorna med valet av hemvist som anknytningskriterium. Det positiva med valet av hemvist är att det är ett neutralt anknytningskriterium. Detta innebär att hemvistprincipen inte till exempel diskriminerar ett gift par som bor i samma stat men som inte har samma medborgarskap.²⁹⁶ Max Planck institutet för komparativ och internationell privaträtt²⁹⁷ stöder valet av arvlåtarens senaste hemvist som allmänt anknytningskriterium för att fastställa tillämpliga lagen.²⁹⁸ Enligt Max Planck institutet tar hemvist som anknytningskriterium i beaktande det faktum att arvlåtaren i regel har integrerats i den medlemsstats rättsordning där han eller hon anses bo i och vid det skedet har arvlåtaren mist största delen av anknytningen till medborgarstaten. Vidare motiverar institutet att arvlåtaren har i regel en faktisk anknytning till den medlemsstat där arvlåtaren har sin hemvist i, eftersom arvlåtaren ofta äger fast egendom i den staten och arvlåtarens familj har ofta sin hemvist i samma medlemsstat. Slutligen poängterar institutet det faktum att kopplingen mellan behörig domstol (*forum*) och tillämpliga lagen (*ius*) bibehålls i och med valet av hemvist som anknytningskriterium för domstols behörighet och tillämplig lag.²⁹⁹ Även andra rättsvetare anser att det faktum att kopplingen mellan den behöriga domstolen och den tillämpliga lagen bibehålls är en fördel.³⁰⁰ Detta leder till effektivare och billigare rättprocesser eftersom domstolen får tillämpa sin egen lag och således behöver domstolen inte utreda utländsk rätt. Därtill leder detta till att avgörande blir korrekta eftersom domarna får tillämpa sin egen lag.³⁰¹

Kindler anser att det att hemvist tagit över medborgarskap som anknytningskriterium i allmänhet är en positiv sak. Enligt *Kindler* finns det även positiva sidor med medborgarskap som anknytningskriterium. Personer har ofta ett starkt band med den stat de är födda i och således har de en anknytning till medborgarskapsstaten. Ett av arvsförordningens syfte är att

²⁹⁶ Se till exempel Calvo Caravaca i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 312–313 och Dutta: *Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation* s. 56. Se även Artigot i *Golobardes: Will Regulation 650/2012 simplify Cross-Border Successions?* s. 30.

²⁹⁷ Max Planck institutet publicerade en kommentar om förslaget till arvsförordningen. I förslaget föreslog man användningen av hemvist som anknytningskriterium för tillämplig lag och domstols behörighet. Således är det motiverat att hänvisa till kommentaren eftersom man behöll hemvist som anknytningskriterium i arvsförordningen.

²⁹⁸ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: *Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation* s. 600.

²⁹⁹ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: *Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation* s. 604–605.

³⁰⁰ Se till exempel *Kindler: From Nationality to Habitual Residence: Some Brief Remarks on the Future EU Regulation on International Successions and Wills* s. 255 och *Bonomi: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Succession Regulation* s. 165. Se även Dutta: *Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation* s. 568.

³⁰¹ *Kindler: From Nationality to Habitual Residence: Some Brief Remarks on the Future EU Regulation on International Successions and Wills* s. 255.

man ska på förhand kunna förutse den lag som ska tillämpas på arvet. För att uppnå detta syfte skulle valet av en mer stabil anknytning varit bättre. Därav skulle valet av medborgarskap som anknytningskriterium eventuellt varit ett lämpligare val eftersom medborgarskap inte är lika känsligt för ändring som hemvist är. Det faktum att arvlåtarens huvudsakliga intressecentrum sammanfaller med hemvistsstaten innebär ofta att största delen av egendomen finns i hemvistsstaten. Detta antyder i sin tur på att arvlåtarens arvingar och borgenärer troligtvis också vistas i arvlåtarens hemvistsstat. Kindler påpekar att den vaghet som hemvist som anknytningskriterium kan medföra kan omkullkastas genom att arvlåtaren förordnar i sitt testamente om att medborgarskapsstatens lag ska vara tillämplig i enlighet med arvsförordningens artikel 22. På ovanstående grunder anser Kindler att unionslagstiftaren tog rätt beslut när den valde hemvist som anknytning för tillämplig lag och domstols behörighet.³⁰²

Flera rättsvetare har dock kritiserat valet av hemvist som anknytningskriterium främst på grund av att arvsförordningen inte definierar begreppet. Enligt *Calvo Caravaca* är hemvistbegreppet vagt eftersom det inte definieras i arvsförordningen. Detta leder till att parterna till arvs målet kan tvista om vilken stat arvlåtaren hade sin hemvist i.³⁰³ I arvsförordningens förord (punkt 37) konstateras att för att EU-medborgare ska kunna utnyttja den inre marknadens fördelar utan att äventyra rättssäkerheten, ska en EU-medborgare kunna förutse vilken lag som kommer att tillämpas på arvet. *Calvo Caravaca* lyfter fram tre situationer där det kan vara svårt att förutse den tillämpliga lagen. Första situationen är när en person vistas i flera stater ungefär lika långa perioder. Den andra situationen är när en person bott länge i en annan medlemsstat på grund av till exempel ekonomiska skäl eller hälsoskäl men bibehållit en stark anknytning till den stat som personen flyttade ifrån. Den tredje situationen är när en person strax innan sin död flyttat till en annan medlemsstat.³⁰⁴ Med tanke på dessa situationer uppfylls nödvändigtvis inte den förutsägbarhet som arvsförordningen skulle medföra när unionslagstiftaren valde hemvist som anknytningskriterium.

Bonomi är inne på samma linje som *Calvo Caravaca*. Enligt *Bonomi* är det inte alltid lätt att fastställa arvlåtarens hemvist och i synnerhet om en person har fler än en hemvist. Hur ska hemvisten fastställas för till exempel en pensionär som spenderar största delen av året i ett varmare land och behåller sitt hem i ursprungsstaten som pensionären återvänder till för att

³⁰² Kindler: *From Nationality to Habitual Residence: Some Brief Remarks on the Future EU Regulation on International Successions and Wills* s. 253258.

³⁰³ *Calvo Caravaca* i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 144.

³⁰⁴ *Calvo Caravaca* i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 317.

hälsa på sina barn och barnbarn. Hemvistprincipen är inte heller så fördelaktig för arvsplanering eftersom personen kan relativt lätt byta hemvist.³⁰⁵ Även *Helin* anser att i vissa fall kan det vara svårt att fastställa arvlåtarens hemvist och att oförutsägbarheten hindrar arvsplanering. Den förmögenhet som arvlåtaren lämnar efter sig har arvlåtaren ofta samlat på sig under hela sin livstid. Man kan fråga sig om det är berättigat att använda arvlåtarens hemvist som anknytning vid fastställandet av den tillämpliga lagen om arvlåtaren flyttat till en annan stat för att tillbringa sina sista levnadsår nära sina barn.³⁰⁶

Devaux som förespråkar nationalitetsprincipen kritiserar arvsförordningens premiss (punkt 23) som fastställer att den person som handlägger ärendet ska göra en helhetsbedömning av omständigheterna kring arvlåtarens liv. Enligt *Devaux* kommer rättstillämpare att idka detektivarbete för att utreda en persons hemvist som de troligtvis aldrig själv har träffat. Enligt *Devaux* är hemvist även problematisk eftersom bevis för bedömning av hemvist anges av arvingarna.³⁰⁷ *Pfeiffer* poängterar att fastställandet av arvlåtarens hemvist sker efter att arvlåtaren har avlidit vilket innebär att personen inte kan påverka fastställandet av hemvisten. Eftersom man inte definierat begreppet förblir begreppets innehåll vagt och ostabilt om man jämför med medborgarskap som anknytningskriterium. Hemvistens flexibilitet har ansetts vara en positiv sak men eftersom rörligheten har ökat håller flexibiliteten på att bli hemvistens svaghet. Enligt *Pfeiffer* kan man inte med säkerhet säga i hur många år en person borde vistas i ett land för att hemvist ska anses uppstå. Vidare kan man inte med säkerhet säga om hemvist anses ha uppstått när arvlåtaren endast vistats en kort tid i en stat men arvlåtaren hade uttryckt att han eller hon hade velat stanna i staten. Enligt *Pfeiffer* kan vagheten som råder kring hemvistbegreppet hindra uppfyllandet av förordningens mål.³⁰⁸

Karjalainen påpekar att förutsägbarhet och rättssäkerhet är viktiga vid arv eftersom den tillämpliga lagen påverkar hur arvet fördelas. *Karjalainen* ifrågasätter om valet av hemvist som allmänt anknytningskriterium var det rätta valet. Om äldre människor flyttar till en ny stat anpassar sig de nödvändigtvis inte till den nya hemviststaten. Äldre människor brukar behålla starka band till sin medborgarskapsstat eller till den stat som personen flyttat från. Enligt *Karjalainen* respekterar hemvist som anknytning inte personers kulturella identitet. Dock ska alla kulturer respekteras och således ska man godkänna hemvist som anknytning i

³⁰⁵ Bonomi: Choice-of-Law Aspects of the Future EC Succession Regulation s. 165.

³⁰⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 607.

³⁰⁷ Devaux: The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? s. 232–233.

³⁰⁸ Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law s. 572–574.

mångkulturella samhällen. Karjalainen lyfter här fram möjligheten för arvlåtaren att göra ett lagval i enlighet med artikel 22.³⁰⁹

5.4.3 Medborgarskap som allmänt anknytningskriterium

Flera rättsvetare anser att fördelen med medborgarskap som anknytningskriterium är att medborgarskap som anknytningskriterium är stabilt och går relativt enkelt att fastställa. Med stabilitet syftar man på att medborgarskap inte är lika känsligt för ändring som hemvist är.³¹⁰ Devaux är en av de rättsvetare som förespråkar medborgarskap som anknytningskriterium främst på grund av dess stabilitet.³¹¹ Arvlåtaren brukar även i flera fall ha någon form av anknytning till sin medborgarskapsstat vilket skulle rättfärdiga tillämpningen av medborgarskapsstatens lag.³¹² Enligt Devaux är personer mer fästa vid sin kultur än till den stat de är bosatta i och således skulle medborgarskap vara ett mer lämpligt anknytningskriterium.³¹³ Detta stämmer säkert i en del fall till exempel för personer som flyttar från islamska stater. Detta går emellertid emot unionslagstiftarens uppfattning om att hemvist är det lämpligaste anknytningskriterium på grundval av att de flesta har en anknytning till sin hemviststat.

Bogdan har tidigare förespråkat för hemvistprincipen men har börjat luta sig mer mot nationalitetsprincipen. Enligt Bogdan skiljer sig migrationen idag väldigt mycket från hurudan den var för några årtionden sen, speciellt för migranter som flyttat från utomeuropeiska stater. För några årtionden sen bröts anknytningen till det land man migrerade ifrån relativt snabbt, speciellt för de som flyttat från en annan kontinent. Migranter integrerades relativt snabbt i det nya landet eftersom de flesta börja arbeta eller studera efter att de anlant till det nya landet. Enligt Bogdan stämmer detta inte längre för alla migranter, speciellt för sådana som kommer från utomeuropeiska länder. I Sverige finns det flera migranter som flyttat från utomeuropeiska länder som aldrig kommer i kontakt med den svenska kulturen även om personen anses ha sin hemvist i Sverige. Han nämner muslimska kvinnor som ett exempel eftersom flera muslimska kvinnor inte arbetar utanför hemmet eller talar svenska. I vissa fall lämnar de inte sitt hem utan en manlig familjemedlem. Sålunda behåller flera migranter starka band till den stat som de flyttade ifrån och därmed skulle nationalitetsprincipen möjliggöra att man kunde tillämpa en

³⁰⁹ Karjalainen: Vanhuus ja kansainvälinen yksityisoikeus: asuinpaikkaliittymän haasteet s. 135–136.

³¹⁰ Se Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 606 och Hayton: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates s. 362.

³¹¹ Devaux: The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? s. 233.

³¹² Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 606.

³¹³ Devaux: The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? s. 232–233.

lag som personen fortfarande har stark anknytning till även om hemvisten har ändrat. Vidare kan det kännas främmande för bland annat muslimer att tillämpa europeisk lagstiftning på arv eftersom muslimska och europeiska staters familjerättsliga regler skiljer sig från varandra. Däremot kan det uppstå problem om en svensk domstol skulle tillämpa islamsk lagstiftning där män och kvinnor ärver olika stora delar eftersom detta skulle gör intrång på jämställdhetsprincipen. Bogdan nämner också ett omvänt exempel där en svensk läkare med familj flyttar till Saudiarabien. I det här fallet kan den svenska läkaren ha närmare anknytning till sin medborgarskapsstat än hemviststaten. Även om artikel 22 tillåter en person att välja att sin medborgarskapsstats lag ska tillämpas på arvet menar Bogdan att detta inte är tillräckligt eftersom migranter inte nödvändigtvis är medvetna om ett sådant alternativ.³¹⁴

Flera rättsvetare har ansett att planeringen av arvet underlättas om medborgarskap fungerar som anknytningskriterium, eftersom man då på förhand kan avgöra vilken lag som kommer att tillämpas på arvet och eventuellt vilken domstol som är tillämplig.³¹⁵ Med tanke på att ett av arvsförordningens syften är att personer ska kunna på förhand förutse vilken lag som kommer att tillämpas på arvet skulle eventuellt medborgarskap som anknytningskriterium ha varit ett bättre val. Flera rättsvetare anser att medborgarskap är relativt enkelt att fastställa. Problem uppstår dock om arvlåtaren har fler än ett medborgarskap. Detta innebär att för att tillämpa medborgarskap som anknytningskriterium skulle regler för att fastställa vilket medborgarskap som är mer dominant behövas.³¹⁶ Om man hade valt medborgarskap som anknytningskriterium skulle man tillämpa medlemsstaternas egen lagstiftning för att fastställa medborgarskap eftersom medborgarskap fastställs på grundval av nationella bestämmelser. Valet av hemvist garanterar en självständig tolkning av anknytningskriteriet som inte påverkas av medlemsstaternas nationella lagstiftning.³¹⁷ Om arvlåtaren hade flera medborgarskap skulle det även kunna leda till parallella rättsprocesser i flera stater, vilket skulle strida mot arvsförordningens mål som är att förhindra parallella rättsprocesser.³¹⁸

³¹⁴ Bogdan: Some reflections on multiculturalism, application of Islamic law, legal pluralism and the new EU succession regulation i A commitment to private international law s. 61–68.

³¹⁵ Se till exempel Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 606 och Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law s. 578.

³¹⁶ Hayton: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates s. 362–363.

³¹⁷ Dutta: Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation s. 566.

³¹⁸ Bost: Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions s. 1171.

5.4.4 Antagandet av en definition av hemvistbegreppet

En del rättsvetare anser att hemvist borde ha definierats i arvsförordningen. Både *Calvo Caravaca* och *Bost* anser att unionslagstiftaren borde ha definierat hemvistbegreppet för att minska på den ovisshet som råder kring begreppet. *Calvo Caravaca* anser att det är förvånansvärt att hemvist inte definierades i arvsförordningen, eftersom en del förordningar innehåller en definition av hemvistbegreppet. Vidare motiverar *Calvo Caravaca* sin ståndpunkt med att arvlåtarens hemvist har stor påverkan eftersom den i regel styr den tillämpliga lagen och domstolens behörighet.³¹⁹ *Bost* poängterar att eftersom en definition saknas försvårar det medlemsstaternas arbete när de ska fastställa arvlåtarens hemvist. Speciellt de medlemsstater som inte är bekanta med begreppet från tidigare kan ha svårigheter att avgöra hur länge arvlåtaren borde ha vistats i staten för att arvlåtarens hemvist ska anses ha uppstått i staten.³²⁰

Även om det i arvsförordningens premiss konstateras att den myndighet som ska fastställa hemvisten ska särskilt ta i beaktande vistelsens varaktighet och regelbundenhet i medlemsstaten är det ändå enligt premissen fråga om en helhetsbedömning av omständigheterna för åren före dödsfallet och vid tidpunkten av dödsfallet. Även om arvlåtaren vistats länge i en medlemsstat kan arvlåtaren ändå enligt arvsförordningens premiss eventuellt anses ha sin hemvist i sin ursprungsstat om arvlåtaren behållit en nära koppling till ursprungsstaten. Således kan man inte enbart fästa uppmärksamhet vid vistelsens längd och det kan inte vara den enda faktorn som tas i beaktande vid fastställandet av hemvisten.

Bost anser att man borde revidera arvsförordningen genom att antingen specifikt definiera hemvistbegreppet eller tillägga en artikel som skulle ange faktorer som myndigheterna och domstolar skulle använda för att fastställa av arvlåtarens hemvist. Enligt *Bost* skulle de faktorer som EU-domstolen fastställde i målet C-523/07³²¹ som berörde föräldraansvar och

³¹⁹ *Calvo Caravaca* i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 139. *Calvo Caravaca* nämner Rom I och Rom II-förordningarna som definierar begreppet ”*habitual residence*”, se artikel 19.1 i Rom I-förordningen och 23.2 i Rom II-förordningen. Notera dock att båda förordningarna definierar på svenska begreppet vanlig vistelse ort och inte hemvist. Hemvist och vanlig vistelseort borde inte skilja sig materiellt. *Bogdan*: Svensk internationell privat- och processrätt s. 139.

³²⁰ *Bost*: *Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions* s. 1162. Man ska dock komma ihåg att hemvistbegreppet ska tolkas individuellt och medlemsstaternas nationella lagstiftning ska inte påverka fastställandet av arvlåtarens hemvist. Således kan även medlemsstater som är mer bekanta med begreppet ha svårt att avgöra när en person tidsmässigt anses ha sin hemvist i medlemsstaten i fråga.

³²¹ Mål C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225. Högsta förvaltningsdomstolen bad EU-domstolen om förhandsavgörande bland annat om hur begreppet hemvist ska tolkas i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och

fastställandet av ett barns hemvist vara lämpliga faktorer för att fastställa arvlåtarens hemvist.³²² Domstolen fastställde att vid fastställandet av hemvisten ska man ta i beaktade vistelsens varaktighet och regelbundenhet, vistelsens förhållanden, skälen till vistelsen, medborgarskap, språkkunskaper, familjeförhållanden och sociala relationer.³²³ Bost menar att genom att använda dessa faktorer som riktlinjer för att fastställa arvlåtarens hemvist skulle man kunna avgöra i förväg sin hemvist och därmed bättre kunna förutse och planera sitt arv. Därtill skulle även medlemsstaternas tolkning av hemvist vara mer enhetlig eftersom alla medlemsstater skulle ta i beaktande dessa faktorer vid fastställandet av arvlåtarens hemvist.³²⁴ En del av dessa faktorer nämns i arvsförordningens premiss. Däremot är premissen inte bindande som arvsförordningens artiklar, utan premissens funktion är att förklara orsakerna till att artikeln stiftades.³²⁵ Om man tar i beaktande att ett av arvsförordningens syften är att EU-medborgare ska kunna förutse och planera sitt arv skulle de föreslagna faktorerna förstärka detta mål.

Även *Hayton* anser att unionslagstiftaren borde ha definierat hemvistbegreppet för att alla medlemsstater ska tolka begreppet på samma sätt. *Hayton* anser lika som *Bost* att definitionen skulle kunna innehålla faktorer som till exempel var personen frivilligt haft sin senaste hemvist, var huvudsakliga centrumet för familjelivet låg och var personens sociala liv och ekonomiska fanns. Med en definition skulle man enligt *Hayton* få en välfungerande förordning om domstols behörighet och erkännande samt verkställighet av beslut angående arvsmål.³²⁶

Max Planck institutet anser däremot att en definition inte borde införas även om det faktum att hemvist inte definierats ger upphov till en viss ovisshet och missbrukbarhet. Enligt institutet har diverse kriterier för fastställandet av hemvist utvecklats på internationell och europeisk nivå. På grundval av dessa kriterier borde man kunna fastställa arvlåtarens hemvist.³²⁷ Det här strider dock mot den individuella och självständiga tolkningen som borde tillämpas vid fastställandet av hemvisten. Därför kan man inte på rak arm tillämpa analogt andra EU-rättsliga instrument utan att beakta arvsförordningens syfte.

mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000, den så kallade Bryssel IIa-förordningen.

³²² Bost: Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions s. 1170.

³²³ Mål C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225, punkt 44.

³²⁴ Bost: Nothing Certain about Death and Taxes (and Inheritance): European Union Regulation of Cross-Border Successions s. 1171.

³²⁵ Pamboukis i EU Succession Regulation No 650/2012 s. 12–13.

³²⁶ *Hayton*: Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates s. 365.

³²⁷ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 603.

Institutet anser även att man inte borde ha infört en tidsgräns för när arvlåtarens hemvist anses ha uppstått. Detta skulle enligt institutet inte tjäna arvlåtarens intressen. En bestämd tidsgräns skulle vara godtycklig eftersom man då alltid skulle kunna anta att arvlåtaren hade starkare band till den medlemsstat där hemvist anses ha uppstått på basis av att en bestämd tid förlupit än till ursprungsstaten, vilket inte skulle vara fallet i alla situationer.³²⁸ Dutta belyser även problemet med införandet av en tidsgräns. Dutta hänvisar till Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avlidens kvarlåtenskap som stadgar om en tidsgräns på fem år.³²⁹ Enligt Dutta kan en person efter en kortare period än fem år anse att han eller hon har integrerats i den stat som personen flyttat till. Personen kan däremot anse att han eller hon har en starkare anknytning till den stat han eller hon flyttade ifrån, även efter att ha vistats i staten över fem år. Således kan man inte säga att en person alltid har integrerats i staten efter att personen vistats där en bestämd där.³³⁰

5.5 Avgöranden från EU-domstolen

EU-domstolen har hittills avgjort fem mål som har berört arvsförordningen. Inget av målen har berört uttryckligen fastställandet av arvlåtarens hemvist. Arvlåtarens hemvist har fastställts i de flesta avgöranden, men faktorerna för fastställandet har inte redogjorts för.

I målet *Kubicka* C-218/16 var det fråga om en polsk medborgare som ägde tillsammans med sin tyska make en fastighet i Frankfurt an der Oder i Tyskland där makarna även var bosatta. Paret hade två gemensamma minderåriga barn. Den polska medborgaren ville upprätta ett testamente och kontaktade därför ett notariat i Polen. I testamentet ville testatorn förordna om att polsk lag skulle vara tillämplig på arvet. Vidare ville testatorn förordna till förmån för sin make om ett vindikationslegat som berörde testatorns andel av fastigheten i Tyskland. För övrig egendom skulle polsk arvsordning följas. Det polska notariatet vägrade att upprätta testamentet eftersom fastigheten var belägen i Tyskland och tysk lagstiftning känner inte till vindikationslegat. Avgörandet handlade således om en persons rätt att förordna om ett lagval i ett testamente. Hemvisten fastställs efter att personen har avlidit och således fanns det ingen orsak för EU-domstolen att ta ställning till personens hemvist.³³¹

I målet *Mahnkopf* C-558/16 var det fråga om en arvlåtare som hade egendom både i Tyskland och i Sverige. Arvlåtarens arvingar var den efterlevande maken och arvlåtarens och den efterlevande makens gemensamma barn. Både arvlåtaren och den efterlevande maken var tyska medborgare och deras hemvist var i Berlin. Den efterlevande maken ansökte om ett nationellt arvsintyg för att fastställa hennes arvsandel och ansökte tillika om ett europeiskt arvsintyg. Arvsförordningen är inte tillämplig på makars förmögenhetsförhållanden och därför avslogs ansökan för europeiska arvsintyget eftersom halva hennes arvsandel hade tillskrivits på grundval av bestämmelser som

³²⁸ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal of a Succession Regulation s. 606.

³²⁹ Artikel 3.2 i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avlidens kvarlåtenskap (1.8.1989) stadgar att på arvet tillämpas den stat där arvlåtaren hade hemvist i om arvlåtaren haft sin hemvist i staten före sin död i minst fem år.

³³⁰ Dutta: Succession and Wills in the Conflict of Law on the Eve of Europeanisation s. 565.

³³¹ *Kubicka*, C-218/16, ECLI:EU:C:2017:755.

gällde makars förmögenhetsförhållanden. I avgörandet fastställdes arvlåtarens hemvist men grunderna för fastställandet redogjordes inte för.³³²

I målet *Oberle C-20/17* hade arvlåtarens son ansökt om ett nationellt arvsintyg i Frankrike för att fastställa att han och hans bror skulle ärva kvarlåtenskapen hälften var. Arvlåtaren var fransk medborgare, hade sin hemvist i Frankrike och ägde en fastighet i Tyskland. Arvlåtarens son ansökte även om ett nationellt arvsintyg i Tyskland för den del av kvarlåtenskapen som fanns i Tyskland. Enligt den tyska domstolen kunde den inte utfärda ett nationellt arvsintyg eftersom domstolen inte var behörig enligt arvsförordningens artikel 4 att besluta om arvet i sin helhet. Enligt EU-domstolen hindrar artikel 4 i arvsförordningen att en medlemsstat utfärdar ett nationellt arvsintyg om en annan medlemsstat är behörig att besluta om arvet i sin helhet. Kärnan i avgörandet var således att den allmänna behörigheten fastställs på grundval av arvlåtarens hemvist. I avgörandet redogjordes dock inte för hur arvlåtarens hemvist hade fastställts.³³³

I målet *Brisch C-102/18* var det fråga om en tysk medborgare som hade egendom i Tyskland, Schweiz och Italien. I målet var det fråga om det var obligatoriskt att använda det formulär som Kommissionen upprättat när man ansöker om ett europeiskt arvsintyg. I avgörandet konstaterades att arvlåtarens stadigvarande hemvist var i Köln, Tyskland. I avgörandet tog man inte ställning till på vilka grunder hemvisten fastställdes.³³⁴

I målet *WB C-658/17* hade en regional domstol i Polen begärt om ett förhandsavgörande från EU-domstolen om hur arvsförordningens domstolsbegrepp skulle tolkas. I avgörandet togs inte överhuvudtaget ställning till arvlåtarens hemvist.³³⁵

Litauens högsta domstol (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas) begärde i början av år 2019 om ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Domstolen har bland annat begärt EU-domstolen att ta ställning till om arvsförordningen är tillämplig på arvsålet när det i det förevarande målet är fråga om en litauisk medborgare som eventuellt hade sin hemvist i Tyskland vid sin död.³³⁶ Advokatgeneralens förslag till avgörande publicerades 26.3.2020. I förslaget till avgörande tar advokatgeneralen ställning till fastställandet av arvlåtarens hemvist. Även om det endast är fråga om ett förslag till avgörande är det relevant för avhandlingens frågeställning att redogöra för förslaget till avgörande eftersom EU-domstolen högst antagligen kommer att ställning till hur arvlåtarens hemvist ska fastställas. Således kommer med hög sannolikhet flera rättsvetares önskan om att EU-domstolen borde ta ställning till fastställandet av hemvisten att uppfyllas.

Kort sagt handlar målet om en litauisk medborgare som avled i Tyskland. Arvlåtaren var gift med en tysk medborgare. Arvlåtaren hade en son från ett tidigare äktenskap. Arvlåtaren hade upprättat ett testamente i Litauen där hon angav att sonen skulle ärva hela hennes kvarlåtenskap. Sonen som var litauisk medborgare begärde att arvsförordningen skulle inledas vid ett notariat i Litauen. Samtidigt ansökte sonen om utfärdandet av ett arvsintyg. Notarien avtog ansökan på grund av att arvlåtarens hemvist vid sin död ansågs vara i Tyskland. Sonen överklagade notariens beslut till en distriktsdomstol som ålade notarien att upprätta arvsintyget eftersom trots flytten till Tyskland hade arvlåtaren inte brutit banden till Litauen. Notarien överklagade domen vid en

³³² *Mahnkopf C-558/16*, ECLI:EU:C:2018:138.

³³³ *Oberle, C-20/17*, ECLI:EU:C:2018:485.

³³⁴ *Brisch, C-102/18*, ECLI:EU:C:2019:34.

³³⁵ *WB C-658/17*, ECLI:EU:C:2019:444.

³³⁶ *C-80/19*, EUT C 148/18, 29.4.2019.

regional domstol som fastställde att om arvlåtarens hemvist är omtvistad kan endast en domstol fastställa arvlåtarens hemvist och upphäva distriktsdomstolens dom. Arvlåtarens son överklagade domen till Litauens högsta domstol.

Den hänskjutande domstolen har begärt EU-domstolen att ta ställning till bland annat om arvlåtaren kan ha två hemviststater. Enligt advokatgeneralen kan arvlåtaren inte ha två hemviststater. I förslaget hänvisas till punkt 37 i arvsförordningens premiss som redogör för valet av att en lag ska styra arvet i sin helhet för då undviker man att arvet splittras. Även det att syftet med arvsförordningens regler är att myndigheter i de flesta fall ska få tillämpa den egna lagstiftningen (premiss punkt 27) talar enligt advokatgeneralen för att arvlåtaren endast kan anses ha en hemvist. Vidare konstateras i förslaget att om arvlåtaren skulle kunna ha en hemvist i flera stater samtidigt, skulle största delen av arvsförordningens bestämmelser förlora sin betydelse.³³⁷ Eftersom arvsförordningen inte uttryckligen fastställer om arvlåtaren kan ha sin hemvist i flera stater har det varit oklart om en arvlåtare kan ha fler än en hemvist.³³⁸ Om EU-domstolen är av samma åsikt som advokatgeneralen kommer den osäkerhet som råder kring möjligheten att ha fler än en hemvist att försvinna.

Advokatgeneralen tar även ställning i förslaget till avgörande på vilka grunder arvlåtarens hemvist borde fastställas. Här anges betydelsefulla riktlinjer som flera rättsvetare har väntat på. Advokatgeneralen börjar med att konstatera att arvsförordningen inte innehåller en definition av hemvistbegreppet. I förslaget konstateras att hemvist är ett självständigt unionsrättsligt begrepp och att de specifika målen för arvsförordningen ska tas i beaktande när man fastställer arvlåtarens hemvist. Advokatgeneralen påpekar att även om arvsförordningen inte innehåller en definition innehåller premissens 23 och 24 punkt användbara instruktioner för hur man ska fastställa arvlåtarens hemvist. I förslaget fastställs att man måste ta i beaktande all relevant bevisning för att fastställa hemvisten och därför räcker inte enbart det som redogörs av parterna till målet. I det här målet konstaterar generaladvokaten att arvlåtarens medborgarskap och var tillgångarna finns är avgörande faktorer för att fastställa hemvisten endast i andra hand. I första hand ska man avgöra vistelsen varaktighet och regelbundenhet. Dessa är så kallade objektiva faktorer. Därtill ska man ta i beaktande subjektiva faktorer. Dessa är förhållandena vid vistelsen och skälen för vistelsen. Vidare poängteras i förslaget att om det är komplicerat att fastställa arvlåtarens hemvist får en uppenbart närmare anknytning till en annan stat inte användas som ett kompletterande anknytningskriterium.³³⁹

³³⁷ Punkterna 41–42 och 44 C-80/19, EUOT C 148/18, 29.4.2019.

³³⁸ Calvo Caravaca i *The EU Succession Regulation, A Commentary* s. 309.

³³⁹ Punkterna 45–59 C-80/19, EUT C 148/18, 29.4.2019.

5.6 Hur hemvistprincipen uppfattats i medlemsstaters rättspraxis

5.6.1 Avgörande från Helsingfors hovrätt

Helsingfors hovrätt avgjorde ett fall som berörde fastställandet av arvlåtarens hemvist i början av år 2019.³⁴⁰ I avgörandet var det fråga om vilken stats domstol skulle ha behörighet när en finländsk medborgare hade avlidit år 2017 i Italien. Arvlåtaren hade i sitt testamente förordnat om att vicehäradshövding P skulle fungera som testamentsexekutor. Därför begärde arvlåtarens barn A, att Helsingfors tingsrätt skulle förordna om att vicehäradshövding P skulle fungera som boutredningsman. Arvlåtarens andra barn B, krävde däremot att ansökan om boutredningsman skulle förkastas eftersom Helsingfors tingsrätt saknade behörighet att behandla ansökan. Enligt B hade arvlåtaren bott sedan år 2013 i Milano och hade inte vistats i Finland de tre senaste åren före sin död. Enligt B var arvlåtaren enbart formellt folkbokförd i Helsingfors och hade därmed sin egentliga hemvist i Milano. Arvlåtarens familjeliv och karriär hade under en 50-årsperiod varit koncentrerade till Italien och således hade arvlåtaren ingen stark anknytning längre till Finland. Enligt A hade däremot arvlåtaren varit officiellt bosatt i Finland sedan år 2005 och i och med att arvlåtarens hälsa hade försämrats hade B tagit med sig arvlåtaren till Italien år 2013. Enligt A hade arvlåtaren velat återvända till Finland men på grund av sin försämrade hälsa hade detta inte varit möjligt.

Tingsrätten ansåg att arvlåtaren hade varit bosatt i Italien de senaste tre åren före sin död men att arvlåtaren hade sin hemvist (på finska *kotipaikka*) i Finland. Enligt tingsrätten var domstolen behörig att förordna om boutredningsman på grundval av att arvlåtaren hade sin hemvist i Finland (ÄB 26:1 1 mom. punkt 1), arvlåtaren var finländsk medborgare och boutredning hade inte förrättats i Italien (ÄB 26:1 1 mom. punkt 3) och arvlåtaren ägde en lägenhet i Helsingfors och boutredning av denna lägenhet hade inte förrättats i Italien (ÄB 26:1 1 mom punkt 4). B överklagade tingsrättens dom till Helsingfors hovrätt. Enligt B var arvlåtaren bosatt i Italien och sålunda var italienska domstolar i enlighet med arvsförordningen behöriga att fatta beslut om arvet i sin helhet. Därmed saknade Helsingfors tingsrätt behörighet att förordna om en boutredningsman.

Hovrätten fastställde att för att kunna avgöra om domstolen är behörig ska arvsförordningen tillämpas eftersom arvlåtaren hade avlidit efter att arvsförordningen hade trätt i kraft. Enligt

³⁴⁰ Helsingfors HR 17.01.2019 41, HelHO:2019:2.

hovrätten ska domstolens behörighet fastställas enligt artikel 4 i arvsförordningen det vill säga enligt arvlåtarens senaste hemvist (på engelska *habitual residence*). Hovrätten hänvisade till punkt 23 i arvsförordningens premiss och konstaterade att enligt premissen förutsätts att den myndighet som behandlar arvsområdet ska utföra en helhetsbedömning av omständigheterna kring arvlåtarens liv för åren före dödsfallet och vid tidpunkten för dödsfallet. Vid helhetsbedömningen ska myndigheten ta i beaktande alla relevanta omständigheter, särskilt vistelsens varaktighet och regelbundenhet samt förhållanden och skälen till vistelsen. Hovrätten hänvisade också till 24 punkten i arvsförordningens premiss som fastställer att det i vissa fall kan vara svårt att fastställa arvlåtarens hemvist. Hovrätten fastställde arvlåtarens hemvist genom att redogöra för de faktorer som talade för att arvlåtarens hemvist var i Italien respektive Finland. Med andra ord vägde hovrätten faktorerna mot varandra när den fastställde arvlåtarens hemvist.

De faktorer som talade för att arvlåtarens hemvist var i Italien var det faktum att arvlåtaren hade arbetat totalt 30 år i Italien tills han gick i pension. Arvlåtaren pratade flytande italienska och hans sociala liv hade koncentrerats till Italien. Före sin död hade arvlåtaren bott ca tre år hos sin dotter B. Arvlåtaren hade ingen familj i Finland eller nära släktingar och vänner i Finland som arvlåtaren självmant skulle ha haft kontakt med. De faktorer som talade för att arvlåtarens hemvist var i Finland var de att arvlåtaren hade köpt en lägenhet i Helsingfors tillsammans med sin fru med det syfte att de skulle spendera sin ålderdom i Helsingfors. När arvlåtarens fru insjuknade spenderade arvlåtaren halva året i Finland och andra halvan i Italien under åren 2006–2012. År 2013 hade A försökt hitta en plats på ett vårdhem eftersom arvlåtaren inte längre kunde ta hand om sig själv. B ville däremot inte att arvlåtaren skulle bo på ett vårdhem i Helsingfors. Arvlåtaren hade vart folkbokförd i Finland och ingen flyttanmälan hade gjorts när arvlåtaren återvände till Italien. Hovrätten ansåg att även om arvlåtaren led av depression och minnessjukdom och var beroende av kontinuerlig vård och omsorg, påvisar inte utredningen som framställdes av A att arvlåtaren inte skulle ha varit kapabel att uttrycka sin vilja om sin hemvist. Vidare påvisade inte den framställda utredningen att arvlåtaren skulle ha vistats i Italien mot sin vilja. Hovrätten ansåg att B hade framställt en pålitlig utredning om varför ingen flyttanmälan gjorts och konstaterade att det var arvlåtaren som var folkbokförd inte skulle ges särskild vikt för att fastställa hemvisten. Det var ostridigt att arvlåtaren innehade egendom i både Finland och Italien. Hovrätten ansåg att arvlåtaren inte hade levt ett sådant liv att han inte skulle ha bosatt sig någonstans permanent. Därför fäste hovrätten inte uppmärksamhet vid var största delen av kvarlåtenskapen var belägen. Efter att ha vägt alla faktorer som berörde arvlåtarens livssituation för åren före arvlåtarens död och vid dödstillfället ansåg hovrätten

att arvlåtaren hade en starkare anknytning till Italien och således fastställde hovrätten att arvlåtarens senaste hemvist var i Italien.

Hovrätten fastställde arvlåtarens hemvist med hjälp av punkterna 23 och 24 i arvsförordningens premiss. Dessa är de enda riktlinjerna som anges i arvsförordningen. Man ska dock komma ihåg att premissen inte är juridiskt bindande, utan den kan endast erbjuda tolkningshjälp. Det som emellertid är oroväckande är att tingsrätten tillämpade ärvdabalkens bestämmelser, även om ÄB 26:20 fastställer att bestämmelserna i kapitel 26 endast ska iakttas om inte något annat följer av arvsförordning. Avgörandet belyser det faktum hur viktigt det är att fastställa arvlåtarens hemvist på ett korrekt sätt eftersom i de flesta fall fastställs domstolens behörighet och den tillämpliga lagen på grundval av arvlåtarens hemvist.

5.6.2 Avgörande från Lettlands högsta domstol

Lettlands högsta domstol utfärdade år 2018 ett avgörande som berörde fastställandet av arvlåtarens hemvist.³⁴¹ *Krumins* har noggrant redogjort i sin artikel³⁴² för avgörandet. Enligt *Krumins* fungerar avgörandet som ett varnande exempel för den ovisshet som råder kring arvsförordningens anknytningskriterium, arvlåtarens senaste hemvist. Eftersom det var nära att avgörandet skulle ha behandlats av EU-domstolen anser *Krumins* att avgörandet är relevant för en större publik.³⁴³ I avgörandet var det fråga om en rysk medborgare som år 2017 avled i ett tyskt sjukhus där han hade vistats det senaste året för att få vård. Arvlåtaren lämnade efter sig som arvingar sina barn och föräldrar, vilka var ryska medborgare och bosatta i Ryssland. Arvlåtaren hade anknytningar i form av egendom till flera stater. Arvlåtaren ägde en fastighet i Lettland, lös egendom i Ukraina och lös och fast egendom i Spanien, Andorra och Ryssland. Efter arvlåtarens död inledde arvingarna ett arvsrättsligt förfarande i Ryssland. Kort senare inledde arvlåtarens barn parallella rättsliga förfaranden vid ett notariat i Lettland. Arvlåtarens barn hade även ansökt om ett arvsintyg. Enligt *Krumins* var motivet för parallella rättsliga processer i Lettland troligtvis skillnaden mellan Lettlands och Rysslands arvsordning. Arvlåtarens barn, föräldrar och make tillhör den första parentelen i Ryssland medan i Lettland tillhör enbart arvlåtarens barn första parentelen.³⁴⁴

³⁴¹ Beslut av högsta domstolen i Lettland, nr. C04002517 (SKC-815/2018), 27.4.2018. Avgörandet finns enbart tillgängligt på lettiska. http://at.gov.lv/en/court-proceedings-in-the-supreme-court/archive-of-case-law-decisions?nr=SKC815%2F2018&date_from=&date_to=&case_nr=&cli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=f ilter (hämtad 1.3.2020).

³⁴² Application of the EU Succession Regulation in practice: The case of Latvia and beyond s. 365–392.

³⁴³ *Krumins*: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 365.

³⁴⁴ *Krumins*: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 373.

Arvlåtarens barn hävdade att arvlåtarens hemviststat var Lettland. Arvlåtarens föräldrar invände mot förfarandet i Lettland och begärde att deras rättigheter som arvingar skulle erkännas. Enligt föräldrarna hade arvlåtaren sin hemvist i Ryssland. Det lettiska notariatet förkastade föräldrarnas begäran på grundval att de inte hade ansökt om fastställandet av sina rättigheter inom utsatt tid och på grundval av att enligt lettisk lagstiftning tillhör föräldrarna inte den första parentelen.³⁴⁵

Notariatet i Lettland hade inte utfört en helhetsbedömning av fallets omständigheter utan hade fastställt arvlåtarens hemvist endast på basis av barnens ansökan. Enligt notariatet i Lettland hade arvlåtaren sin hemvist i Lettland och därmed var notariatet behörig på grundval av arvlåtarens hemvist att besluta om arvet i sin helhet (art. 4). Även lettisk lag ansågs vara den lag som skulle tillämpas på arvet på grundval av arvlåtaren hemvist (art. 21.1) och på grundval av undantagsregeln (art. 21.2) om det finns en uppenbart närmare anknytning till en annan stat. Detta var enligt Krumins ofattbart att den tillämpliga lagen fastställdes på grundval av båda punkterna i artikel 21 eftersom de utesluter varandra. Notariatets tolkning belyser hur viktigt det är att nationella myndigheter kan tillämpa arvsförordningen på ett korrekt sätt.³⁴⁶

Notariatet i Lettland utfärdade både ett nationellt och ett europeiskt arvsintyg. Arvlåtarens föräldrar var inte medvetna om att ett europeiskt arvsintyg hade utfärdats. Därmed överklagade föräldrarna notariatets beslut vid regionala domstolen i Riga och krävde att det nationella arvsintyget skulle förklaras ogiltigt att ett europeiskt arvsintyg inte skulle få utfärdas. Den regionala rätten i Riga förkastade talan. Arvlåtarens föräldrar överklagade till Lettlands högsta domstol. Lettlands högsta domstol upphävde regionala domstolens beslut eftersom varken notariatet eller den regionala domstolen hade utfört en helhetsbedömning av omständigheterna kring arvlåtarens liv när de fastställde arvlåtarens hemvist. Lettlands högsta domstol analyserade hemvistbegreppet genom att hänvisa till rättspraxis från EU-domstolen och andra EU-rättsliga instrument. Därtill hänvisade domstolen till punkterna 23 och 24 i arvsförordningens premiss. Lettlands högsta domstol fastställde att notariatet kunde ha haft behörighet på grundval av artikel 10.2 i arvsförordningen men då hade notariatet enbart haft behörighet att besluta om den lettiska fastigheten.

³⁴⁵ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 372.

³⁴⁶ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 379–380.

Föräldrarna till arvlåtaren inledde en annan rättsprocess angående det europeiska arvsintyget vid Riga stads distriktsdomstol och hävdade att notariatet inte hade haft behörighet att utfärda ett europeiskt arvsintyg. Föräldrarna hävdade att domstolen skulle begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen om bland annat vem som har rätt att överklaga utfärdandet av ett europeiskt arvsintyg. EU-domstolen gav dock inte ett förhandsavgörande eftersom parterna till slut förlikades. Parterna var rädda över att fastställandet av deras rättigheter som arvingar skulle ha hejdats för en lång tid framöver om domstolen skulle ha begärt om ett förhandsavgörande från EU-domstolen.³⁴⁷

Enligt Krumins illustrerar detta avgörande hur viktigt det är att nationella myndigheter och domstolar kan tillämpa arvsförordningen på ett korrekt sätt. Om nationella myndigheter inte kan tillämpa arvsförordningen korrekt kan det leda till att rättmätiga arvingar förlorar arvet de är berättigade till.³⁴⁸ I grönboken om arv konstateras att de flesta arvsärenden avgörs utan tvister.³⁴⁹ Därmed är det viktigt att myndigheter vet när och hur de ska tillämpa arvsförordningen. Enligt Krumins illustrerar avgörandet även den ovisshet som råder kring hemvistbegreppet. Om hemvisten fastställs på ett inkorrekt sätt leder det till att domstols behörighet och tillämplig även fastställs på ett inkorrekt sätt. Tillika utfärdas arvsintyget på ett inkorrekt sätt. Detta leder till att arvingarnas rättigheter inte skyddas lika effektivt, vilket i sin tur leder till att ett av arvsförordningens mål inte uppfylls (premiss punkt 7).³⁵⁰ Även om premissen i arvsförordningen ger riktlinjer för hur arvlåtarens hemvist ska fastställas är hemvistbegreppet ovisst och fastställningen av hemvisten är beroende av hur nationella myndigheterna tolkar begreppet.³⁵¹ Avgörandet från Lettlands högsta domstol och avgörandet från Helsingfors hovrätt påvisar att de lägre rättsinstanserna kan ha svårt att avgöra om arvsförordningen ska tillämpas och hur hemvistbegreppet ska uppfattas.

6. SLUTSATS

Det är klart att när arvsförordningen trädde i kraft att EU-medborgares liv har underlättats i och med att det nu finns enhetliga regler om tillämplig lag och domstols behörighet angående arv. Det allmänna anknytningskriteriet för tillämplig lag och domstols behörighet är arvlåtarens hemvist. Detta innebär att i de flesta fall kommer den stat där arvlåtaren hade sin senaste

³⁴⁷ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 385–390.

³⁴⁸ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 374.

³⁴⁹ Grönbok om arv och testamente s. 3.

³⁵⁰ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 381–382.

³⁵¹ Krumins: Application of the EU Succession Regulation in practice s. 391.

hemvist i att vara behörig att besluta om arvet i sin helhet och arvlåtarens hemviststats lag är den lag som tillämpas på arvet. Således har arvlåtarens hemvist en stor betydelse för fastställandet av den tillämpliga lagen och domstols behörighet. Därför är det viktigt att hemvistbegreppet tolkas enhetligt inom hela unionen och att medlemsstaternas myndigheter och domstolar kan tillämpa arvsförordningen på ett korrekt sätt.

Avgörandet från Lettlands högsta domstol och avgörandet från Helsingfors hovrätt påvisar emellertid att det kan vara svårt för lägre rättsinstanser att avgöra om arvsförordningen är tillämplig vid ett fall. Därtill verkar lägre rättsinstanser ha svårigheter med hur arvsförordningens hemvistbegrepp ska uppfattas. Även i det fallet där Litauens högsta domstol har begärt om ett förhandsavgörande av EU-domstolen verkar det som om notariatet tillämpat arvsförordningen på ett inkorrekt sätt eftersom den fastställt arvlåtarens hemvist på grundval av att banden till Litauen är starkare än till Tyskland. Artikel 21.2 som är en undantagsregel ska tillämpas om det undantagsvis framgår från alla omständigheter att arvlåtaren hade en uppenbart närmare anknytning till en annan stat. Från advokatgeneralens förslag till avgörande får man den bilden av notariatets beslut att den inte skulle ha tagit i beaktande alla omständigheter. Således verkar det som att notariatet har tillämpat arvsförordningens bestämmelser på ett inkorrekt sätt.

Valet av hemvist som allmänt anknytningskriterium har väckt kritik bland rättsvetare och flera av dem anser att arvlåtarens medborgarskap skulle ha varit ett lämpligare val. Jag har dock svårt att se att unionslagstiftaren skulle ha valt medborgarskap som allmänt anknytningskriterium. I de flesta EU-rättsliga instrument används hemvist som anknytningskriterium och således är det en naturlig fortsättning att hemvist fungerar som det allmänna anknytningskriteriet i arvsförordningen. På grund av den fria rörligheten inom EU är det även svårt att tänka sig att unionslagstiftaren skulle ha valt medborgarskap som allmänt anknytningskriterium även om medborgarskap som anknytning har flera fördelar. Det är i och för sig sant att medborgarskap som anknytningskriterium skulle ha varit ett mer stabilt anknytningskriterium eftersom medborgarskap inte är lika känsligt för ändring. Förutsägbarheten och rättssäkerheten skulle troligtvis ha förbättrats.

Medborgarskap som anknytningskriterium har dock även brister. Om arvlåtaren är medborgare i fler än en stat måste man anta regler för att fastställa vilket medborgarskap som skulle anvisa den tillämpliga lagen. Därtill fastställs en persons medborgarskap enligt nationella regler vilket är problematiskt från en EU-rättslig synvinkel. Arvsförordningen har inte helt uteslutit

medborgarskapet som anknytning utan arvlåtaren har rätt att förordna om att medborgarskapsstatens lag ska tillämpas på arvet. Enligt Finlands advokatförbund har möjligheten till att göra ett lagval dock utnyttjats sällan.³⁵² Så är fallet säkert även i resten av EU. Det är emellertid inte arvsförordningens uppgift att lösa EU-medborgares omedvetenhet om arvslagstiftning, utan det är en helt skild fråga hur EU-medborgare ska bli medvetna om sina möjligheter.

Kritiken mot den ovisshet som råder kring hemvistbegreppet är inte obefogad. Eftersom hemvisten inte har definierats i arvsförordningen är det svårare för personer att planera sitt arv som inte vill att medborgarskapsstatens lag ska tillämpas på arvet. Ett av arvsförordningens syfte och mål är att EU-medborgare ska kunna utforma sina arvsrättsliga förhållanden i förväg. Eftersom hemvistbegreppet inte definieras i arvsförordningen finns det en risk att detta syfte och mål inte uppfylls. Det kan vara svårt för en person som vistas i två stater lika mycket under till exempel ett år att avgöra var han eller hon har sin arvsrättsliga hemvist. En lösning kunde vara den som *Bost* och *Hayton* föreslår, det vill säga att arvsförordningen skulle stadga om faktorer som bör tas i beaktande vid fastställandet av arvlåtarens hemvist. Denna lösning skulle medföra bättre förutsägbarhet och rättssäkerhet. Detta skulle också bidra till att hemvistbegreppet skulle tolkas på ett enhetligt sätt i hela unionen eftersom myndigheter och domstolar skulle alla använda sig av dessa faktorer för att fastställa arvlåtarens hemvist.

Både i Helsingfors hovrätts avgörande och i avgörandet från Lettlands högsta domstol hänvisade domstolarna till punkt 23 och 24 i arvsförordningens premiss som anger riktlinjer för hur man ska fastställa hemvisten. I det avgörande som EU-domstolen för tillfället behandlar angående arvlåtarens hemvist har advokatgeneralen i sitt förslag till avgörande hänvisat till punkt 23 och 24 i arvsförordningens premiss. Således kommer EU-domstolen högst antagligen i sitt beslut om förhandsavgörande hänvisa till punkt 23 och 24 i arvsförordningens premiss. Om rättspraxisen går mot det hållet att man alltid tillämpar de riktlinjer som anges i punkt 23 och 24 i arvsförordningens premiss för att fastställa arvlåtarens hemvist skulle det ha varit en bättre lösning att införa en definition av hemvistbegreppet eller anta kriterier för fastställandet av hemvisten i arvsförordningen. Hemvistbegreppet uppfattas på olika sätt i medlemsstaternas nationella lagstiftning och därmed skulle införandet av en definition säkerställa bättre den enhetliga tolkningen av hemvistbegreppet på unionsnivå. Eftersom en definition saknas finns

³⁵² Advokatförbundets utlåtande om förslaget till arvsförordningen s. 1–2.

riskerna att medlemsstaternas myndigheter och domstolar tillämpar nationell rätt för att fastställa hänvisningen.